

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IOAN-AUREL POP, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 1, IANUARIE 2021

Anul XXXI • 363

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 – decembrie 2017

Acad. Cristian HERA
ianuarie 2018 – aprilie 2018

Acad. Ioan-Aurel POP
mai 2018

COORDONATOR:

Acad. Răzvan THEODORESCU
Vicepreședinte al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNESCU

Redactori I
Dr. Andrei MILCA
Mihaela-Dora NECULA
Elena SOLUNCA-MOISE

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Bogdan C. SIMIONESCU
Acad. Victor SPINEI
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Victor VOICU
Acad. Ioan DUMITRACHE

Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Cristian HERA
Acad. Constantin IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Acad. Eugen SIMION
Acad. Maria ZAHARESCU

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Dr. Roland VASILIU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Monalisa STANCA

Responsabili de număr:
Mihaela-Dora Necula
Aurora Popa
Narcis Zărnescu

Adresa web: http://www.acad.ro/academica2002/pag_academica.htm

E-mail: academica@acad.ro

revista_academica2006@yahoo.com

Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

Cuprins

ZIUA CULTURII NAȚIONALE	
Ioan-Aurel Pop, O zi tristă a culturii naționale	6
Eugen Simion, Ziua lui Eminescu, Ziua Culturii Naționale	10
Răzvan Theodorescu, Artă și statalitate în spațiul premodernității românești	13
LEGĂTURI INTERACADEMICE ÎNTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA	
Igor Serotila, Silvia Corlăteanu-Granciuc, Gheorghe Duca, Victor Spinei, Guvernarea științei într-o perspectivă istorică sinergetică a cooperării academice dintre Republica Moldova și România	16
CONVORBIRI	
Nicolae Anastasiu, Vocația pentru geologie	22
CERCETAREA ZOOLOGICĂ ÎN ROMÂNIA	
Marian-Traian Gomoiu, Sanda Maican, Cunoașterea zoologică – prioritate în științele biologice din România	27
UN SECOL DE MUZICĂ MODERNĂ ROMÂNEASCĂ	
Octavian Lazăr Cosma, Reverențe la Centenarul Societății Uniunii Compozitorilor Români (II)	33
PREOCUPĂRI CONTEMPORANE	
Napoleon Pop, Valeriu Ioan-Franc, O uniune fiscală mai necesară ca oricând	42
ITINERAR FILOSOFIC	
Marin Aiftincă, Filosofia la Academia Română	54
PAGINI DE ISTORIE	
Alexandru Porțeanu, Chestiunea pergamentului Marii Uniri și avaturile acestuia ..	58

IN MEMORIAM

Marius Iosifescu (1936–2020)	61
Dumitru Oancea (1941–2020)	63
Petre T. Frangopol (1933–2020)	65
Dumitru Dobrescu (1927–2020)	67
Mircea Dumitru, Alexandru Surdu (1938–2020)	69
Mircea Păcurariu (1932–2021)	72

EMINENȚI CĂRTURARI CARE NE-AU PĂRĂȘIT

Narcis Dorin Ion, Doina Păuleanu (1948–2020)	74
Ion Andrei Țârlescu, Constantin Rezachevici (1943–2021)	77

CRONICA VIETII ACADEMICE	79
---------------------------------------	----

APARIȚII LA EDITURA ACADEMIEI	80
--	----

GHID PENTRU AUTORI	83
---------------------------------	----

**Ziua Culturii Naționale
sărbătorită de Academia Română
împreună cu Filarmonica „George Enescu”**

O zi tristă a culturii naționale

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

Ziua Culturii Naționale, sărbătorită anual, la propunerea Academiei Române, în 15 ianuarie, nu are loc, în acest moment, sub auspicii bune. Vina o poartă – se va spune de îndată – starea nenorocită creată de această copleșitoare molimă. Așa este, dar mai sunt și alte cauze ale cadrului trist al sărbătorii. Ziua Culturii Naționale li se pare unora (ca și Academia) de prisos, un fel de reminiscență sentimentală a unui trecut fără rost, merit, pentru anumiți contemporani grăbiți, să fie scos din memoria colectivă.

Un motiv al unei asemenea atitudini este legarea sărbătorii acesteia de momentul nașterii lui Mihai Eminescu. Ce să mai caute un scriitor venit pe lume în 1850 în viața noastră? Și, pe deasupra, un scriitor „naționalist”, „autohtonist”, „conservator”, prețuitor al Moldovei, al României și al lui Ștefan cel Mare! Cam așa este catalogat poetul în anumite cercuri, mai ales *online*, dar nu numai. Pe vremuri, un student al meu american îmi spunea că pentru el Războiul de Secesiune se petrecuse în Evul Mediu. Cu alte cuvinte, jumătatea secolului al XIX-lea era, în mintea lui, la fel de întunecată, de barbară și de inutilă ca Evul Mediu. M-am mirat teribil atunci, considerând afirmația drept o excepție regretabilă, dar astăzi nu mă mai mir așa de tare și nu mai pot să spun că o asemenea atitudine este o excepție. De când am văzut romane celebre propuse spre interzicere, pentru că vorbesc despre sclavie, sau muzica Beethoven condamnată ca fiind prea „albă”, prea „elitistă” și chiar „discriminatorie”, nu mă mai mir de nimic. Mă întristez doar.

Alt „păcat” al zilei de 15 ianuarie – când, totuși, a venit pe lume expresia cea mai profundă și deplină a spiritului românesc – este chiar cele-

brarea culturii. Pentru unii, cuvântul cultură provoacă reacții bizare, similare celei exteriorizate cândva de un lider interbelic de tristă amintire. Ce să mai facem azi cu această noțiune și cu al său conținut cândva sfânt, din moment ce, de o vreme, urcă tot mai mult și mai sus pe scara socială inculții, semidoctii, grobieni, tupeiști, șarlatanii, aroganții, delatorii, noii îmbogățiiți, sfidătorii bunului simț? Ce mai obținem azi prin cultură? Cultura a rămas un fel de apanaj al învățaților naivi, al pasionaților de valori consacrate, atât de contestate astăzi. Cine vorbește acum de valorile și de virtuțile tradiționale, care au făcut faima lumii de odinioară și care au adus societatea pe culmi ale civilizației, este repede declarat paseist, retrograd sau naționalist.

În fine, sărbătoarea culturii noastre mai cuprinde în numele ei un cuvânt „odios”, anume adjectivul „națională”. Cultura românească este (sau era, până nu demult) națională, deoarece este produsul sevei spirituale a acestui popor român, coagulat la un moment dat într-o formă de unitate superioară numită națiune. Azi, națiunea este aproape prohibită de unii, acuzată de cele mai mari rele din istorie, diabolizată chiar, ca și cum adepții ei – mari spirite ale umanității dintre secolele al XVI-lea și al XX-lea – ar fi plănuț să ducă lumea spre pieire. Așa că aceia care celebrează națiunile ca forțe coagulatoare de valori perene sunt aproape puși la zid, stigmatizați drept nostalgici ai dominației forțelor anacronice, disprețuiți, excluși din societatea aleasă. Este adevărat că nu toți. Cei care proslăvesc națiunile mari și puternice, dominante ale lumii, sunt cruțați, fiindcă noii ideologi vor „egalitate, dar nu pentru căței”, vorba unui clasic al literaturii române (Grigore Alexandrescu), azi aproape uitat.

Eminescu, națiunea și cultura, contestate vehement de aceia care nu înțeleg nimic din devenirea universală, ne-au dat nouă, românilor, rațiunea de a fi în Epoca Modernă și ne-au dat și încrederea de a pregăti viitorul. Goethe, națiunea și cultura națională germană au creat unitatea germană, prelungită până azi, când, după căderea zidului Berlinului – o rușine a globalismului de formă comunistă – Germania s-a reunificat. Unirea Germaniei de la începutul anilor 1990 s-a făcut în numele limbii, al tradițiilor, originii, istoriei, pământului, toate comune și dătătoare de energii naționale. Chopin, națiunea, cultura națională, biserica catolică le-au dat polonezilor energia de a se coagula într-un șuvoi, de a-și reinventa țara la 1918 (după circa 150 de ani de la frângerea și apoi dispariția Poloniei de pe harta Europei) și de a porni rezistența din anii 1980, în frunte cu sindicatul „Solidaritatea”. George Washington, ceilalți „părinți ai patriei” sau „părinți-fondatori”, Abraham Lincoln, idealurile libertății și al democrației susținute de ei, dar și Mark Twain sau William Faulkner le-au conferit americanilor rațiunea de a fi americani și altminteri decât prin geografie, adică prin spirit. Spiritul acesta constructiv, oriunde și ori-când, s-a făurit prin cultură și prin culturi, iar culturile acestea au fost și sunt încă naționale, deopotrivă la Washington, la Beijing, la Londra sau la București.

Prin urmare, Eminescu, națiunea și cultura – ca valori ale identității românilor – ne-au construit destinul nostru de ființă colectivă. Destinul acesta nu a fost mereu ideal, nu a fost tot timpul liniar și glorios, nu a fost un marș continuu ascendent, dar a fost calea noastră de înaintare prin istorie, cale pe care am ținut-o deschisă și funcțională până astăzi. Eminescu a sintetizat toate marile valori ale creației spirituale românești. El s-a identificat și cu dacii, și cu romanii, și cu Decebal, și cu Traian, „de la Nistru până la Tisa”. Pentru Eminescu, România întregă exista și trăia intens cu mult înainte de a fi fost oficial pusă pe hartă. În această Românie aveau loc și Alexandru cel Bun, și Vlad Țepeș, și Ștefan cel Mare (mai ales el, părintele Moldovei) și Mihai Viteazul, și Iașii, și Bucureștii, și Oradea Mare, ca și Mica Romă.

Toate se pierdeau pentru el „în acest cuvânt mare, covârșitor și foarte frumos, de Țară Românească” (cum avea să spună mai apoi Nicolae Iorga). Eminescu nu a fost, însă, zeu, ci om, cu toate cele omenești, inclusiv cu defecte și păcate. Deasupra tuturor slăbiciunilor sale s-a situat o imensă energie benefică, sublimată în sufletul acestui popor. Astfel că aceia care-l nimicnesc pe Eminescu și care ar da un decret ca poetul să fie scos din panoplia valorilor noastre și din postura de poet național, ar putea avea cuvânt să facă asta dacă ei înșiși ar fi produs o creație culturală comparabilă cu a „băietului” cutrierător de păduri nord-moldave. Altminteri, devin cu toții ridicoli, precum „musca la arat”, surprinsă de parabola fabulistului Alecu Donici, și el uitat de mult.

Națiunile au fost peste tot în lume – începând cu Europa – factori coagulatori de popoare. Națiunea română nu a fost „inventată” de intelectuali (cum ne învață unii „analști” contemporani), pentru ca românii să-și poată manifesta „spiritul lor de turmă”. Alte popoare, cu mult înaintea românilor, s-au ridicat la această formă de unitate superioară, au proslăvit-o, au idealizat-o și au comis războaie (crime) în numele ei. Numai că războaie a purtat omenirea aceasta păcătoasă și în numele iubirii (Războiul Troian), al familiei (Războiul celor Două Roze), al credinței (războaiele religioase din Germania, Franța sau Războiul de Treizeci de Ani), al libertății (războaiele napoleoniene), al democrației, al adevărului, al dreptății etc. Oare se cuvine – conform acestei logici strâmbe – să veștejim dragostea, familia, religia (confesiunea), libertatea, democrația, adevărul, dreptatea? Națiunile, ca realități organice și nu exclusiv politice (cum le consideră unii „specialiști”), nu s-au născut prin decrete ale regilor, președinților de state sau parlamentelor, chiar dacă elitele au lucrat intens la coagularea lor. În consecință, oricât am urî – unii dintre noi – aceste grupuri umane, ele nu pot fi desființate prin decizii politice. Națiunile sunt deasupra urii, ele se situează în sfera iubirii sincere și dezinteresate. Dacă, însă, această iubire ajunge să fie asociată cu xenofobia (ura față de străini, față de alte națiuni) și șovinismul (ridicarea unor națiuni la rangul de comunități alese, superioare și dominatoare),

atunci ea încetează să fie iubire și trebuie eradicată, blamată, condamnată. Iubirea sinceră de națiune, adică de semenii tăi care vorbesc din naștere aceeași limbă, care simt aidoma ție doina și dorul, care tresaltă la numele strămoșilor și al voievozilor „dătători de legi și datini”, care vor să construiască pe mai departe edificiul național, care prețuiesc patria etc., nu are cum să dăuneze cuiva, dimpotrivă. Această iubire, nerisipită și neirosită, ne ține pe noi pe toți.

Iar cultura în ansamblul ei – aidoma muncii, rațiunii, educației, sentimentelor generoase – ne dă calitatea de oameni. Cultura națională, la rândul ei, ne încununează calitatea de români. Ce poate să fie rău în asta? De ce un englez poate să fie englez, un polonez are dreptul să se proclame polonez, un american poate să dorească public ca America să fie iarăși glorioasă, pe când un român nu poate să exprime aceleași lucruri pentru țara și poporul lui? Vor fi românii inapți de cultură, vor fi fiind un neam „inferior” (cum au decretat demult și cum insinuează încă unii), vor fi fost un popor „fără istorie”, în bătaia vânturilor sorții? Nici poveste! Nu avem nevoie decât de un pic de spirit iscoditor, de anumite instrumente ale cunoașterii și de un simț al dreptății („fără ură și părtinire”, vorba lui Tacit), ca să ne convingem că românii nu au fost așa. Cultura este tezaurul de viață al unui popor, iar românii, ca toate popoarele, au un asemenea tezaur. Cum să ne rușinăm de el, din moment ce în el este cuprinsă esența noastră națională? De ziua culturii, s-ar cuveni să vorbim și de specificul național românesc în cultură, dar, încă demult, a fost exilată și această noțiune. Ea nu mai este deloc la modă, deși continuă să rămână o realitate. Toți marii creatori, înainte de a fi universali, au fost naționali. Nu am înțelege mai nimic din Dante dacă nu am cunoaște Italia anilor 1300. Shakespeare ar deveni greu inteligibil fără pătrunderea de către cititor a societății engleze dintre 1300 și 1600. Don Quijote ar fi complet superfluu fără perceperea idealurilor cavaleresti medievale decăzute, într-o Spanie căutătoare de glorie deșartă. Același lucru se întâmplă și cu Goethe, cu Pușkin, cu Petőfi ori cu Victor Hugo. Universalitatea – valorile general umane – nu se pot exprima decât prin specificul locului, care este

în multe cazuri specificul național. Orice scriitor se exprimă într-o limbă (chiar dacă pentru câțiva e vorba despre o limbă de împrumut), emană o educație din anii copilăriei și adolescenței, are prejudecăți chiar și atunci când sfidează prejudecățile, se raportează la anumite idealuri de grup, adesea idealuri ale națiunii sale. Dacă toate aceste realități locale, transpuse în creații spirituale, ajung la sufletele cititorilor dincolo de spații și de timpuri, atunci ele se universalizează, se globalizează. Astfel că a ne imagina cultura lumii fără culturile naționale este o utopie.

De aceea, este bine ca noi locului să ne ținem (vorba lui Eminescu) și să ne păstrăm cumpătul. La această mare sărbătoare, este de așteptat să prețuim, la modul echilibrat și cuviincios, deopotrivă cultura, națiunea (patria) și pe Eminescu.

În centrul culturii noastre scrise se află limba. Să preamărim limba română așa cum au făcut-o Eminescu, dar și cronicarii moldoveni, Kogălniceanu, Hasdeu, părintele Mateevici, Nichita Stănescu și mulți alții și să nu uităm niciodată mottoul pus de Duiliu Zamfirescu la ciclul Comăneștenilor: „Suntem datori să citim în limba noastră. Popoarele mari nici nu cunosc alte limbi”. Limba noastră este viața noastră ca popor.

În privința națiunii române și a patriei române, ne putem întoarce cu mare folos la Nicolae Iorga (de la a cărui naștere vor fi peste câteva luni 150 de ani): „În timpurile cele vechi, românii nu făceau nici o deosebire în ceea ce privește ținuturile pe care le locuiau; pentru dânșii, tot pământul locuit de români se chema Țara Românească. Țara Românească erau și Muntenia, și Moldova, și Ardealul, și toate părțile care se întindeau până la Tisa chiar, toate locurile unde se găseau români. N-aveau câte un nume deosebit pentru deosebitele ținuturi pe care le locuiau și toate se pierdeau pentru dânșii în acest cuvânt mare, covârșitor și foarte frumos, de Țară Românească”. Același mare istoric adaugă lămuritor: „Țara Românească a avut odinioară un sens pe care foarte mulți l-au uitat și unii nu l-au înțeles niciodată; ea însemna tot pământul locuit etnograficește de români”. Pentru Iorga, România era și limba română, dar și pământul acesta frământat, format din țări românești unite.

În fine, Eminescu se bucură de foarte multe referințe, dar vocea lui Călinescu rămâne de neegalat: „Astfel se stinse în al optulea lustru de viață cel mai mare poet pe care l-a ivit și-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc. Ape vor seca în albie, și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și câte o stea va veșteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-și strângă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale”. Deocamdată, cartea românească și lectura în românește, ca și Eminescu, tronează, ne descântă și ne încântă sub orice formă, definindu-ne esența de „trestii gânditoare” (cum scria Blaise Pascal).

Celebrând cultura națională ne întoarcem mereu la Eminescu, la zestrea spirituală a națiunii întruchipate de el, la virtuți, la valori și la încre-

dere. Deocamdată, nu putem să facem ceremoniile consacrate, nu ne putem ilumina sufletele față în față, ochi în ochi și suflet către suflet, dar putem să facem încă un lucru extraordinar de simplu: să ne bucurăm de limba noastră, de literatură, de muzică, de artele plastice, de științele fundamentale, de medicină, adică de toată creația spiritului românesc, pusă sub înaltul patronaj al lui Eminescu. Să ne bucurăm – fără ranchiună, fără bravadă și fără resentimente – că suntem pe lumea asta ca români și că participăm la concertul internațional, adică la dialogul dintre națiuni. Datorăm acest dialog identității noastre naționale, pe care au exprimat-o toți marii creatori ai culturii române, în frunte cu „cel mai mare poet pe care l-a ivit și-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc”.

Ziua lui Eminescu, Ziua Culturii Naționale

Acad. Eugen Simion

Președintele Secției de filologie și literatură a Academiei Române

La 15 ianuarie sărbătorim 171 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu. Azi este, așadar, ziua poetului pe care românii îl socotesc, nu fără motive, poetul lor reprezentativ sau, cum spun Iorga și Călinescu – doi dintre criticii săi cei mai importanți, – *poetul nostru național*. S-ar cuveni ca românii să iasă în stradă să-i recite versurile, așa cum fac în fiecare an italienii cu Dante, la Ravenna și în toate orașele italiene. Din motive evidente, tinerii români nu pot da, în acest an, acest spectacol. La drept vorbind, nu l-au dat nici până acum, când se puteau mișca mai liber. Ar trebui însă să încerce pentru a crea, astfel, o tradiție dedicată poeziei, genul în care românii au excelat totdeauna.

Tot azi, românii celebrează Ziua Culturii Naționale, înființată cu câțiva ani în urmă. Ea se asociază, în chip fericit, după părerea mea, cu numele lui Eminescu. Nu mai trebuie, cred, să spun de ce... 15 ianuarie este, așadar, o zi foarte importantă (sau, mai corect zis, dublu reprezentativă și profund semnificativă) în calendarul spiritualității noastre. O zi în care, omagiind un mare poet, omagiem cultura română și pe toți cei care au ilustrat-o și o ilustrează încă, cu talentul și abnegația lor morală și intelectuală, de atâta vreme. De la Neagoe Basarab, să zicem, cel dintâi moralist din medievalitatea românească, până la, să zicem din nou, Nichita Stănescu și, de la el, la scriitorii de azi.

Ziua Culturii Naționale mai înseamnă ceva. Și anume, o zi în care românii trebuie să discute despre statutul culturii lor în societatea postmodernă care, se știe, sub presiunea globalismului, se preocupă mai ales de economie, de tehnologiile de vârf, de politică și, în ultima vreme, de

inteligenta artificială. Se mai ocupă și de nenorocirile pe care ni le-a adus pandemia de Coronavirus, care a căzut ca un blestem peste noi. Este bine, este chiar iminent să se preocupe de aceste lucruri, dar ar fi și mai bine dacă, pe lângă ele, politicienii noștri ar înțelege că, fără cultură, o națiune pierde din istorie și, fără cultură, omul nu poate fi *desăvârșit și deplin*, așa cum recomandă Neagoe Basarab fiului său, Teodosie, pe la 1520, în același timp în care în cealaltă parte a Europei – cea occidentală – Erasmus și Machiavelli își scriau operele lor parentetice. Prin ce miracol răsăriteanul ortodox Neagoe este, pe filiera bizantinismului, contemporan cu ei?!

*

Ce-am putea spune, azi, despre cultura română într-o lume așa de complicată, atât de mișcătoare și așa de învrăjbită? Să precizăm, înainte de a răspunde, că, într-o lume în veșnică schimbare, pândită de uniformizare, *cultura* este elementul de stabilitate cel mai important. Și nu de azi, de ieri, ci de totdeauna. Sumerienii au dispărut de mult din istorie, poemul lor despre Ghilgameș a rămas însă. Helada a dispărut și ea, dar mitologia, filosofia și tragedia ei au rămas și au determinat spiritul european.

Dar azi, ce loc ocupă în viața noastră cultura ce, se observă, renunță la formele ei tradiționale și devine din ce în ce mai mult virtuală? Putem spune că ea există, într-adevăr, dar este din ce în ce mai puțin respectată și cultivată, sprijinită de oamenii noștri politici sau de economiștii care conduc, azi, lumea. Am avut, de curând, alegeri parlamentare. Discuții, confruntări, programe mai mult sau mai puțin utopice, în fine, promisiuni mari. Am fost atent: n-am auzit cuvântul

15 ianuarie 2021, ora 19.00, TVR 3
15 ianuarie 2021, ora 20.00, Trinitas TV
15 ianuarie 2021, ora 15.30, Radio România Muzical

ZIUA CULTURII NAȚIONALE

INVITAȚI

ACAD. IOAN AUREL POP

PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

ACAD. RĂZVAN THEODORESCU

VICEPREȘEDINTE AL ACADEMIEI ROMÂNE

ACAD. EUGEN SIMION

PREȘEDINTELE SECȚIEI DE FILOLOGIE ȘI LITERATURĂ

A ACADEMIEI ROMÂNE

ORCHESTRA SIMFONICĂ A FILARMONICII "GEORGE ENESCU"

DIRIJOR

HORIA ANDREESCU

În program, lucrări de

Ludwig van Beethoven, George Enescu, Doru Popovici, Constatin Silvestri, Béla Bartók, Dan Dediu

cultură pronunțat decât enumerativ în aceste discursuri care ne anunțau prosperitate, salarii mari, șosele bune, un sistem sanitar performant, un învățământ substanțial care să dea tuturor copiilor noștri șanse egale în Europa de azi și de mâine... Ce să zic?! Deie Domnul să fie așa, deși, din patru în patru ani auzim cam aceleași promisiuni și aceleași utopii sociale... Ar fi bine ca toate acestea să se întâmple și aici, la noi, pe pământul moșnenilor și răzeșilor. Numai să se întâmple și să fie pentru că și aceste elemente fac parte din *cultura* – în sens larg – a unui popor. Și ele, pe lângă altele, determină modul nostru de a fi în lume, stilul nostru de viață, felul în care primim lumea din afară și dăm ceva acestei lumi... Vreau să mă refer însă la cultura umanistă, aceea care pregătește spiritul și morala lui în așa fel încât, îl citez din nou pe Neagoe Basarab, *omul românesc* să devină *desăvârșit și deplin*. În termenii credinței de azi, *omul românesc desăvârșit și deplin* nu poate fi decât un român european, unul care își păstrează și își cultivă *limba, istoria, tradițiile, modul de a fi* într-o lume, să

mai spunem o dată – și s-o spunem, poate, cu tărie –, o lume globalizantă, uniformizatoare, puțin interesată de identitatea unei națiuni. Identitatea (aceea pe care o exprimă o cultură specifică) rămâne în seama fiecărei națiuni ce participă la acest mare concert. Ea trebuie să aibă grijă de limba română, tot ea trebuie să fie vigilentă și să nu lase ca manualele școlare să ignore sau să mistifice istoria noastră și miturile noastre. Este o idee proastă că miturile noastre ne împiedică să intrăm în Europa. Este o mare minciună opinia unora că limba română nu ne mai exprimă cum trebuie și trebuie să scriem, de aici înainte, doar în *lingua franca*... Și, mai ales, mi se pare de neacceptat, sub toate formele ei, ideea că *națiunea, naționalul, sentimentul național, tradițiile spirituale* n-ar mai avea loc și rost în discursul public de azi și, cu precădere, în procesul de educație a tinerilor. Așa că ar trebui să ne adresăm, cu o voce bine articulată, parlamentului nostru și să le spunem:

Domnilor, fiți atenți cu cultura română, pentru că ea ne apără identitatea pusă la încercare

---

de globalismul agresiv și haotic de azi! Fiți atenți cu învățământul românesc, care, în ultimii 30 de ani, a avut – se pare – 30 de miniștri sau aproape. Ca și cultura, de altfel. Să ne respectăm cultura, ca să fim luați în seamă de alții. *Știința fără conștiință este o ruină a sufletului* – scria, cu multe secole în urmă, un mare scriitor medieval. Domnilor, nu mai puneți cultura la urma urmelor în proiectele dumneavoastră de buget, acolo unde se pune, de regulă, ce mai rămâne după ce s-a distribuit totul. Cultura, ca să existe

în vremurile noastre, are nevoie de susținere materială. Altfel, moare. Ea agonizează deja peste tot în lume. În fine, domnilor, *Naționalul* este și trebuie să rămână un element structurant în societatea românească. Suntem, înseamnă ceva în lume, ne particularizăm în conceptul de care vorbeam mai înainte, în fine: devenim *buni români europeni* în măsura în care aducem în cultura europeană zestrea culturii noastre. În fapt, cultura europeană nu-i o abstracțiune, este o sumă a culturilor naționale.

Artă și statalitate în spațiul premodernității românești

Acad. Răzvan Theodorescu
Vicepreședinte al Academiei Române

Nu va fi niciodată îndeajuns afirmarea de către istoricul culturii naționale a faptului că principala trăsătură specifică a devenirii noastre în veacurile premoderne, cele în care ne-am zămislit ca națiune, între „unirea” lui Mihai Viteazul și „unirea” lui Cuza a fost – spre deosebire de ceea ce s-a petrecut cu vecinii noștri de la miazăzi și apus – păstrarea statului, a unor autonomii fundamentale, a dinastiilor domnești, a rânduielilor bisericești, a libertăților meșteșugărești și neguțătoarești, într-un timp al Turcocrăției victorioase în întreaga Europă de Sud-Est.

După cum nu va fi niciodată îndeajuns de subliniat că ctitorirea de lăcașuri princiare, nobiliare și chiar populare a fost și rămâne semnul vizibil și eclatant al acestei statalități, cu nimic mai prejos față de monarhiile consacrate ale continentului (aici îmi place mereu să-l citez pe germanul Erasmus Heinrich Schneider von Weissmantel care, imediat după 1700, afirma despre cărmuitorii români: „Orice domn, atâta timp cât domnește, este tot atât de suveran cât poate fi un principe în Europa”).

Dincolo de o realitate monarhică a secolelor XVI, XVII și XVIII, există continuitatea monarhică dătătoare de sens statalității, mai ales prin existența unui model pe care monumentele de artă îl materializează prin sugestii, imitații și simbolici. Atunci când în catedrala din Alba Iulia sarcofagele de secol XVI ale neamului Zapolya imită pe cele, mai vechi cu un veac, din același sanctuar, ale Hunedoreștilor – într-un timp în care bistrițeanul Martin Brenner îl publica pe italianul Bonfini, cronicarul lui Matei Corvin –, încercarea de a se sugera o continuitate dinastică era evidentă. După cum reluarea, după 1517, timp de două sute de ani, a modelului de biserică – necropolă

dinastică creat de Neagoe Basarab la Curtea de Argeș ne indică o gândire politică exprimată prin forme de arhitectură: la Radu Vodă, ctitoria bucureșteană a Mihneștilor – care își afirmau originea într-o „regia familia” și își proclamau, prin tablouri pictate, descendența din Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare –, la biserica metropolitană a lui Constantin Șerban Basarab, la Cotrocenii lui Șerban Cantacuzino – cel care, cu acvila bicefală amintitoare de Bizanțul din care venea „împărătescul neam al Cantacuzineștilor” se dorea „împărat la Țarigrad”, după vorba lui Neculce, dar și cel care, întru amintirea dinastiei locale, cu care se înrudea, restaura la 1682 venerabila biserică de la Curtea de Argeș –, la Hurezii lui Constantin Brâncoveanu unde erau zugrăviți strămoși basarabești, în fine la Văcăreștii primului domn fanariot ce și-a creat o dinastie cărturărească, cea a Mavrocordaților.

Un voievod tradiționalist ca Matei Basarab, cel despre care Alexandru Odobescu scria că „dacă nu a fost singurul erou al Țării Românești, negreșit că a fost cel mai mare domnitor al ei” – a fost cel care a cultivat mitul „întemeietorilor de țară”, „a marelui neam băsărăbesc” și memoria Craioveștilor, refăcându-le ctitoriile și în primul rând lăcașul de la Câmpulung unde odihnesc Basarab I și Nicolae Alexandru voievod.

După Transilvania și Țara Românească modelul monarhic s-a materializat din plin în Moldova unde cărmuirea orientalizantă a lui Radu Mihnea „împărăției nu domniei sămănătoare” – ne spune Miron Costin – a fost imitată de balcanicul Lupu Coci, denumit imperial Vasile, „om cu hire înaltă și împărătească, mai mult decât domnească” – citez pe același cronicar, completat aievea de iezuitul ungar Beke, pentru care „foarte puțini

---

principii creștini i se pot potrivi” –, la rându-i imitat de un alt levantin, Gheorghe Duca – despre care Neculce scria că „nu cheltuia ca un domn [...] și voia să cheltuiască ca un crai” – a cărui ctitorie de la Cetățuia relua structura Trei Ierarhilor vasilieni, după ce baroca Golia a aceluiași Vasile Lupu era copiată în forme simplificate la Cașin, ctitoria urmașului și imitatorului lui Lupu vodă, Gheorghe Ștefan.

Au existat momente în care arta a exprimat cu limpezime proiecte politice. Așa s-au petrecut lucrurile în secolul al XVII-lea cu principele ardelean Gabriel Bethlen, a cărui năzuință de a crea un „regat al Daciei” a fost oglindită de medalioanele pictate în sala dietei din castelul de la Hunedoara înfățișând conducători ai Transilvaniei, domni ai Moldovei și Țării Românești; la fel s-a întâmplat spre mijlocul veacului al XVIII-lea în cazul lui Constantin Mavrocordat care, preocupat de genealogia neamului său grecesc foarte legat de trecutul valah, i-a comandat la Iași pictorului

genevez Liotard să-i înfățișeze „les vodas”, antecesori ai săi, în aceeași Moldovă unde mitropolitul Dosoftei evoca în „Poema cronologică” pe voievozii locului, de la Dragoș și Alexandru cel Bun la Constantin Cantemir.

În același spirit „istorist” al legăturii cu un trecut glorios, boierimea românească – parte constitutivă a statalității noastre – și-a împodobit ctitoriile de ea ridicate în veacul al XVIII-lea, ca pretutindeni în Europa „luminilor”, cu „portrete genealogice” de străbuni, precum Bengeștii și Râioșenii ce coborau până la dregători din vremea lui Mihai Viteazul, Brădeștii până la Matei Basarab, Argetoienii până la mai recentii Cantacuzini.

Biserici, mănăstiri, conace, cule, fortificații, semne de existență liberă și cu semnificații, nu o dată, politice, într-o vreme în care curțile suverane de la București, Iași și Alba Iulia și-au salvat existența, rămân mărturie de preț a unei neatârări statale unice în această parte de miazăzi-răsărit a continentului în zorii epocii moderne.

Distincția Conferinței Internaționale privind Managementul Științei și Ingineriei (ICMSEM)

Guvernarea științei într-o perspectivă istorică sinergetică a cooperării academice dintre Republica Moldova și România*

Igor Serotila**

Silvia Corlăteanu-Granciuc***

Gheorghe Duca****

Membru de onoare al Academiei Române

Acad. Victor Spinei

Vicepreședinte al Academiei Române

Națiunile produc știință și tehnologie pentru a-și susține puterea socială, conducerea și bogăția, în sistemul internațional. Știința și tehnologia sunt conduse de un efort social organizat al națiunilor în scopuri strategice, indiferent dacă sunt interese sociale, economice și politice ale națiunilor în medii competitive. Știința și tehnologia sunt direcționate pentru a profita de oportunități importante și pentru a face față amenințărilor de mediu, precum și pentru a spori reputația națiunilor în sistemul internațional.

În lumea globalizată de astăzi există incertitudine cu privire la rolul și locul societăților cunoașterii, inclusiv forma lor cea mai răspândită – academiile de științe. Acestea joacă un rol important în avansarea științelor și dezvoltarea societății.

De la înființarea lor în Europa secolului al XVII-lea, academiile de științe s-au ocupat de producerea, recompensarea și diseminarea cunoștințelor științifice, instruirea practicienilor, evaluarea cererilor de brevete și consilierea autorităților de stat și politice în probleme științifice și tehnice. Este posibilă identificarea a cel puțin trei etape în evoluția și rolul academiilor în cadrul mai larg al sistemului social al științei:

- **Academii princiare bazate pe mecenat** – fără statut și protocoale corporative (până la sfârșitul secolului al XVII-lea).

- **Academii colegiale (peer-based)** – cu statut, publicații științifice și, în multe cazuri, relații formalizate cu statul (de la sfârșitul secolului al XVII-lea și mai ales în secolul al XVIII-lea).

- **Forme noi ale academiilor** – creșterea complexității sistemului social al științei, asociat cu multiplicarea instituțiilor științifice specializate care preiau majoritatea rolurilor tradiționale ale academiilor științifice (de la începutul secolului al XIX-lea).

Din cauza circumstanțelor istorice, în prezent funcționează două academii românești, una cu sediul în București, România, și alta în Chișinău, Republica Moldova. Rolul oamenilor de știință din România și Republica Moldova constă în producerea de cunoștințe, estimarea situațiilor și prezentarea recomandărilor pentru a fi utilizate de factorii de decizie. În mod special academiile sunt responsabile de susținerea și dezvoltarea științelor fundamentale, ceea ce duce la noi descoperiri a căror implementare duce la regândirea anumitor procese globale. O funcție prioritară a celor două

---

*Prezentarea lucrării care a obținut cea mai înaltă distincție a Conferinței Internaționale privind Managementul Științei și Ingineriei (ICMSEM), desfășurată la Chișinău în perioada 31 iulie–1 august 2020. Lucrarea este disponibilă: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-49889-4_41

**Magistru în drept, Academia Tinerilor Cercetători din Moldova, Republica Moldova

***Doctor în istorie, Institutul de Istorie, Republica Moldova

****Academician, Academia de Științe a Moldovei, Republica Moldova

academii este de a oferi soluții la problemele societății, de a oferi valoare adăugată sau, în termeni populari, știință în beneficiul societății.

În aprecierea rolului academiilor este imperios să evidențiem că, într-un mediu complex în care știința este orientată spre sustenabilitate, nu există formule simple pentru construirea și protejarea evidenței, credibilității și legitimității. O importanță majoră în acest sens o are rolul multifuncțional al științei care derivă din cele trei funcții principale clasice: socioculturală (știința ca parte a culturii și societății), educațională (impactul asupra nivelului de educație) și funcția influențării economiei (creștere economică și sustenabilitate).

În ultimele decenii ale secolului al XX-lea, multe țări au înaintat demersuri îndreptate spre reformarea instituțiilor de cercetare și a mecanismelor de finanțare ale acestora. În același timp, unele sisteme au devenit exemple de cercetare publică și universitară, în special sistemul SUA. Aceste intenții sunt fundamentate de următoarele tendințe:

- **Educație** – restructurarea sistemului universitar a dus la o reprezentare sporită a științelor în programul său de activitate și, mai important, la o tendință lentă, dar constantă, spre cercetare. Această tendință a erodat o mare parte din rolul pedagogic și științific al academiilor.

- **Inovare** – odată cu creșterea lentă, dar progresivă a industriei bazate pe știință, sectorul privat a oferit mai multe nișe pentru cercetare și pentru ocuparea forței de muncă de către oamenii de știință. Dezvoltarea industrială pe scară largă a erodat un alt aspect al funcției tradiționale a academiilor: cel de judecător al inovațiilor tehnologice.

- **Expertiză** – întemeierea și creșterea rolului agențiilor specializate și școlilor tehnice de stat sau a celor militare au redus semnificativ rolul academiilor științifice de furnizori de expertiză tehnică și științifică pentru stat.

- **Diseminare** – odată cu ramificarea științei în discipline din ce în ce mai numeroase, au apărut noi asociații profesionale și, odată cu acestea, reviste din ce în ce mai specializate. Aceste structuri au preluat funcția de diseminare a

publicațiilor științifice și traducere, precum și o mare parte din funcția de comunicare internațională, colaborare și standardizare a metodologiilor, terminologiei și unităților de măsură.

- **Restructurare** – tendințele prezentate supra au fost accelerate, în secolul XX, prin crearea agențiilor naționale pentru promovarea și valorificarea științei și rolul tot mai mare al fundațiilor private în patronajul științei.

Pe fundalul acestor tendințe, guvernul Federației Ruse, prin varii acte normative și de politici, a stabilit un curs spre un model bazat centrat pe universități și, în mare parte, a neglijat Academia Rusă. În pofida criticilor, Academia de Științe Chineză a realizat cu succes o transformare pentru a rămâne parte integrantă a peisajului eterogen al cercetării în China. Modelele revigorate ale organizațiilor publice de cercetare științifică pot continua să fie centrale pentru sistemele de cercetare ale unor state cu economii în tranziție, ca și în cazul Academiei de Științe din China, acestea vor asimila modelele mature stabilite în cele mai importante organizații de cercetare neuniversitare finanțate de stat, precum Centrul Național de Cercetări Științifice din Franța și Societatea „Max Planck” din Germania.

Revenind la cele două academii românești este relevant să evidențiem contextul istoric al formării acestora. Românii basarabeni, în secolul al XIX-lea și în perioada interbelică, și-au măsurat valorile intelectuale, capacitatea creativă, luând de la Academia mamă talentul organizatoric și vocația europeană. Legăturile academice dintre Basarabia și alte provincii istorice românești din secolul al XIX-lea sunt modelate prin memoria generațiilor. Academia de Științe a Moldovei este fondată la 12 iunie 1946, având inițial statutul de Bază de Cercetări Științifice din Moldova din cadrul Academiei de Științe din URSS. Ulterior, la 7 septembrie 1949, este transformată în Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS, iar la 2 august 1961 în Academia de Științe a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. La 12 decembrie 1990, Guvernul aprobă statutul provizoriu al

Academiei de Științe a Moldovei, care prevedea promovarea unei serii de principii orientate spre democratizarea vieții științifice.

Printre deciziile remarcabile ale Academiei de Științe a Moldovei se numără cea din 9 septembrie 1994 – opinia argumentată a filologilor din țară și din străinătate, cu privire la denumirea corectă a limbii de stat (oficiale) în Republica Moldova, fiind limba română; și cea din 7 iulie 2010, prin care s-a stabilit că Actul din 28 iunie 1940 (ocupația sovietică a Basarabiei și a nordului Bucovinei) este o consecință directă a unui acord sovieto-nazist din 23 august 1939 (pactul Molotov-Ribbentrop), care a împărțit lumea în „sfere de influență” între cele două regimuri totalitare din secolul al XX-lea.

Academia Română a cunoscut, asemenea tuturor instituțiilor de cultură ale țării, vitregiile regimului comunist totalitar, ale cărui ingerințe s-au făcut simțite din plin. Aceasta a fost instituția înființată la 1/13 aprilie 1866 – Societatea Literară Română –, care și-a început însă activitatea în anul următor, sub numele de Societatea Academică Română. La 30 martie 1879, Societatea Academică Română a fost declarată, printr-o lege specială, institut național, sub numele de Academia Română. În perioada 1948–1989, Academia Română a suferit epurări și represii cauzate de regimul socialist. Este lipsită de drepturi și proprietăți. Și-a recuperat autoritatea și statutul de cel mai înalt for științific din țară la 5 ianuarie 1990, odată cu semnarea Decretului-Lege privind organizarea și funcționarea Academiei Române, reunind cele mai merituose personalități.

Din 1991, România, printr-un amplu program de cooperare cu Republica Moldova, a oferit burse pentru studii liceale, licență, masterat, studii doctorale, oportunități de schimb pentru profesori și cercetători în universități și centre de cercetare din România.

În cadrul cooperării cu Republica Moldova, România oferă acces la 60 de institute și centre de cercetare din sistemul său, fapt ce contribuie la dezvoltarea științei, culturii și artei.

Până în prezent au fost încheiate următoarele acorduri de cooperare:

- Acord de colaborare științifică între Academia de Științe a Moldovei și Academia Română, 1990.

- Acord de colaborare științifică între Academia de Științe a Moldovei și Academia Română, 17 ianuarie 2005.

- Program de Colaborare între Academia de Științe a Moldovei și Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică, 23 octombrie 2008.

- Memorandum de Înțelegere între Academia de Științe a Moldovei și Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică privind colaborarea în cadrul Oficiului Român pentru Știință și Tehnologie pe lângă Uniunea Europeană, 23 martie 2011.

- Memorandum de cooperare tehnico-științifică între Academia de Științe a Moldovei și Academia Română în cadrul Programului Uniunii Europene de cercetare și inovare Orizont 2020, 28 noiembrie 2014.

- Program de cooperare științifică și tehnologică între Academia de Științe a Moldovei și Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică și Inovare din România, 14 octombrie 2015.

- Acord de colaborare între Academia de Științe a Moldovei și Unitatea Executivă pentru finanțarea învățământului superior a cercetării, dezvoltării și inovării în România UEFISCIDI, 26 ianuarie 2015.

- Acord de colaborare științifică între Academia de Științe a Moldovei și Academia de Științe Medicale a României, 24 septembrie 2015.

- Program de cooperare științifică și tehnologică între Academia de Științe a Moldovei și Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică și Inovare din România din 14 octombrie 2015.

- Acord de cooperare științifică între Academia de Științe a Moldovei și Academia Română, 2017.

Prin semnarea în 2005 a Acordului de Cooperare Științifică între Academia de Științe a Moldovei și Academia Română (Acord reînnoit în 2017), în perioada 2013–2018 circa 200 de cercetători științifici au fost delegați din România în Republica Moldova și 250 de cercetători științifici din Moldova în România pentru stagii de cercetare cu durate între 5 și 14 zile.

Pe parcursul perioadei 2009–2018 au fost realizate 60 de proiecte de cercetări științifice bilaterale (2009–2011, 24 proiecte; 2013–2014, 20 proiecte; 2016–2018, 26 proiecte; 2019–2020, 0 proiecte). Rezultatele obținute în aceste proiecte însumează următoarele:

- au fost organizate peste 200 de prezentări la conferințe naționale și internaționale;
- au fost elaborate și publicate 380 de lucrări științifice, dintre care 96 de publicații în reviste de nivel internațional și 132 de articole în reviste de nivel național;
- au fost elaborate și publicate 48 de monografii și culegeri de studii;
- în 35 de proiecte a fost menționat efectul pozitiv de instruire a tinerilor cercetători;
- au fost obținute 6 brevete de invenție;
- în 26 de proiecte a fost menționat accesul la metode noi de cercetare și în 18 proiecte s-a menționat accesul la informația inaccesibilă anterior;
- au fost elaborate și depuse peste 35 de proiecte în PC7, Orizont 2020 și Programul Operațional Comun.

S-a intensificat schimbul de publicații științifice. Beneficiind de spațiul lingvistic comun, bibliotecile științifice ale ambelor academii au dezvoltat relații constructive. Prin Academia Română s-a stabilit cooperarea cu noi

parteneri. Academia Română este unul dintre cei mai mari donatori de carte pentru Republica Moldova, asigurând astfel diseminarea cercetării științifice și a valorilor culturale.

În perioada 1991–2016, patruzeci de oameni de știință din România au devenit membri de onoare ai Academiei de Științe a Moldovei. La rândul lor, 16 cărturari din Republica Moldova au devenit membri de onoare ai Academiei Române.

Începând din 2004, cadrul reformat, guvernat de un Cod al științei și inovării, combinat cu concentrarea potențialului științific al Academiei de Științe a Moldovei, susținut de Academia Română, a alimentat o creștere a internaționalizării și valorificării oportunităților de cooperare. Academia de Științe a coordonat colaborări științifice internaționale și a reprezentat comunitatea științifică a Republicii Moldova la nivel internațional.

În 2017, în urma reformei administrației publice centrale, preluând viziunea de reformă dezvoltată de comunitatea științifică în urma experienței internaționalizării, Guvernul Republicii Moldova adoptă o nouă reformă, care transformă sistemul național de cercetare în unul centrat pe universități, deposedând Academia de Științe de proprietățile sale.

Cantitativ, reformele au avut următoarele efecte asupra resurselor disponibile în sistem:

	1990	2016	2020
Cercetători științifici, total	33 000	3222	2767
Doctori în științe, total	2260	1429	1199
Doctori habilitați, total	586	441	346
Institute, total	101 institute cu programe de cercetări științifice independente, fără a coordona cu prioritățile naționale.	58 institute științifice în subordinea Academiei de Științe a Moldovei	58 institute științifice bazate pe priorități naționale aprobate de Guvern

---

În timp ce ambele academii au trecut la forme mai noi de guvernare, putem atesta că Academia Română este mai rezistentă la schimbări, menținând o poziție conservatoare sau rezervată față de procesele de reformă. Acest lucru are loc pe fundalul schimbărilor frecvente ale conducerii în cadrul ministerului responsabil de cercetare și în lipsa unor politici de cercetare și dezvoltare previzibile. Pentru a avansa ambele sisteme trebuie să abordeze problemele centrale care le afectează în timp ce învață din experiența cu care se confruntă:

- **Finanțare insuficientă.** Finanțarea științifică este în continuă scădere. În România (0,51% din PIB în 2018) se atestă cel mai mic buget public de cercetare din Uniunea Europeană. Din cauza bugetului său redus de cercetare (0,35% din PIB în 2018), Moldova se luptă să mențină integritatea infrastructurii și masei critice de cercetători.

- **Diminuarea interesului tinerilor pentru cercetare și îmbătrânirea generației actuale de cercetători științifici.** Acest lucru este deosebit de acut pentru Republica Moldova. În ultimii zece ani, numărul studenților a scăzut cu aproximativ 50%. Dacă în 2008 în instituțiile de învățământ superior erau înrolați 115 000 de tineri, în 2018 acest număr era de 60 000. Numărul de tineri implicați în proiecte științifice este de circa 650 (20%) din totalul de 3054 de cercetători certificați în 2018. Acest indicator este în declin față de 2014, când tinerii cercetători reprezentau 27% din întreaga comunitate științifică.

- **Declinul demografic.** În viitorul apropiat, țările care se confruntă cu un astfel de declin demografic vor trebui să își raționalizeze sistemele de învățământ superior pentru a se adapta la numărul redus de studenți, dar și pentru a utiliza mai eficient fondurile disponibile. Din acest aspect, apare o altă provocare importantă care constă în adoptarea unei viziuni fezabile pentru sistem, bazat pe dovezi, precum și un mix național coerent și previzibil de cercetare și inovare.

- Se recomandă **consolidarea rolului învățământului superior în cercetare**, precum și un efort considerabil pentru modernizarea infrastructurii de cercetare disponibile. Aceasta din urmă este valabilă în special pentru Republica Moldova.

În tendința globală a guvernării științei, care inclină spre reîncadrarea academiilor de la instituții de realizare a activităților științifice la cele de entități de prestigiu, ambele academii se află în luptă cu curentul. Este imperativ ca ambele sisteme să continue să se bazeze pe sinergiile din trecut, pe experiența din spațiul internațional, inclusiv în spațiul european de cercetare. Este necesară instituirea unor instrumente adecvate pentru a asigura aprofundarea și dezvoltarea cooperării academice moldo-române. În acest context, abordarea comună a provocărilor s-a dovedit a fi un *scenariu de succes* pentru ambele părți.

Academicianul Nicolae Anastasiu

Vocația pentru geologie

Acad. Nicolae Anastasiu

Scria Lucian Blaga: „O, pământ, pământ, steaua mea mereu atinsă”, și cred că așa este...dar geologia nu are o muză, ca astronomia, de pildă. Cum am de mulți ani prieteni geologi care mi-au vorbit cu entuziasm despre geologie, m-am convins că este o știință fascinantă ce poate genera vocație, chemare adică. Putem vorbi de o vocație pentru geologie? Dacă mă gândesc la cei pe care îi cunosc, așa spune da, majoritatea v-au fost studenți. Cum se manifestă vocația pentru această știință?

Și tot Lucian Blaga spunea: „Munții s-au făcut când norii, dorind să fie călători și ușori, și-au lepădat sub ei, în vânt, povara pe pământ.”

Geologia cuprinde un domeniu al științelor naturale, respectiv al științelor pământului (*Earth Sciences* sau *Geoscience*) și acoperă – prin baza sa de cunoștințe și prin expertizele pe care le au geologii – specializări, precum cristalografia, mineralogia, petrografia, paleontologia, stratigrafia, sedimentologia, geotectonica, geochimia, zăcămintele minerale, combustibilii fosili, hidrogeologia, geotehnica; ei sunt consultați, adesea, și când este vorba de cauzele și efectele a numeroase tipuri de hazarde naturale (seisme, căderi de pietre și alunecări de teren, eroziune costieră, inundații...). Oricare dintre aceste specializări impune activități de teren, în mijlocul naturii, urmate de prezența într-un laborator specializat. Geologia se face începând din vârful munților, trecând prin zone deluroase și câmpii și sfârșind, prin analiza sedimentelor, pe fundul mărilor și oceanelor. Fascinația meseriei vine din trimiterea în necunoscut din provocările cu care te confrunți atunci când trebuie să faci o hartă geologică, precum și din abordarea diversității, a multidisciplinarității ce înconjoară obiectul muncii tale, pământul. Să o avem în minte pe legendara Geea (Gaia).

Pentru Domnia Voastră cum a fost?

Vocația o ai în sufletul tău, pentru că iubești libertatea de gândire și acțiune, liniștea din hăurile pe care trebuie să le străbați, pentru că ești curios și știi că poți descoperi un mineral nou, un zăcământ nou, o fosilă despre care nu a mai vorbit nimeni până la tine și tot așa. Când ești în laborator, după câteva luni, apare neliniștea să te întorci în natură.

Pentru mine, toamna înseamnă intrarea în amfiteatru și munca în laborator, vacanța de iarnă era momentul scrierii lucrărilor care trebuiau să ajungă într-o publicație, primăvara începea cu ieșirea studenților în aplicații practice, când creionam, deja, programul de vară, exclusiv, în mijlocul naturii; el depindea de proiecte: acolo sus, pe munte sau jos, în terasa unui râu cu meandre ori pe o plajă cu nisipuri colorate, bogate în minerale grele.

Ce particularități specifice au științele pământului față de alte științe? Vedeți, geologii nu pot spune, precum chimiștii, totul este chimie!

Geologia nu este matematică; de multe ori este, însă, și chimie, pentru că toate mineralele și minereurile sunt compuși chimici, toate rocile sunt o sumă de compuși chimici, dar geologia are un inefabil – și mă gândesc la cuvintele lui Grigore Moisil: „Știința este formată numai din afirmații și negații, dar trăirea unei științe este formată din întrebări și răspunsuri, din bănuieli și îndoieli”.

Pentru că într-un final, geologia este o astfel de știință. Pământul este o planetă vie, iar noi percepem frământările lui în foarte diferite feluri. Cât despre particularități specifice, cred că am punctat în răspunsurile anterioare.

De ce petrologie? Ce v-a atras, altfel nu ați fi făcut nici performanțe științifice, nici școală?

La Cursul de petrologie sedimentară, îmi plăcea să le recit studenților mei câteva versuri ale lui Charles Baudelaire:

„Risipa de metali și pietre ce se-mbină
Și-n scânteieri de raze tresar în joc și cântă,
Îngemânarea aceasta de sunet și lumină
Privirea mi-o vrăjește și inima mi-o-ncântă”.

Și, mai mult decât atât, aveți în aceste versuri unul dintre răspunsuri.

Petrologia este știința rocilor magmatice, metamorfice și sedimentare. Rocile înseamnă un compozit, un complex de minerale aranjate în texture generate de procesele care le-au generat: intruziunea unei magme și concentrarea metalelor, curgerea unei lave, presiunea din adâncurile în care ajung aceste minerale, dezagregarea acestora, evoluția vieții în arii continentale sau în bazine marine (creșterea coralilor și formarea recifelor, care vor deveni, în timp, calcare, de exemplu).

Care este potențialul de resurse minerale al României? Un articol apărut cu ceva timp în urmă într-un cotidian voia să asigure că „România stă pe aur”. Este adevăr sau metaforă? În fond, aici erau legendarele oi cu lâna de aur... O referire la aurul din apele curgătoare care rămânea în lâna oilor și rămânea după arderea ei.

Profesorul meu, academicianul Dan Rădulescu, la intrarea în Academia Română, a susținut discursul de recepție cu tema *Munții noștri aur poartă*. O sinteză elitistă care ne răspundea, fidel și fundamentat, la această întrebare. Și nu este o metaforă.

În scoarța terestră, aurul se concentrează prin procese magmatice sau metamorfice, iar când rocile care-l conțin ajung la suprafața scoarței, în medii subaerene, procesele de alterare și dezagregare a acestora îl extrag din aceste roci și-l trimit în aluviuni. De aici, strămoșii au început scoaterea lui din nisipuri, prin trecerea apelor deasupra blănurilor de oaie. Căutătorii de aur din aluviuni (nisipuri aurifere) au folosit și șaitrocul, o cupă de lemn, în evantai, care permitea, prin agitare, să concentreze granulele și pepitele de aur, pe fundul ei. Aurul nativ este un mineral cu o densitate foarte mare, 19,3 g/cm³. (Pentru

comparație, cuarțul, de exemplu, are masa specifică de 2,65 g/cm³.)

Din aluviunile văii Arieșului, din Munții Metaliferi (Munții Apuseni), încă se poate extrage aurul; de asemenea, aluviuni cu conținut aurifer de găesc în bazinul văii Pianu (Munții Sebeș), în valea Nerei (Munții Almăjului), în valea Topolog. Zone bogat aurifere, în România, sunt patrulaterul aurifer din Munții Apuseni de Sud (care include și Roșia Montană) și Maramureș (Munții Gutâi – Dealul Crucii, Valea Roșie, Șuitor-Cavnic).

Ce minerale considerate „critice” în Uniunea Europeană se găesc în țara noastră și la ce sunt sau pot fi folosite?

Materiile prime critice (sau *mineralele critice*, cum li se mai spunea, eronat, în anii din urmă) intrate în atenția Uniunii Europene, după anul 2010. Acestea sunt acei compuși minerali în constituția cărora au intrat elemente chimice disperse (Ga, In, Ge, Se, Te), rare și ușoare (Li, Be), greu fuzibile (Ti, Zr, Mo, W) și, de multe ori, pământuri rare (Sc, Y, La), care sunt cerute în aliaje, tehnică nucleară, construcția de mașini, industria semiconductorilor, apărare, securitate, IT. Aceste materii prime trebuie să îndeplinească două condiții: să fie cerute în industriile active și să fie localizate în țări stabile din punct de vedere politic și economic pentru ca astfel să poată asigura un flux constant de livrare.

Lista acestor materii prime – funcție de cerere și de tehnologiile care au nevoie de ele – s-a modificat de la o perioadă (14 elemente în 2011) la alta (27 în 2017). Ultimul raport al Uniunii Europene (2020) listează un număr de 30 de compuși. Dintre acestea, privite ca resurse minerale (vezi și *Resursele minerale ale României*, vol. II – *Mineruri și Minerale metalice*, 2017, coordonatori Emil Constantinescu și Nicolae Anastasiu), România are un potențial când vorbim de: Sb, Ba, bauxită, Bi, Li, Mg, Si, Sr, fosforite.

Ținând seama de performanțele noilor tehnologii se poate afirma că științele pământului sunt...un capitol închis sau aproape? Mai sunt posibile descoperiri?

Pentru că am creat, deja, un precedent, am să vă răspund prin versurile lui Mihail Eminescu:

„Din sânul vecinicului ieri
Trăiește azi ce moare,
Un soare de s-ar stinge-n cer
S-aprinde iarăși soare...”

Poetul a înțeles perfect viața Pământului și ne-a transmis un mesaj optimist.

Tehnologiile de extracție a materiilor prime critice din minereuri au evoluat mult și ele pot fi denumite, astăzi, tehnologii verzi (nepoluante). Ele permit realizarea unor concentrate imediat utilizabile. Costurile unor astfel de produse sunt ridicate. Cercetarea zonelor cu astfel de materii prime și explorarea lor, pentru a se putea calcula rezerve, necesită investiții de multe miliarde de lei. Din punct de vedere geologic există zone cu un astfel de potențial (în apropierea fostelor exploatări miniere din Munții Apuseni și din zona Baia Mare), există zone în care s-au efectuat cercetări și în care s-au identificat resurse potențiale (dar, în care, nu s-a putut trece la faza de explorare: de exemplu, în Carpații Orientali, masivul alcalin de la Ditrău, centura manganoasă a seriei de Tulgheș; în Carpații Meridionali, în Banat, la Moldova Nouă și Oravița, în Munții Sebeș).

Noile concepte din geologie privind legăturile dintre tectonică și metalogenie, dintre petrologie și zăcămintele, dintre geologia izotopilor și metalogenie etc. reprezintă premise ale continuării cercetărilor pentru ținte care țin de potențialul Carpaților în materii prime critice și nu numai. Sau, acolo unde rezervele s-au epuizat, pot fi găsite altele („Un soare de s-ar stinge-n cer/ S-aprinde iarăși soare”...).

Dar, mai devreme sau mai târziu, valorificarea intensă a resurselor minerale, din rațiuni economice, ar putea duce la sfârșitul lor, care se apropie. Ne puteți da niște estimări științifice fundamentate?

În geologie, nu vorbim niciodată de sfârșit. Procesele geologice naturale – vulcanismul, oscilațiile de nivel ale Oceanului planetar, schimbările climatice etc. se manifestă în cicluri cu frecvențe diferite. În anii '50–60, când am spus că rezervele de petrol ale Terrei sunt pe terminate, s-au descoperit acumulările de petrol din roci carbonatice (Golful Persic, Arabia Saudită), iar mai

(1960) și a început forajul în adâncurile mării... s-au bătut toate recordurile (vezi 1969, când în Marea Nordului a fost descoperit, de către norvegieni, primul câmp petrolifer – Ekofisc). Și exemple s-ar mai putea da și din domeniul resurselor minerale. În 1990, la Roșia Montană se exploatau 3 tone de aur pe an și se credea că rezervele par epuizate. Investițiile ulterioare în peste o mie de foraje care s-au efectuat în aria minieră (Dl. Cetății și Dl. Cârnic), au permis lansarea unui nou model metalogenetic și calcularea unor rezerve de 700 de tone de aur.

Ce este fondul de rezervă, cum poate fi el apreciat în perspectiva viitorului apropiat și îndepărtat?

Când, în urma cercetărilor și a prospecțiunilor geologice, evaluăm existența unui compus mineral cu importanță economică într-o anumită zonă, spunem că am descoperit o nouă **resursă** minerală, care nu era cunoscută anterior. Noțiunea de **rezervă** definește cantitatea în tone a acelei substanțe calculată după efectuarea unor lucrări de explorare (prin foraje sau galerii miniere), adesea costisitoare.

La noi în țară, fondul de **rezerve geologice** administrat și gestionat (ținut în evidență) de Agenția Națională pentru Resurse Minerale, ANRM, a înghețat de la începutul anilor 2000, de când nu s-au mai făcut investiții pentru explorarea minereurilor, respectiv a materiilor prime critice. Deci, de 20 de ani!

Pe acest temei, ce investiții ar trebui făcute sau, mai degrabă, care sunt criteriile după care se face sau ar trebui să se facă aprecierea?

Actualizarea datelor geologice, reevaluarea celor vechi, corelarea lor cu modelele metalogenetice (respectiv, energogenetice), de succes în lume, sunt o necesitate, iar acest lucru se poate face numai prin investiții în cercetare, prin cunoașterea strategiilor de dezvoltare a noilor industrii, care au nevoie de aceste materii prime, a *smart* industriilor etc.

Se vorbește mereu mai mult despre resursele regenerabile. Care sunt acestea?

Resursele energetice *neregenerabile* (combust-

tibili fosili: țiței, gaze naturale, cărbuni, resurse radioactive – uraniu) sunt, astăzi, intens utilizate, iar folosirea lor generează un înalt grad de poluare a mediului înconjurător.

Resursele *regenerabile* sunt definite de energia solară, energia eoliană, de hidroenergie sau bioenergie și au costuri mari. Tehnologiile de obținere, în final, a curentului electric implică echipamente de ultimă generație, scumpe, dar eficiente.

Sunt într-adevăr o alternativă pe care se poate conta? Câteva exemple semnificative.

Resursele regenerabile sunt o alternativă, dar folosirea lor pe o scară largă depinde de strategia și potențialul financiar al fiecărei țări. Utilizarea unor astfel de resurse și amplasarea echipamentelor, care să faciliteze folosirea lor, depind de factori naturali, sociali, demografici, economici.

România a avut personalități în domeniul geologiei și al științelor geonomice. Ați avut un model?

Ludovic Mrazec a fost, direct sau indirect, mentorul multor generații de geologi și mulți dintre noi au putut să se inspire din opera și crezul său. Academicianul **Dan Giușcă** a fost elevul lui și l-a secondat la Catedră, când s-a titularizat în domeniul petrografiei. Dar a fost și mentorul meu, cel care mi-a îndrumat teza de doctorat (finalizată în 1974) și de la care am avut multe de învățat. Am împărțit mulți ani același birou la parterul clădirii din bulevardul Nicolae Bălcescu și cred că acest lucru a lăsat urme.

Titularizarea mea la Cursul de petrografie sedimentară, în 1977, o datorez academicianului **Dan Rădulescu**. L-am avut, mulți ani, șef de Catedră și i-am urmărit poziția de lider, de excelent organizator, sfătuitor și colaborator. Am publicat împreună. A fost cel care mi-a marcat, direct, maturitatea profesională.

Care este situația actuală a învățământului geologic, mai ales din perspectiva posibilității angajării absolvenților pe posturi specifice? Se pare că aici sunt ceva dificultăți. Cum s-ar putea rezolva și în general ce s-ar putea face pentru o corelare optimă

învățământ-cercetare-producție, deși expresia este depășită, nu și realitatea? Mai precis, absolvenții facultăților de profil pot să-și găsească locuri potrivite?

Orice strategie națională depinde de existența resurselor naturale din sol și subsol, de resursele financiare și de resursa umană, care pot pune în aplicare obiectivele de natură strategică.

Învățământul geologic este într-un evident regres, pentru că politicile guvernamentale au închis activitățile în industria extractivă, au tăiat fondurile de cercetare, au dirijat capitalurile către alte domenii. După 1990, numărul studenților din instituțiile de învățământ cu profil geologic a scăzut sistematic, atât în lume, cât și la noi în țară. În România, în anii '80 numărul studenților de la aceste facultăți era în jur de 500–600/an, în anii '90 acesta a scăzut la 200–300, iar în 2020 au absolvit aceste secții 40 de studenți.

După închiderea minelor și reprofilarea întreprinderilor de prospecțiuni și explorări geologice, după tăierea fondurilor de cercetare de la Institutul Geologic al României și GeoEcoMar, după privatizarea PETROM și a Întreprinderii Geologice de Prospecțiuni, după disponibilizările din industria carboniferă și de la regiile MINVEST-Deva și REMIN-Baia Mare, tinerii stagieri din toate aceste instituții s-au dispersat către mici firme de servicii, către MEDIA, afaceri proprii sau au migrat în străinătate.

Ca specialiști, geologii au un spirit mai pronunțat de solidaritate și formează o frumoasă comunitate. Au și o aplecare specială pentru cultura generală, care pare a le stimula cercetările de specialitate. Când nu erați la Catedră sau pe teren, puținul timp de relaxare cum îl petreceați?

În adolescență nu plecam în vacanță fără să am la mine un exemplar din *Biblioteca pentru toți*. În tinerețe eram abonat la „Secolul XX” și căutam în librării clasici ai literaturii universale (Dostoievski, Balzac, Hugo etc.). Când ajungeam într-un oraș pe care nu-l cunoscusem, căutam muzeele de artă. Acum, la senectute, citesc multă memorialistică, să pot compara timpurile... și nu găsesc asemănări. Întotdeauna am avut la mine un aparat de fotografiat; prin anii '80 am reușit să-mi cumpăr o videocameră. La

---

finele săptămânii, când nu am de finalizat texte pentru redacții, spre seară, clasez și procesez imagini fotografice. Toate verile, dar absolut toate, am urcat pe munte și am împărțit plăcerea cu nevoia de a sparge pietre cu ciocanul geologic, să le pot examina microscopic „în spărtură proaspătă”.

Aveți o experiență îndelungată ca profesor. Ce continuă și ce aduce nou actuala generație de studenți?

Da! 50 de ani de experiență didactică în care am îndrumat sute de licențe și am acordat aproape 20 de titluri de doctor în geologie. A fost mereu un prilej să mă apropiu de studenți, să le cunosc performanța, pasiunile și speranțele. Performanțele celor din anii '70–80 au fost înalte, pasiunile focalizate pe elementele naturii, speranțele, foarte multe. Tinerile generații parcă s-au blazat. Nu mai au răbdare. Nu sunt convinse că alegerea lor – *geologia* – a fost o reușită. De ce? Se întorc prea puțin cu privirea în urmă. Nu cunosc istoria și realizările înaintașilor, iar dacă privesc înainte, din păcate, nu prea au încredere în viitor.

Noua generație a înțeles importanța erei digitale în care trăim, dar aceasta nu prea ține de nevoia atingerii pietrelor și minereurilor.

Geologia, prin conținut și practici pe teren, îi apropie mult și de zonele rurale, le permite contactul direct și constant cu oameni de toate categoriile, cu obiceiurile lor. Tinerii absolvenți observă locuri de muncă foarte diverse și pot învăța din experiența altora. Ei sunt receptori direcți, să găsească metode de atenuare.

Socializarea – și nu izolarea în turnul de fildeş al absolventului de învățământ superior, cu o diplomă în buzunar –, capacitatea de a comunica mai ușor, de a descoperi caractere, de a cunoaște mai mult și mai multe îi pregătește pentru viață. Le creează o disponibilitate care îi face să răspundă, mai ușor, la orice provocare. Această stare se poate constata și la absolvenții de astăzi. Ei încep să vadă geologia ca pe o investiție în viitor și, între timp, se adaptează noilor cerințe. Să le urăm succes, iar dumneavoastră vă mulțumesc pentru întrebări.

Interviu realizat de Elena Solunca

Cunoașterea zoologică – prioritate în științele biologice din România

Acad. Marian-Traian Gomoiu

Sanda Maican*

„Cât de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit!
Aș vrea să plâng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit!”

George Coșbuc, *Vara*

Preambul

Identitatea unei țări și a poporului său este dată de câteva elemente constitutive ale zestrei sale, zestre ce trebuie ocrotită și dezvoltată, zestre ce justifică mândria națională a poporului și care reprezintă un atestat al statorniciei de secole a poporului de pe aceste meleaguri, al strădaniilor sale milenare de mai bine și mai frumos, trăitor de pe urma resurselor sale naturale, și al vocației și talentului acestui popor.

Prin strădania membrilor Academiei pentru filologie – literatură și istorie și a specialiștilor în lingvistică, istorie, arheologie de pe cuprinsul patriei, istoria și limba noastră sunt din ce în ce mai mult și mai bine cuprinse în tomuri de atestare documentară a teritoriului românesc și a poporului său, tomuri aflate pe rafturile bibliotecilor de la noi și din lume. Altfel stau însă lucrurile referitoare la Capitalul natural viu al României, la biodiversitate, în general.

Biodiversitatea – pilonul de susținere al Capitalului natural și al dezvoltării durabile a Planetei

Dintotdeauna existența omului a fost strâns legată de natură și s-a împletit cu interesul și dra-

gostea pentru lumea vie înconjurătoare. Încă din Antichitate, Heraclit spunea că „înțelepciunea constă în a spune adevărul și a ne purta în conformitate cu natura, ascultând-o”.

Pentru „biodiversitate”, termen folosit la ordinea zilei pentru a descrie varietatea enormă a vieții pe Pământ, s-au propus de-a lungul timpului peste 85 de definiții. În cadrul biodiversității se disting patru categorii de diversitate: genetică, specifică, ecosistemică și antropică [1]. În textul Convenției privind diversitatea biologică – acord internațional adoptat la 5 iunie 1992, cu ocazia Conferinței Națiunilor Unite pentru Mediu și Dezvoltare de la Rio de Janeiro –, biodiversitatea este definită ca „variabilitatea organismelor vii din toate sursele, inclusiv, printre altele, a ecosistemelor terestre, marine și a altor ecosisteme acvatice și a complexelor ecologice din care acestea fac parte; aceasta include diversitatea în cadrul speciilor, dintre specii și a ecosistemelor”. Definiția dată de profesorul Nicolae Botnariuc, inițiator al teoriei sistemice în evoluție, este mult mai cuprinzătoare, precizând că „biodiversitatea se referă la totalitatea formelor prin care viața se diversifică la diferite niveluri de organizare a materiei vii, deci la nivel individual, populațional, biocenotic, ecosistemic” [2]. Biodiversitatea se află pretutindeni în jurul nostru. Mai simplu spus, aceasta include toate speciile dintr-o regiune sau ecosistem și se referă la fiecare ființă vie – plante, bacterii, animale, inclusiv oameni. Varietatea uimitoare a formelor sub care se prezintă viața și diversitatea remarcabilă a speciilor sunt completate de diversitatea ecosistemelor și a habitatelor naturale.

*Dr., Institutul de Biologie București

Ca orice sistem dinamic, biodiversitatea suferă de-a lungul timpului o serie de schimbări, una dintre cele mai evidente și mai importante și, din păcate, ireversibilă fiind scăderea sa accelerată. Cauza acestei scăderi o reprezintă într-o proporție covârșitoare activitatea din ce în ce mai agresivă a omului față de natură, punând în pericol echilibrul și integritatea Viului. Pierderea biodiversității nu a fost inițial definită în textul Convenției privind diversitatea biologică, un concept care are dimensiuni spațiale și temporale, printre altele, referindu-se la:

a) Declinul în întindere, starea sau productivitatea durabilă a ecosistemelor.

b) Declinul abundenței, distribuției sau utilizării durabile a populațiilor și extincția speciilor.

c) Eroziunea genetică.

Lucrările ulterioare în cadrul Uniunii Internaționale pentru Conservarea Naturii și ale Convenției privind diversitatea biologică au stabilit două definiții pentru pierderea biodiversității, una mai „tehnică” ce se adresează comunității științifice, iar cealaltă scrisă într-un limbaj mai accesibil și mai potrivit pentru o utilizare mai largă.

d) Pentru uz științific, pierderea biodiversității înseamnă „reducerea calitativă sau cantitativă permanentă a componentelor biodiversității și potențialul acestora de a furniza bunuri și servicii, care trebuie măsurate la nivel global, regional și național”.

e) Pentru o utilizare mai generală, pierderea biodiversității este definită ca „reducerea pe termen lung a abundenței și distribuției speciilor, ecosistemelor și genelor și a bunurilor și serviciilor pe care le oferă”.

Pentru „comunitatea științifică a biodiversității” este esențial să se găsească modalități de a face ca biodiversitatea să devină relevantă pentru oamenii politici, organismele guvernamentale și sectorul economic. Încă nu s-a demonstrat faptul că neîndeplinirea obiectivelor referitoare la biodiversitate va avea implicații semnificative pe termen lung, scăderea biodiversității având consecințe economice, sociale și ecologice iremediabile asupra sănătății întregii planete.

De aici derivă necesitatea unor măsuri adecvate și concrete de ocrotire a biodiversității, în acest context esențială fiind problematica speciilor. Dar, înainte de a le ocroti și de a le salva, tre-

buie să le cunoaștem! Iar de „aflarea” speciilor, de cunoașterea originii, a relațiilor și a înrudirilor dintre acestea, de descifrarea diversității viului în general se ocupă taxonomia și sistematica, științe cu vechime în cadrul domeniului vast al biologiei.

Însuși Carl von Linné – primul care a reușit impunerea nomenclaturii binare în științele naturii și autor al impresionantei lucrări *Systema Naturae* (1735) –, susține cu tărie însemnătatea fundamentală a sistematicii pentru orice fel de cercetări referitoare la natură: „Tu ai impresia că știința cu ajutorul căreia cercetezi caracteristicile esențiale ale corpurilor naturale și le dai diferite denumiri ar fi mai puțin necesară, mai puțin folositoare. Gândește-te însă că la temelia oricărei înțelepciuni stă cunoașterea lucrurilor, fără de care n-ai putea ajunge departe cu această nobilă știință”[3].

În prezent nu există un inventar complet al formelor de viață de pe Terra, iar limitele de aproximare a numărului acestora sunt foarte largi. Taxonomia, știința care se ocupă cu teoria și practica clasificării organismelor, a descris și a ordonat aproape 4 000 000 de specii de organisme, probabil între 5 000 000 și 20 000 000 de specii așteptând încă să fie descrise. În anul 1758, Linné descria aproximativ 9000 de specii de plante și animale. Circa 1,8 milioane de specii animale (exclusiv speciile agame) au fost descrise, estimându-se că numărul total de specii ar fi de cel puțin 5 milioane, dar ar putea ajunge până la 10 milioane, cele mai multe fiind întâlnite în coronele pădurilor tropicale. Datele arată că au fost identificate în jur de 100 000 specii de protozoare, 300 000 specii de alge, 320 000 specii de plante, 500 000 specii de fungi și 5 570 000 specii de animale (dintre cele din urmă grupul cel mai numeros este cel al coleopterelelor – gândaci –, cu circa 350 000 de specii cunoscute). Cu toate acestea, majoritatea taxonilor sunt puțin cunoscuți, pentru multe familii din regnul animal, chiar și pentru unele ordine sau clase nu există niciun specialist în lume. În urma reviziilor sistematice se constată frecvent că circa 80% din speciile de insecte sau păianjeni identificate sunt noi pentru știință. Mamiferele și păsările sunt cele mai cunoscute, deși în fiecare an se descoperă aproximativ trei specii noi de păsări. La fel și în cazul mamiferelor, fiind descoperite inclusiv mamifere de talie mare [4].

Caracterizarea din punct de vedere taxonomic, sistematic și zoogeografic a faunei și florei reprezintă fundamentul cercetărilor din toate domeniile biologiei: cunoașterea și evaluarea biodiversității; stabilirea strategiilor de protecție a speciilor și a habitatelor; utilizarea rațională a resurselor biologice în scopul dezvoltării durabile; controlul dăunătorilor; managementul ecologic al terenurilor; predicții privind evoluția ecosistemelor prin modelare matematică etc. – toate acestea se bazează pe cunoașterea exactă a componenței faunei și florei și pe identificarea corectă a taxonilor.

Convenția pentru Diversitate Biologică și toate evenimentele legate de acest document, de o valoare excepțională pentru sănătatea planetei și bunăstarea omenirii, au revigorat cercetările de taxonomie și sistematică la scară mondială. Unul dintre obiectivele importante menționate în cadrul programelor de cercetare internaționale derulate de instituțiile de profil se referă la identificarea, descrierea, revizuirea și numirea corectă a taxonilor.

Prin remarcabila sa diversitate, recunoscută și apreciată atât de specialiștii români, cât și de cei străini, România se situează între primele cinci țări europene [1]. Pe teritoriul țării noastre, până în prezent, au fost înregistrate 3759 de specii și subspecii de plante superioare (623 specii cultivate și 3136 specii spontane), 965 specii de mușchi, 8727 specii de fungi, peste 600 specii de alge, dintre care 35 marine. 37% dintre speciile de plante se regăsesc în habitatele de pajiști, iar peste 700 de specii de plante se află în zonele marine și de coastă. 4% dintre speciile de plante sunt endemice, 75% din acestea populând zona montană [5].

Dacă lumea plantelor – despre care Alexandru Borza, strălucit biolog și patriot român, ctitor al Grădinii Botanice din Cluj-Napoca și unul dintre promotorii ocrotirii naturii în România, scria: „Niciun popor din incinta Carpaților dacici nu are legături atât de vechi, de extinse, de adânci și intime cu lumea plantelor ce cresc aici sălbatice ori se cultivă, ca poporul român” [6] – este mult mai bine cunoscută, prin publicarea completă a Seriei „Flora României” (13 volume), în privința faunei, apariția celor câteva tomuri din „Fauna României” a reprezentat un început promițător. Cu rare excepții, finalizarea acestei colecții s-a întrerupt.

Și ne întrebăm: de ce? De ce renunțăm la un bun început și întârziem să zugrăvim întregul capital natural al țării, fundament al existenței noastre, al tuturor?

De-a lungul vremii, interesul biologilor noștri, aflați și ei sub presiune, s-a îndepărtat de proiectul studiului taxonomic al Faunei României și de publicarea acestei opere fundamentale. Această lucrare de mare anvergură științifică și de importanță națională trebuie terminată și apoi reluată.

În România se cunosc 33 696 de specii animale, dintre care 33 085 specii de nevertebrate și 611 specii de vertebrate. Dintre vertebrate au fost identificate 103 specii de pești, 19 specii de amfibieni, 23 specii de reptile, 364 specii de păsări (din care 312 specii migratoare) și 102 specii de mamifere [7].

Din istoricul cercetărilor zoologice în România

În România, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, în marile centre universitare (București, Iași și Cluj) s-au pus bazele zoologiei. Mai multe personalități din domeniul larg al biologiei, incluzând aici și zoologia, reușesc, prin valoarea contribuțiilor lor de la acea vreme, să se afirme nu doar pe plan național, dar și internațional. De referință pentru începuturile zoologiei sistematice și ale zoogeografiei din țara noastră sunt contribuțiile lui Emil Racoviță, Grigore Antipa, Ioan Borcea, Aristide Caradja, în domeniul hidrobiologiei se remarcă lucrările lui Grigore Antipa asupra Luncii și Deltei Dunării, morfologia animală este reprezentată de cercetările lui Dimitrie Voinov, Petru Bujor. Este perioada în care gândirea lui Emil Racoviță, fondatorul biospeologiei, își pune amprenta asupra cercetărilor privind mecanismele evoluției și ale adaptării.

Până în 1944, cercetarea zoologică din România se desfășura doar în câteva laboratoare cu circa 20 de cercetători din centrele universitare și în Muzeul „Grigore Antipa” din București. Deoarece în perioada respectivă Academia nu era un for de cercetare și nu exista o coordonare la nivel național, interesul pentru domeniul științelor zoologice era scăzut. Studiul faunei se făcea disparat, de către un număr restrâns de cercetători, prin mijloace proprii modeste, într-un context politico-administrativ nefavorabil. Cu toate acestea,

activitatea cu pasiune, dublată de sacrificii personale, a condus la progrese importante în studiul unor grupe de animale, în special nevertebrate (protozoare, crustacee, insecte, moluște), dar și vertebrate (pești, păsări) [8].

Momentul decisiv care a influențat dezvoltarea cercetărilor de zoologie și a științei, în general, l-a reprezentat reorganizarea vechii Academii în Academia Republicii Populare Române, care a devenit forul superior de cercetare științifică la nivel național (1948). Unul dintre obiectivele asumate de noua formă de organizare l-a reprezentat cunoașterea faunei României, atât din punct de vedere fundamental (sistematic, taxonomic, ecologic, zoogeografic, filogenetic), cât și economic (aspecte legate de combaterea dăunătorilor din culturile agricole, păduri, plantații etc.).

În anul 1949, din inițiativa Academiei RPR au fost înființate Colectivele de floră și faună, inventarierea florei și faunei reprezentând o preocupare majoră, fiind inclusă în Planul de Stat, în cadrul activității Academiei.

Colectivul de faună a fost denumit inițial Colectivul de studiu al faunei RPR, în care au fost incluși cei mai valoroși zoologi din țară. Scopul principal al Colectivului a fost încă de la început elaborarea fasciculelor din Seria „Fauna RPR”, acestea reprezentând determinatoare ale diferitelor grupe de animale prezente în fauna României. Seria „Fauna” urma să reprezinte o sinteză a cercetărilor zoologice, incluzând 16 volume, fiecare volum putând include mai multe fascicule [8]. Ulterior, Colectivul de faună a devenit Laboratorul de sistematică a animalelor din cadrul Centrului de Cercetări Biologice al Academiei. La momentul înființării Institutului de Biologie „Traian Săvulescu” al Academiei RSR, acesta s-a transformat în Sectorul de sistematică și evoluție a animalelor. Pentru elaborarea fasciculelor de faună, pe lângă specialiștii din cadrul centrului, au fost coopțați cercetători și cadre didactice din diferite centre universitare.

Colectivul a funcționat și sub denumirea de Laboratorul de taxonomie animală, condus până în anul 1950 de profesorul Constantin Motaș. Profesorul Nicolae Botnariuc a coordonat activitatea din cadrul Laboratorului până în 1970, în perioada

Petru-Mihai Bănărescu. Între anii 1993 și 1999 conducerea acestui Laborator a fost asigurată de dr. Victoria Tatole.

La început, din cauza datelor insuficiente disponibile, cercetările Colectivului de faună au vizat un număr restrâns de grupe animale, respectiv o parte dintre protozoare, viermi și artropode. Criteriile care au stat la baza alegerii grupelor prelucrate în cadrul Faunei au fost determinate inițial de importanța economică a grupului respectiv și de numărul de specialiști existenți. Ulterior, pe măsura dezvoltării cercetărilor de zoologie în România, numărul celor implicați și a taxonilor prelucrați a crescut considerabil. De-a lungul timpului, rezultatele studiilor realizate în cadrul Colectivului de taxonomie animală au fost concretizate, între altele, în semnalarea a peste 500 de specii noi pentru țară și peste 450 de specii noi pentru știință. Din totalul de 307 fascicule preconizate a fi redactate și tipărite în Seria „Fauna României”, 38 au fost elaborate în cadrul Colectivului de taxonomie.

Din inițiativa academicianului Traian Săvulescu, președintele Academiei R.P.R., în anul 1951 a fost publicat la Editura Academiei volumul *Îndrumător* (partea I) din Seria „Fauna Republicii Populare Române”. Acest volum include descrierea principalelor caracteristici ale filumurilor și ale claselor, cheile de determinare a claselor și ordinelor, terminologia comună utilizată [9].

Conform *Îndrumătorului*, repartizarea taxonilor pe volume în cadrul Faunei este următoarea: vol. I – *Protozoare*; vol. II – *Spongieri, Coelenterate, Viermi*; vol. III – *Tentaculate, Moluște*; vol. IV–V – *Arthropode: Tartigrade, Crustacei, Arachnide*; vol. VI – *Pentastomide, Pycnogonide, Myriapode*; vol. VII–XI – *Insecte*; vol. XII – *Chaetognathe, Echinoderme, Stomochordate, Tunicate, Cephalocordate, Cyclostomi, Selacieni*; vol. XIII – *Pești propriu-ziși*; vol. XIV – *Amfibieni și Reptile*; vol. XV – *Păsări*; vol. XVI – *Mamifere*.

Într-un editorial publicat în 1966, cu ocazia Centenarului Academiei RSR, academicianul Eugen A. Pora menționa, printre alte realizări importante din domeniul științelor biologice, publicarea a 12 volume din *Flora* țării și a 49 de volume din *Fauna* țării, apariția celui de-al 11-lea volum al revistei „Revue Roumaine de

Biologie”, cu Seriile de „Botanică”, și de „Zoologie”, apariția volumului cu nr. 18 din revista „Studii și Cercetări de Biologie” [10]. În perioada 1951–2020 au apărut 95 de fascicule (dintre care două în limba engleză), din cele 307 preconizate a fi publicate.

Lucrările de sinteză din „Fauna României” sunt publicate în Editura Academiei Române. Publicații similare au apărut în multe țări: Polonia, Bulgaria, Republica Cehă, Germania, Franța, Spania, Italia, Marea Britanie, Rusia, Japonia etc. Volumele sunt organizate după un plan unitar, care cuprinde o parte generală și o parte sistematică. Partea generală descrie istoricul cercetărilor privind grupul taxonomic studiat, date de morfologie externă, anatomie, reproducere și dezvoltare, răspândire generală, paleontologie și filogenie, importanța economică, metode de colectare, preparare și conservare a materialului biologic. Partea sistematică include chei de determinare în ordinea ierarhică a taxonilor, de la cei de rang superior, la cei de rang inferior, descrierea taxonilor supraspecifici (ordine/subordine, familii/subfamilii, genuri/subgenuri), descrierea detaliată a speciilor, ecologia, importanța economică și distribuția speciilor în România. Uneori, sunt incluse și speciile a căror prezență în țară este probabilă din considerente zoogeografice. Volumele conțin lista bibliografică, indexul sistematic și ilustrația aferentă, aceasta din urmă facilitând identificarea speciilor.

Conținutul acestor lucrări încadrează informația prezentată într-o zonă de interes biologic general, depășind-o pe cea a unui simplu determinant, aceasta fiind accesibilă nu numai specialiștilor interesați de taxonomia grupului respectiv, ci și unui public mai larg, care include profesori, studenți, amatori, cercetători din muzee, facultăți de științele naturii, institute din domeniul protecției mediului, silviculturii etc.

Progresele înregistrate în ultimele decenii în diverse ramuri ale științelor biologice s-au manifestat și în domeniul sistematicii și al taxonomiei animale, prin prelucrarea și includerea de noi informații, obținute în domenii conexe (genetică, ecologie, fiziologie). În acest context, utilizarea metodelor moderne în taxonomie completează cercetările întreprinse prin metodele clasice.

Perspectivile cercetărilor zoologice în România

După 70 de ani de la publicarea volumului *Îndrumător* suntem încrezători că putem vorbi de Seria „Fauna României” la timpul viitor. Considerăm esențiale atât finalizarea publicării fasciculelor de Faună care au fost incluse în planul inițial, cât și continuarea publicării Seriei, prin revizia și reactualizarea informațiilor din volumele deja publicate și traducerea lor în engleză, astfel încât informația să intre în circuitul științific internațional. Aceste „nevoi” derivă din câteva considerente, cum sunt: nomenclatura și sistematica speciilor s-au schimbat de-a lungul ultimelor decenii, unele specii nu mai sunt valide în prezent, altele au intrat în sinonimie, pentru stabilirea validității unor taxoni sunt necesare studii de biologie moleculară etc. De asemenea, pentru reconfirmarea prezenței în țară a multor specii, în special pentru cele menționate pe baza unor semnalări foarte vechi, sunt necesare date recente de colectare.

Pentru continuarea și actualizarea Seriei „Fauna României”, prioritară ar fi pentru început identificarea resursei umane, a specialiștilor care se pot implica în realizarea unui posibil viitor proiect la nivel național. Resurse umane considerăm că există astăzi. După aderarea României la Uniunea Europeană, universitățile și alte instituții academice au devenit treptat platforme complexe pentru pregătirea și dezvoltarea resurselor umane implicate în cercetarea fundamentală și aplicată în domeniile biologiei și științei mediului. Aceasta a permis studenților să cunoască și să investigheze sistemele biologice, începând de la nivelul molecular și până la sistemele ecologice complexe și astfel să satisfacă cerințele „științei post-normale”, orientate spre înțelegerea și gestionarea naturii și a societății umane.

Din rândurile celor ce posedă o diplomă în biologie, trebuie să-i selectăm pe cei cu înclinații pentru cercetarea biologică și în mod special cu vocație pentru zoologie. O mai bună organizare a sistemului educațional de la noi ar permite ca încă din timpul studiilor viitorii biologi să-și aleagă o cale pe care să o urmeze: profesori în școli sau universități, asistenți în diverse laboratoare, cercetători științifici, muzeografi etc., astfel încât să conștientizeze importanța biologiei în diverse domenii și totodată să se integreze în comunitățile

și asociațiile de profil. Tinerii pasionați care doresc să înceapă o carieră în domeniul cercetării zoologice ar putea fi încurajați și îndemnați să-și aleagă pentru studiu în cadrul temelor de doctorat un grup de animale, de preferat unul care nu a fost prelucrat în Seria „Fauna României”.

Din păcate, un specialist într-un anumit grup taxonomic se formează greu, în timp, aspect puțin încurajator dacă ținem cont de cerințele și realitatea acestor vremi... în care cu toții ne grăbim.

Pe lângă resursele umane existente, infrastructura de cercetare modernă existentă în prezent în multe din institutele și universitățile din țară, utilizarea unor noi tehnici și metode de lucru adaptate timpului, accesul rapid la resurse documentare de ultimă oră constituie premisele necesare revizuirii publicațiilor din Seria „Fauna României”. Publicarea fasciculelor referitoare la grupele de animale pentru care există specialiști în țară și care nu au fost încă prelucrate în „Fauna României”, reactualizarea și completarea informațiilor din volumele deja existente, traducerea acestora în limba engleză ar putea constitui premisele unui viitor proiect pe care ni-l dorim a fi „de succes”, ca o continuare a cercetărilor de tradiție de taxonomie și sistematică animală, cercetări începute în cadrul Academiei Române, în urmă cu peste o jumătate de secol.

Până în prezent s-a studiat aproximativ o treime din diversitatea faunistică potențială a țării noastre. În acest context, continuarea și aprofundarea cercetărilor de taxonomie, sistematică și zoogeografie cu rezultate publicabile în Seria

„Fauna României” ar trebui să reprezinte o prioritate asumată de întreaga comunitate zoologică din România.

Note

[1] Bavaru A., Godeanu S., Butnaru G., Bogdan AL., 2007. *Biodiversitatea și Ocrotirea Naturii*. Editura Academiei Române, București, 580 pag.

[2] Botnariuc N., 2003. *Evoluția sistemelor biologice supraindividuale*. Editura Academiei Române, București, 238 pag.

[3] Zennström P.-O., 1959. *Linné, descoperitor al bogățiilor Suediei și naș al naturii*. Editura Științifică, București, 193 pag.

[4] Mayr E., 2008. *De la bacterii la om: evoluția lumii vii* (versiunea în limba română). Editura Humanitas, București, 340 pag.

[5] Comisia Europeană, 2015. *Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu*. Evaluare intermediară a strategiei în domeniul biodiversității pentru 2020.

[6] Resmeriță I., Tarnavisch I.T., 1976. *Alexandru Borza, Biolog român, cititor al Grădinii Botanice din Cluj-Napoca*, Editura Litera, București, 160 pag.

[7] Botnariuc N., Tatole V. (Eds.), 2005. *Cartea Roșie a Vertebratelor din România*. Academia Română, Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, Editura Curtea Veche, București, 260 pag.

[8] Botnariuc N., 1966. *Fauna Republicii Socialiste România*. Studii și Cercetări de Biologie, Seria „Zoologie”, 18 (5): 409–413.

[9] Codreanu R., Băcescu M., 1951. *Fauna Republicii Populare Române, Îndrumător*, Partea I-a. Editura Academiei Republicii Populare Române, 252 pag.

[10] Pora E.A., 1966. *Cu prilejul Centenarului Academiei*. Editorial. Studii și Cercetări de Biologie, Seria „Zoologie”, 18 (5): 393–395.

Reverențe la Centenarul Societății Uniunii Compozitorilor Români (II)

Acad. Octavian Lazăr Cosma

Făurirea *Societății* se explică prin existența unui ideal și a unei credințe în capacitatea compozitorilor români de a-și proiecta opusurile artistice la nivelul exigențelor contemporane. Ca atare, anii premegători se dovediseră ani de acumulări, în care imperativele unei estetici proprii se cereau afirmate răspicat. Curios, în documentul scris de către membrii fondatori, ni se stipulează foarte limpede natura acestuia, însă, cu scurgerea anilor, în articolele publicate de către Constantin Brăiloiu se formulează mai clar, mai la obiect. Intervenind într-o discuție, cum au fost multe altele în epocă, inserată în „Muzica”, din ianuarie 1920, conchide: „... în loc de a ne închina cu servilitate în fața Occidentului, mai bine am face să căutăm adevărata expresie a sufletului nostru”. „De acum vom căuta muzica noastră – scria secretarul breslei în „Curentul” din 22 februarie 1926. Nu vrem salata rusească a potpuriului de ieri-alaltăieri [...] Ci, cârmuiți de instinctul nostru creator și de afinități biologice ascunse în subconștientul nostru, vrem să creăm muzica românească cultă. Muzică românească! Da. [...] Este o muzică românească cultă. Poate fi. Va fi. Și cum trebuie să fie”.

Fondarea *Societății* a apropiat și a unit diferențele individualități creatoare pe teren muzical, ceea ce echivala cu un real câștig, confruntările se puteau finaliza în termeni nemijlociți. A existat și o euforie, inevitabilă oricărui început, numai că în etapa imediată nu s-a întâmplat mare schimbare, survenind o „lâncezeală” cronică, deoarece, probleme de ordin organizatoric și administrativ au apărut la orizont, de rezolvarea cărora depindeau activitățile viitoare.

Cu mult tact și răbdare, Constantin Brăiloiu a purces la stabilirea priorităților, evaluând imponderabilele ivite. *Societatea* nu era o instituție a statului, nu dispunea de fonduri, compozitorii nu erau

bogați, chiar atunci când proveneau din mediile înstărite ale societății, după adoptarea „Statutului”, se conta pe cotizații, însă și acestea se dovedeau neîndestulătoare. Se sperase că, după demersuri repetate, obținerea protecției sau oblăduirea Curții Regale le va aduce oarecari foloase, însă așteptările nu s-au concretizat în niciun fel. Unele obiective din programul inițial, tipărite și oferite publicului prin „Manifestul Societății”, pus la dispoziție cu prilejul primului concert oficial, precum audițiile și tipăriturile partiturilor, presupuneau costuri inaccesibile. Asemenea confruntări cu realitatea deveneau surse de dezamăgire, prilejuri de demobilizare și intimidare. Nu era însă Constantin Brăiloiu, luptător înveterat, să cedeze. De altfel nu a condus breasla de unul singur. De la bun început s-a constituit și un comitet de conducere: George Enescu – președinte, Alfonso Castaldi și Ion Nonna Otescu – vicepreședinți, iar membri: Dimitrie Cuclin, George Enacovici, Mihail Jora, Dumitru Georgescu Kiriac și Alfred Alessandrescu – casier.

Primul obiectiv luat în vizor, pentru care au fost necesare susținute demersuri, inclusiv documentări pentru a cunoaște procedeele din alte țări și a se corela cu acestea, a fost obținerea din partea autorităților a „Legii dreptului de autor”, menită să răsplătească activitatea componistică și să asigure mijloacele de trai ale membrilor. Imperioasă s-a dovedit a fi și acreditarea juridică a *Societății Compozitorilor Români*. Era actul ce conferea recunoașterea breslei, din care, la începuturile sale, făceau parte și unii dintre interpreții de frunte ai țării. Odată cu aceasta s-au emis și carnetele de membru, ca și actele vitale pentru noua înjghebare. George Enescu, angajat plener în activitatea concertistică, nu numai ca violonist dar și ca dirijor, se găsea în nesfârșite turnee,

încununată de răsunătoare succese, inclusiv, peste Ocean, în Statele Unite ale Americii, ca președinte al *Societății* începe să-și manifeste interesul pentru activitatea desfășurată.

Pulsul *Societății* atinge parametrii firești după ce se conturează obiective preconizate încă din start și, mai ales, se găsește un sediu, convenabil decât precedentele, pus la dispoziție de către secretarul breslei, de două camere. O primă măsură privește programarea setului de concerte, de audiții, cu programe, titluri, semnate de autori, membri ai *Societății*. Gestul apărea ca o inițiativă îndrăznească, deoarece se cunoșteau reticențele publicului, manifestat ca o anumită neîncredere în valorile autohtone, cu toate succesele înregistrate de opusurile enesciene și chiar ale precursorilor. În sfârșit, s-a conceput un „Festival Româno-Francez”, pentru care s-a admis o concesie; în unele programe se puteau înscrie și creații neromânești. S-au programat două concerte simfonice cu orchestra Filarmonicii din București, dirijate de Henri Morin. Programul primului era consacrat muzicii contemporane franceze, iar al doilea, în prima parte figurau compozitori români și în a doua, francezi. Astfel au fost audiate, la 16 aprilie 1923, *Noapte de vară* și *Scherzo* din suita *Noapte de vară* de Mihail Jora, poemul simfonic *Acteon* de Alfred Alessandrescu și *Cinci cântece* de Constantin Brăiloiu, pentru cvartet de coarde și soprană, solistă Eliza Băicoianu. În ziarul „Viitorul”, din 27 aprilie 1923, se putea citi: „Încrederea în forțele muzicale nu o poate căpăta publicul decât prin cunoaștere. Cunoaștere prin exerciții cât mai dese, cât mai bune și mai convinse, pentru o propagandă internă și externă...”

Una dintre primele decizii ale conducerii breslei, întrunită la începutul lunii februarie 1924, a vizat pe compozitorul Béla Bartók, apreciat pentru râvna demonstrată în expedițiilor sale de cercetare și culegere a melodiilor țărănești ale românilor din anumite zone ale Transilvaniei, valorificarea acestora, creație și publicarea unor volume; astfel că, pentru meritele sale i s-a conferit calitatea de membru al *Societății Compozitorilor Români*. Totodată, aflându-se că peste câteva luni va concerta la București, ca pianist, i s-a propus să evolueze în al doilea concert al *Societății*, din 20 octombrie 1924, în compania violonistului George Enescu, ceea ce a acceptat cu

satisfacție. A fost o seară de muzică datorată compozitorului din țara vecină, interpreții fiind călduros aplaudați. Între titluri, *Sonata pentru vioară și pian Nr. 2*, modernă, dificilă, despre care a rămas o amintire aparte specială, deoarece George Enescu a primit ștима viorii pe care n-o știa, în gara din Brașov, înainte de a se urca în trenul către București. Deci, în ziua concertului, a memorat ștима în tren, uimindu-l pe compozitorul-pianist în seara concertului. Cum muzica audiată era de factură avangardă, apare lesne de înțeles că, într-o serie de cronici, au apărut critici acidulate, se cade a sublinia curajul, meritul organizatorilor de a familiariza pe cei aflați în *sală cu* noile tendințe stilistice, cu asperitățile creațiilor moderne.

Privind componența tinerei societăți, sunt de observat personalitățile venite din ținuturile noi ce s-au alipit României Mari, care au întărit rândurile compozitorilor români, aducând idei și perspective inedite, imprimând un suflu nou, regenerat, impulsivând întreaga activitate. Aceștia vor formula, în articole dar și în partituri, teze relative la orientarea creației, îndemnând la reflecții, pe linia cultivării muzicii satelor, unde se întredvedea sursa cea mai puternică de influențare pentru dobândirea coloritului specific. Recomandau, chiar, întoarcerea către experiențele școlilor naționale ruse, cehe, spaniole. Alăturarea acestora avea darul să compenseze tăcerea unora dintre compozitorii de frunte care, după 1920, nu mai compun, sau dacă aveau pe masa de lucru partituri, acestea nu vor mai fi finalizate niciodată. Îi avem în vedere pe Ion Nonna Otescu și Alfred Alessandrescu, autori de titluri substanțiale, reprezentative. Probabil, retragerea din sfera creației, însă nicidecum din conducerea *Societății*, nu se poate explica decât prin funcțiile deținute în mișcarea concertistică a capitalei, ambii fiind dirijori aplaudați, în plus și profesori la Conservator, chiar și rectori, critici muzicali ori pianiști acompaniatori în prestigioase recitaluri.

Chiar dacă adepții noii religii muzicale preconizate de Arnold Schonberg, Alban Berg și Anton Weber nu se lasă identificați în peisajul nostru al primelor decenii după fondarea *Societății*, impresionismul francez neputând fi concurat. Aceasta nu înseamnă că nu s-au găsit și elevi români prin clasele muzicienilor vienezi amintiți mai sus,

precum Cornel Givulescu. După ani, se va vedea, tehnica serială va fi preluată. Nu trebuie să se creadă că lucrurile au decurs perfect în *Societate*, că ar fi existat o ambianță liniștită. Se respectau normele cerute prin statut, însă apăreau și solicitări ce nu aveau cum să fie satisfăcute, nemulțumiri din cauza neprogramărilor în audițiile organizate. Asemenea momente se rezolvau sau nu, astfel că acțiunile preconizate nu generau tensiuni radicale. Cel mai turbulent membru, mai incomod, mai imprevizibil s-a dovedit Mihail Andricu, care mereu urmărea drepturi financiare, dar nu numai, își înainta demisia, după care, revenea și solicita primirea. O va face în mod repetat. Și Dimitrie Cuclin va genera probleme, fiind veșnic nesatisfăcut, pe motiv că, nu era apreciat. Va recurge la un gest care depășea sferile de competență ale breslei, alegând calea exilului în Statele Unite ale Americii, pe motiv că nu i se atribuise un post pe măsura pregătirii și valorii sale. A ajuns la New York dascăl de muzică. Gestul său a beneficiat de multă compasiune în presa vremii, făcând să curgă multă cerneală, pentru că un intelectual de talia sa nu-și poate asigura traiul în patria sa. Nici peste ocean nu și-a aflat rostul, astfel că, după mai puțin de doi ani, s-a întors acasă, umilit, pripășit.

În cadrul *Societății* dar nu numai, în mediul muzical al țării, cultul muzicii, profesioniștii dar și al celei populare, folclorice, se afla într-o galopantă ascensiune, „minunea George Enescu” vrăjea inimile contemporanilor. Era suficient să se știe că există, că întreprinde turnee, că a concertat în peste optzeci de orașe americane, că își petrece o mare parte din timp compunând o operă, în sfârșit, că este președintele breslei celor ce făuresc stratul complex al culturii noastre muzicale. Straniu, cu toate acestea, partiturile acestui muzician nu se programau susținut, el nu pretindea să fie programat, totuși, în cadrul audițiilor organizate de Constantin Brăiloiu și camarazii săi, toți autori; a figurat una în care s-au ascultat *Sonata Nr. 2 pentru vioară și pian*, după care, *Sonata Nr. 1 pentru pian* datorate ilustrului președinte. Acest titlu din urmă, vestea orizonturi stilistice inovatoare, deduse din procesul stilizării atributelor folclorice. Tot mai aproape se părea că se întrezăresc componentele mult visatei „ființe a muzicii românești”. Adevărat, frontul creatorilor muzicii

de altitudine se omogenizase în plan estetic, aspectele sinuoase, nelămurite ce apăruseră în intervențiile inserate în „Ancheta din Muzica” se clarificaseră, mărturie fiind articolele din anii care au urmat, semnate de Sabin Drăgoi, Alexandru Zirra, Ion Nonna Otescu și alții. Ca atare, exista de acum, un front unitar, după cum rezultă și din interviurile lui George Enescu, generoase în plan filosofico-estetic și, desigur, artistic.

Faptul că autoritatea lui George Enescu exercita o neasemuită forță catalizatoare o atestă și apariția sau, mai limpede zis, prima audiție care a avut loc la Oradea, la 16 ianuarie 1927, a uneia dintre cele mai importante partituri ale sale, a treia *Sonată pentru pian și vioară*, în la minor, cu precizarea autorului Societății Compozitorilor Români „în caracter popular românesc”. Cu acest opus se inaugurează etapa de maturitate a șefului școlii muzicale românești, afirmându-se o modalitate cu totul originală de abordare a specificității limbajului, un stil cu totul original, neobișnuit urechii. Se păstrează structura sonatei, cu trei mișcări, în care se formulează o retorică sonoră inedită, venind din cele mai înalte sfere ale tratării modale, prin prisma cromatizării, alchimizată după rețetarele sofisticate ale expresionismului, înnobilit cu o intervalică ce înglobează sferturi și trei sferturi de ton, alură improvizatorică, structuri metro-ritmice de o sobră complexitate. Farmecul acestei muzici derivă din menținerea coordonatelor folclorice, a unduirilor doinite, în sfârșit, o mulțime de apanaje de care dispune un fenomenal interpret al vioarei, care-și revarsă tainele măiestriei și ingeniozității într-un discurs savuros, pe cât de inedit, pe atât de uimitor și emoționant. În pofida atâtor savuroase noutăți sonore, atmosfera dominantă rămâne impresionistă, de incontestabilă rezonanță românească. O partitură pe cât de genială, pe atât de dificilă, adică răscolitoare, ce proiectează fenomenul componistic indigen pe culmi demne de invidiat. Până la nașterea acestei capodopere, compozitorii noștri păreau îndatorați confrăților de peste hotare, dintr-o dată avem satisfacția că avem ceva rarism de oferit! Viața muzicală a capitalei României nu deborda de evenimente, însă afișele instituțiilor de profil adeseori se dovedeau interesante, îndeosebi datorită dirijorului George Georgescu, directorul Filarmonicii, avid să aibă nume celebre pe afișele

concertelor, ca atare invita personalități pentru partidele solistice, între care și compozitori. Astfel erau facilitate contactele, stabilindu-se numeroase prietenii, ce avantajau și discuții profesionale. Printre invitați, venit de multe ori, s-a aflat Maurice Ravel, cu foști colegi de Conservator, întâlnirile soldându-se cu vizite la marile restaurante, unde se ascultau vestite tarafuri, precum cel al lui Grigoraș Dinicu. Vrajit de măiestria lăutarilor, de frumusețea melodiilor auzite, compozitorul francez a realizat o îndrăgită partitură pentru vioară și pian ori orchestră, intitulată *Les Tsiganes*, preluând cu finețe fermecătoarele sonorități. Firesc, stilul din ultima *Sonată* a lui George Enescu, fost coleg de Conservator, nu se putea regăsi aici. Se identifică însă într-o miniatură camerală o bijuterie, *Tei piese pentru pian și vioară* de Filip Lazăr, care preia, imită, cu har, procedeele din admirabila sonată.

O realizare, cu bătaie lungă, a reprezentat-o înființarea *Arhivei de folclor*, unitate chemată să colecteze tezaurul muzicii populare, despre care, se zicea, se pierde, odată cu deținătorii lui. Atenția se îndrepta spre zonele rurale, locurile cele mai ferite de civilizație. Evident, Constantin Brăiloiu era mentorul acestei înfăptuiri, fiind susținut de întreaga colectivitate a celor care cochetau în procesul creației. S-a cumpărat un fonograf pentru înregistrări, s-a găsit spațiu, s-a angajat un funcționar, un folclorist, s-a decis decernarea anuală a unui premiu pentru cea mai reușită colecție. Cu ceva timp înainte, Ministerul Artelor a pus bazele unei instituții cu profil similar, *Arhiva fonogramică*, angajându-l pe George Breazu, critic muzical, în fruntea acesteia, ambițios, muncitor, dar fără o metodă riguroasă, concurența dintre cele două unități ieșind curând la suprafață. S-a profilat o perioadă favorabilă creației, mărturie fiind titlurile ce s-au impus în cadrul mișcării concertistice. Sabin Drăgoi a înscris un succes răsunător atunci când, la *Opera Română* din București, a avut loc premiera dramei muzicale populare *Năpasta*, după piesa lui I.L. Caragiale, frescă a suferinței personajului principal Ion, pădurarul, care va înnebuni, în anii de suferință, condamnat nevinovat la ocnă. Muzicalmente, acțiunea celor trei acte se desfășoară pe suportul unei țesături orchestrale dense, axate pe vectorii desprinși din citarea melodiilor folclorice

țărănești, din zonele vestice ale țării. La temelia inspirației sale se află colindul, considerat, alături de doină, cea mai reprezentativă modalitate de exprimare a trăirilor poporului român. Consecvent acestei platforme, va tipări volumul, foarte elogiat, *303 colinde*, culegere din sudul Transilvaniei. Mai mult, colinda apare reprezentată și în prima parte a *Divertimentului rustic* pentru orchestră. Și creația de balet înregistrează un notabil succes prin partitura *La piață*, datorată lui Mihail Jora, invalid din Primul Război Mondial, personalitate apropiată de George Enescu. Deși studiasse în Germania, stilul său din prima perioadă de creație apare orientat spre cultura franceză, ceea ce se constată cu ușurință din pitorescul, coloritul armonic și orchestral al scenelor coregrafice, investite cu vervă teatrală, umor și lirism. Din când în când, ritmica trepidantă și diversificată trimite fantezia către paginile stravinskiene. În același context muzical se află și Marcel Mihalovici, baletul său *Karaguez* vădește o fantezie sonoră surprinzător de generoasă, iar metroritmica, mereu schimbătoare, variațională, solicită din plin măiestria interpreților.

Se afirmă și Paul Constantinescu, tânăr talentat, discipol al lui Mihail Jora, sedus de frumusețile muzicii psaltice și a mahalelor capitalei, pe linia tradiției lui Anton Pann. Se va impune prin opera comică, după subiectul lui I.L. Caragiale, *O noapte furtunoasă*, minunată mostră de teatralitate, nerv dramatic și pitoresc, proiectând situații scenice de autentică savoare comică, tipologii perfect individualizate sonor, o încărcătură sonoră cu tentă folclorică orășenească, modernă, fără excese timbrale, însă de factură impresionantă. În muzica sa, compozitorul, fără a prelua fiorul valsului datorat lui Richard Strauss, valorifică potențialul valsului, așa cum se auzea în mediul restaurantelor bucureștene.

Ar fi lesne să organizăm anual trei concerte simfonice cu muzică românească, care să fie cel puțin tot atât de atrăgătoare ca ședințele în care un public răbdător asistă neclintit la a 23-a audițiune a uverturii *Egmont* și la a 37-a a *Eroice*, se citea în „Gândirea”, din mai 1930. Noutățile ce surveneau în peisajul componistic abundau.

Debutase și își adjucecase un premiu la concursul de la Viena Dinu Lipatti, discipol al lui Mihail Jora, care își văzuse numele pe unul dintre

afișele Filarmonicii cu prima audiție a suitei simfonice *Șătrari*, de profundă inspirație, cu elemente folclorice, nu numai în ultima parte, intitulată *Petrecere cu lăutari*, unde sonoritățile ce trimiteau la țambal ieșeau în evidență, cu o minunată mișcare *Andante*, mustind de suavă forță poetică. Acest compozitor va atesta în viitoarele partituri cât de puternic se exercita influența enesciană. Nu putem trece cu vederea descoperirea de către muzicologul Octavian Beu a *Rapsodiei Române*, pentru pian de Franz Liszt, cântată de Aurelia Cionca, și de interesul stârnit, mai puțin în cadrul *Societății*, deoarece Constantin Brăiloiu a fost rezervat. Când Béla Bartók a aflat de această poziție și-a manifestat consternarea.

În timp ce George Breazul, care nu făcea încă parte din *Societate*, din cauza veșnicilor neînțelegeri cu secretarul acesteia în numeroase probleme, trâmbița în scrierile sale existența celor două direcții în domeniul creației muzicale românești, Constantin Brăiloiu, mai clarvăzător, promova teza omogenizării stilistice, arondate la matricea nobilă a folclorului, a esteticii naționale... „La majoritatea compozitorilor noștri este totuși ușor de recunoscut tendința spre o muzică întemeiată mai mult sau mai puțin pe elementele de folclor românesc”, după cum pleda în materialul deja citat din „Gândirea”. Tendința aceasta *Societatea Compozitorilor Români* a favorizat-o puternic, ba chiar, mi se pare, a statornicit-o definitiv. Astfel că astăzi ne îndreptăm cu pași repezi spre alcătuirea unui vocabular melodic și armonic autohton”.

Sesizând dificultățile întâmpinate în profilarea audițiilor, mai ales obstrucțiile atunci când era vorba de concertele simfonice, Constantin Brăiloiu, văzând și conflictele din interiorul Filarmonicii, a formulat dorința să se implice, astfel că a cerut factorilor oficiali ca această instituție să treacă în custodia *Societății*, crezând că, în acest fel, în programele concertelor săptămânale vor putea figura mai multe titluri semnate de autori autohtoni. Evident, iluzii, căci instrumentiștii în niciun caz nu ar fi acceptat o asemenea situație.

În anul 1936 s-a înregistrat o uriașă izbândă a creației indigene, atunci când, la 13 martie, a avut loc, pe scena Operei Mari din Paris, premiera mondială a tragediei lirice *Oedip* de George Enescu, monumentală partitură, la care compozi-

torul a muncit mai bine de două decenii. Așadar, din nou capitala Franței a fost predestinată, ca și cu ani în urmă *Poema Română*, la un nou triumf al muzicii românești. Dar ce triumf! Căci partitura, muzica acestei cu totul originale opere oferă un sumum de atribute în toate compartimentele, pe linia sintezei absolute a virtuților folclorului românesc, dar nu numai; totodată a muzicii bisericești, a antichității modale autohtone, a zonelor cromatismului și infracromatismului, cu sferturi și trei sferturi de ton, cumulate cu cele mai selecte și severe cuceriri din sferile artei sunetelor contemporane. Aici, George Enescu apare drept inovatorul genial, fără să mărturisească, să dezvăluie, a cochetat cu cele mai subtile cuceriri tehnice de limbaj, îndeosebi în ceea ce privește glasul uman, a extins timbralitate și culorile instrumentelor folosite.

Partitura, fără îndoială, absolut genială, apare drept suprema întrupare a sublimatelor folclorice, miresmele cărora se adulmecă din fiecare notă, din fiecare măsură, de o manieră atât de subtilă și rafinată încât cu dificultate se poate întrezări ori bănuii sursa inițială, zăcământul care l-a generat. Având o structură nu numai complexă, dar și ermetică, criptică, aidoma catedralelor bachiene, învăluite în construcții matematice, *Oedip*-ul enescian înscrie o abordare filosofală pe unul dintre subiectele de culme ale Antichității, vehiculând disputa nelămurită, niciodată referitoare la primatul omului sau al destinului. O capodoperă primită întotdeauna cu admirație, ce uimește și încântă, după ce copleșește și derutează. Încă o dată, cel ce se afla în fruntea compozitorilor români a oferit prilejul unui strălucit model!

Două baletе îmbogățesc literatura genului, *Taina* de Mihail Andricu și *Priculiciul* de Zeno Vancea, autori situați pe versate stilistice diametrice. Primul, prolific, având la active o lungă listă de titluri simfonice și instrumentale, de alură neoclastică, fiind foarte prezent pe afișele concertelor din capitală; uneori a recurs la melodioare populare, pe care le cunoștea tangențial, mediul orășenesc fiindu-i leagănul: baletul amintit, pe un subiect datorat Reginei Maria, cu scene antrenante și pitorești. Al doilea, cultivând folclorul bănățean, condimentat cu armonii modale, structuri contrapunctice prilejuia scene grotești și doșuții coregrafice de un anume efect. Și Ionel Perlea,

cunoscut ca dirijor, a dat la iveală un cvartet de coarde, neoromantic, și pentru orchestra *Variațiuni simfonice*.

Și Constantin Silvestri, pianist strălucit, improvizator fără egal, cu toate că s-a lăsat cucerit de vraja baghetei dirijorale, a rămas un talent componistic veritabil. Stăpânind cu lejeritate o vastă literatură, a promovat căutări intense pe linia tehnicii orchestrale, fiind unul dintre muzicienii cu vederi radicale. Din păcate, puține dintre creațiile sale se păstrează și acestea etalează o originalitate neobișnuită. Reținem ca fiind pagini de profundă elevație *Jocuri populare românești din Bihor, Preludiu și Fugă*, pentru orchestră mare cu o încărcătură de virtuozitate instrumentală impresionantă. Din nou George Enescu își aduce contribuția la îmbogățirea patrimoniului printr-o pagină camerală, înscrisă pe linia literaturii destinate vioarei și a pianului, *Impresii din copilărie*, programatică, evocând momente ale copilăriei, deschizându-se cu emblematicul titlu *Lăutarul satului*, pentru vioară solo. Este doar tema principală, tot variațională, improvizatorică, a formei deschise de sonată, încununată în finalul celor zece imagini inspirate de universul copilăriei, învăluit de sursurul pâraielor și ciripitul păsărilor.

O altă partitură, de astă dată orchestrală, revărsând sacul cu amintiri din copilărie, este *Suita sătească*, a treia, tot programatică, de puternică vibrație emoțională, plasată în sfera impresionistă, compozitorul redefinindu-și atașamentul la marea cultură franceză. Numai că expresiile, decantate sonor, se rotesc în jurul mirajului sătesc, nostalgic, reflexiv, cu o natură învăluitoare, strălucitoare în ambianța descătușărilor antrenantelor ritmuri și accentelor muzicii lăutarilor ritmurilor și elanurilor melodiilor de sorginte țărănească, promovate de lăutari. Se oferă, aici, o altă fațetă a sufletului muzicii românești, atât de bogată și de necuprins. Se cere subliniat și repetat că muzica lui George Enescu este una și aceeași, omogenitatea trăsăturilor stilistice apare indubitabilă, cu toate că universul sonor inclus și propus de fiecare partitură nu pare, ci este altul, mereu fantezia sa creatoare se reînfiripă, se reînnoiește. Și aceasta datorită imensului său potențial, dispozitiv interior, măiestriei de necuprins pe care o afișează neostentativ. Altfel spus, compozitorul în mod intenționat afirmă, lasă posternității ferestre deschise larg, noi

și noi zone de întrupare și configurare a specificității naționale. Fiecare partitură este deplin originală, George Enescu nu se repetă, înaintea cu forțe inedite în spațiul nebănuț de generos al creației muzicale. Pildă uriașă, izvor nesecat de învățăminte!

Valuri și valuri de compozitori, talentați și instruiți, se alătură generațiilor anterioare, consolidând *Societatea*, tână școală națională. Dar ce diversitate de stiluri se profilează! Constantin C. Nottara, pare arondat într-o configurație fără un relief pregnant, interesat de balet, operă, suite, titluri camerale, fiind cântat și peste hotare. Reversul, Theodor Rogalski, miniaturist instrumental, ce caută să depășească închistarea, atrăgându-l modernismul, cu sonorități țipătoare, pitorești, descriptive. După *Înmormântare la Pătrunjel* și *Paparudele*, pentru orchestră, dă la iveală *Două capricii*, pline de culoare și avânt. Brașoveanul Paul Richter, dinamizatorul vieții concertistice locale, continuă să compună și, după *Fantezia românească* pentru orchestră, *Suita carpatică Nr. 2*, își reafirmă înaltul profesionalism în *Simfonia Nr. 5*, în re major.

În pragul anului 1940, bat la porțile consacării tineri înzestrați: Ion Dumitrescu, Gheorghe Dumitrescu, Paul Jelescu, Alfred Mendelsohn, Hilda Jerea, Vasile Ijac, Nicolae Brânzeu, Matei Socor, care vor juca un rol în viața *Societății*. Numărul tot mai însemnat de membri poate vorbi despre un avânt înregistrat în planul componistic, ca și de afirmarea unor ramuri noi de activitate creatoare. Astfel, se relevă un număr apreciabil de autori în domeniul divertismentului, al muzicii denumită în epocă „ușoară”, Ionel Fernic, Ion Vasilescu, Elly Roman, Gherase Dendrino, Henry Mălineanu, autori nu numai de șlagăre dar și de reviste, gen ce preia, în parte, atribuțiile vodevilului.

Indubitabil, creația muzicală românească se află în plin avânt, mărturie fiind titlurile de anvergură, precum *Simfonia Nr.2* în la major, *Eroul fără glorie*, semnată de Alfonso Castadi, afișând o pregnantă expresie dramatică, printr-o polifonizare excesivă, ilustrând în cele trei mișcări veșnica tematică de atitudine programatică, *Între bine și rău, Între tot și nimic, Între viață și moarte*.

Apare interesant de observat cum mișcarea corală, atât de strălucit reprezentată în fazele istorice anterioare, își diminuează potențialul, pulsul,

ce se deplasează în zona școlară, unde se întâlnesc ansambluri reprezentative, ca și fanfare. Fenomenul se soldează cu mutații în rândurile autorilor, majoritatea celor ce semnează cântece patriotice ori piese corale folclorice vor fi compozitorii simfonici, altfel spus, gradul de măiestrie, efect al unei pregătiri superioare, va fi evident. Făuritorii proeminenți în acest domeniu sunt, fără îndoială, Ion Vidu, foarte apreciat de către George Enescu, Dumitru Georgescu Kiriac, susținut de Constantin Brăiloiu, Ioan D. Chirescu, urmați de o puzderie de personalități.

O altă ramură ce înflorește în primele decenii de existență a breslei a fost muzicologia, cu numeroasele sale subgenuri. Mai răsărită s-a dovedit bizantinologia, prin aportul lui Ioan D. Petrescu, recunoscut savant pe plan mondial, cu volume și studii relevante, precum *Condacul nașterii Domnului*, atribuit lui Niceta de Remesiana, după care demonstrează cu exemplul muzical la îndemână, cum, dintr-un motiv religios, a răsărit o adevărată literatură cu amprentă națională. El va fi acela care i-a furnizat compozitorului Paul Constantinescu temele pentru vestitele sale oratorii de mai târziu, ca și polemicile și hărțuielile privind paternitatea acestora. Dar cea mai vizibilă specie muzicologică rămâne, neîndoios, critica, necesitând condei inspirat, începând chiar cu secretarul breslei, ce deținea un condei aprig, inventiv, cu metafore și formulări de profunzime, învederat polemist și arbitru; un alt critic, Emanoil Ciomac, autor și de volume. Pe acele vremuri, nu exista cotidian ori revistă să nu reflecte opinii privind manifestările concertistice și se pricepeau la așa ceva unii literați, medici, dar nu numai. În primul eșalon al criticii activau compozitorii.

O altă ramură, istoriografia, cu începuturile formulate de Theodor T. Burada, în secolul al XIX-lea, se impune, datorită lui Mihail Gh. Poslușnicu, profesor de muzică din Fălticeni, care după o documentare laborioasă a întocmit volumul masiv intitulat *Istoria muzicii la români*, ce conține un generos și impresionant set de informații pertinente, chiar dacă irelevant structurate și stăpânite. A depus o muncă de ocaș, insuficient prețuită în timpul vieții, iar astăzi pare uitată. Și George Breazul a plătit tributul său acestui domeniu, organizând o bibliotecă pe domeniu, doar parțial valorificată. Și-a împărțit activitatea cu scrie-

rile paginilor de cronică muzicală, uneori greoaie, dar persistentă. Evident s-a afirmat și etnomuzicologia, în termenii de astăzi, adică cercetători și culegători ai muzicii populare, avându-l corifeu pe fondatorul *Arhivei de folclor*, Constantin Brăiloiu, teoreticianul care a conceput metodologia de studiere pe acest domeniu, fiind riguros, exigent și prob, eficient deschizător de orizonturi. A format specialiști, redăm numele câtorva: Tiberiu Alexandru, Emilia Comișel... De menționat că au existat expediții de culegere folclorică, în satul Drăguș din zona Făgărașului și în nordul Moldovei, în celebre echipe sociologice ale profesorului Dimitrie Gusti.

Au existat și preocupări în sferile educației muzicale, soldate cu studii, unele de rezonanță europeană. Aici s-a lansat George Breazul, ce i-a oferit lui Constantin Brăiloiu ocazia de a-și etala strălucitele resurse polemice, în care se implica nu numai cu șarm, profesionalism, dar și cu pofta de a-și pune la pământ adversarul, nimicindu-l; un singur exemplu, articolul *Savant ori ba*. George Breazul, în uriașul volum *Patrium Carmen*, a reprodus o sumedenie de ilustrații după fresce bisericești, mai ales din nordul Moldovei. Acele minunate imagini erau preluate în totalitate, fără să se menționeze, din cartea preotului Al. Bobulescu, *Lăutarii noștri*, tipărită înaintea cărții lui G. Breazul. În consecință, Constantin Brăiloiu s-a arătat nedumerit, cine a folosit primul imaginile cu instrumentele muzicale din fresce. În acest fel, indirect, i se aplica lovitura fatală colegului muzicolog, care apărea plagiator.

Interesantă și fecundă se prezintă activitatea *Societății*, membrii căreia au făcut posibilă o colosală ascensiune a muzicii românești, etapă greu de surprins în aceste rânduri. Bunăoară, nu am reținut numele lui Nicolae Bretan, fecund în sfera cântecului cu acompaniament de pian, dar și a operei, căci a înregistrat succes cu opera istorică drama *Horia*, a cărei acțiune promovează sângeroasele evenimente ale răscoalei țăranilor români din munții Apuseni, recurgându-se la cântecele eroice de epocă, dar nu numai.

Mihail Jora are o inițiativă care stârnește un mare interes, atunci când pune bazele grupării *Muzica Nouă*, ce-și propune să organizeze periodice concerte pentru încurajarea noilor tendințe de regenerare a creației contemporane. Modelul îl

reprezenta asociația pariziană *Triton*, despre care fondatorul de la București era bine informat. Ca atare se organizau programe de muzică de cameră unde se ascultau compoziții semnate de autori români și străini. Inițiativa s-a bucurat de succes și era puternic susținută de *Societatea Compozitorilor Români*, dornică să vină în întâmpinarea membrilor săi care figurau pe afișe. Prevalau titlurile instrumentale și liedurile. La acest capitol, inițiativa a găsit un ecou formidabil, deoarece literatura autohtonă a cântecelor, a liedurilor, începând cu precursorii, mai ales George Dima, George Stephănescu, Tiberiu Brediceanu, excela, ca mai târziu Mihail Jora, dar și George Enescu, Alfred Alessandrescu și mulți alții să-i confere o anumită altitudine, grație aportului poezilor români, deosebit de înzestrați. Evident, literatura universală apărea bine reprezentată.

În planul creației, Paul Constantinescu și Mihail Jora derulează o prolifică activitate, în a doua parte a deceniului al patrulea. După caricaturile muzicale pentru suflători și pian, *Din cătănie*, cu savuroase proiecții inovatoare, Paul Constantinescu se îndreaptă spre structurile complexe ale muzicii orchestrale, atât în *Simfonieta*, frescă tinerească, cu veleități transparente, moderne, și *Simfonia*, amplă arhitectură monumentală, orientată stilistic către ultimii romantici. Într-o altă factură se recomandă baletul *Nunta în Carpați*, mustind de spiritul cântecelor din nordul țării și al ritmurilor trepidante, ce comportă, în tratarea lor. Aluzii nemijlocite stravinskiene. Monotonia în divulgarea resorturilor precumpănitoare țărănești, ce riscă, la un moment dat, să compromită prospețimea discursului, pare, finalmente, evitată.

Pe versuri de Tudor Arghezi, Mihail Jora a dat iveală, în 1936, perla liedului românesc, *Cântec din fluier*, într-un fermecător stil parlando rubato, ca după un an să scrie *Simfonia în do major*, melodioasă, energică și axată pe vectori folclorici intens stilizați. Toate acestea, împreună cu alte opusuri, nenominalizate aici, reprezintă etape antemergătoare pentru partitura *Demoazela Măriuța*, inspirată din viața bucureșteană în zilele fierbinți ale anului 1848. Recurgând la datini, la melodiile timpului, printr-o inventivă măiestrie, compozitorul furnizează una dintre paginile coregrafice autohtone de elevat efect sonor și teatral, printr-o închegată

structură orchestrală ce, din nou, trădează afinități cu manieră impresionistă.

Omniprezent în mișcarea muzicală, rectorul Conservatorului din capitală, vicepreședintele *Societății* Ion Nonna Otescu, dădea semne îngrijorătoare de oboseală, boala îl măcina, ceea ce a condus la inevitabilul sfârșit. Era o grea pierdere pentru muzică, dar nu numai, căci el deținea legături strânse cu autoritățile centrale, cu Palatul Regal. Manierat, diplomat, fin știutor al luptelor de culise, generos, glumeț și săritor, compozitorul decedat era deplâns de toți colegii de breaslă. Curând s-a pus problema succesorului său și a fost desemnat Mihail Jora, muzicianul aflat pe valuri în respectivul moment; activ în domeniul creației, autoritar, extrem de competent, deținea vizibilitate impresionantă, fiind criticul muzical al cotidianului bucureștean „Timpul”. Peste toate, era respectat pentru probitatea sa etică, neconcesiv, având coloana vertebrală dreaptă, neclintită, în plus, temut polemist, câștigase un răsunător proces cu Societatea de Radio. Deținea calitatea de fondator al postului, fiind directorul muzical, în primii ani; ca atare, experiență berechet. Este interesant cum privea Mihail Jora rostul breslei compozitorilor, într-un material publicat în „Timpul”, din 14 martie 1939. Pornită din râvna de a statornici și a răspândi chibzuit belșugul artistic, zvârlit de-a valma și risipit de-a lungul hotarelor de suflete pline de dor, *Societatea Compozitorilor Români* a știut strânge laolaltă făuritorii de sunete, întocmind, înainte de toate, ceea ce astăzi poartă cu mândrie numele de școală românească. Generația războiului și cea ce se ridică astăzi au dat naștere unui mănunchi bogat de creatori, strânși în jurul lui Enescu, nemailucrând la întâmplare, ci în vederea unui scop hotărât: înălțarea artei românești și propagarea ei.

Nu-i lipsit de interes nici configurația unuia dintre concertele asociației *Muzica Nouă*, din 28 martie 1939, beneficiind de concursul *Orchestrai Radio*, dirijată de Constantin Silvestri: Filip Lazăr – *Muzică pentru radio*; Constantin Silvestri – *Concert pentru orchestră Nr. 1 Op. 14*; Zeno Vancea – *Trei dansuri din baletul „Priculiciul”*; Emanoil Elenescu – *Rapsodia Română, pentru vioară și orchestră*; Nicolae Brânzeu – *Fantezie Românească*; Ion Scărlătescu – *Bagatela*, orchestrată de Theodor Rogalski.

Constantin Brăiloiu continua să investească multă atenție *Arhivei de folclor*, a cărei muncă se soldase cu un număr mare de culegeri, titluri, înregistrări, ascultate și de Béla Bartók; truseră la aceste echipa formată de respectatul mentor, alcătuită din cercetători, de acum cu experiență: Tiberiu Alexandru, Paula Carp, Ilarion Cocișiu, Ioan V. Nicola, Emilia Comișel, Gheorghe Ciobanu. Într-un fel, ceea ce se petrecea la *Arhivă* depășea cadrul strict al *Societății*, numai gândindu-ne că se pregăteau ansambluri de muzicanți populari, care participau la manifestări internaționale.

La Londra, reprezentații României făcuseră furori, în vara anului 1939, o formație de dansatori din Făgăraș venită tocmai de la Stockholm, unde participase la un festival de dansuri populare. Pretutindeni unde apărea și se manifesta o delegație de artiști din România, succesul se dovedea extraordinar. În aceste condiții nu este de mirare că prestigiul de specialist în materie de artă folclorică al lui Constantin Brăiloiu sporea necontenit și solicitările, invitațiile, inclusiv, la simpozioane, conferințe se multiplicau an de an. Ca atare, pericolul de a-l coopta în structuri de reprezentare europeană pe savantul român se justifica, ceea ce înseamnă că problemele *Societății* îl copleșeau. În plus, Ministerul Artelor nu izbutea să controleze activitatea în domeniul folclorului.

Astfel se ajunge la concluzia că cele două instituții care se ocupau de cercetarea muzicii populare, *Arhiva de folclor* și *Arhiva fonogramică* ar trebui să fuzioneze, iar ministrul Artelor Dimitrie Gusti, reușește să-l convingă pe amicul său Constantin Brăiloiu să-și dea consimțământul. Desigur, o atare fuziune cerea timp, clarificări, votul membrilor din fruntea *Societății* și multe altele. Se va împlini după cutremurul din 1940, care a provocat mari distrugerii; au fost afectați, mai ales, cilindrii cu imprimări.

Acel an, 1940, s-a dovedit a fi unul dintre cei mai dramatici pentru România, al cărei trup a fost nemilos sfărtecat de ingerințele unora dintre hrăpăreții vecini, neîmpăcați de hotărârile Păcii de la Trianon, dar nu doar atât. Consecințele produse au afectat toate stările sociale și categoriile de cetățeni, generând mutații și redimensionări în toate planurile, îndeosebi în cel politic. În atmosferă pluteau amenințările, la orizont se arătau ascunse pregătiri și focare de război. Regele Carol al II-lea căzuse, iar la cârma statului venise un general. Alianța cu Germania nazistă, cu Hitler, care se afla în spatele dezmembrării țării nu putea decât să aducă fiori reci, mai ales că legionarii se găseau la putere. Toate acestea au condus la o atmosferă sufocantă, de neliniște, ce a amplificat neliniștile tuturor.

O uniune fiscală mai necesară ca oricând (II)

Napoleon Pop*

Valeriu Ioan-Franc**

Membru corespondent al Academiei Române

Răul care ne ajunge din urmă

Să ne fie iertat dacă în analiza noastră, academică și fără intenție de a aduce cuiva prejudicii, vom recurge la o critică, am spune doctrinară. Ea este determinată de sublimarea conținutului unor noțiuni care, pentru noi, sunt mai bogate în conținut și înlocuirea lor cu expresii simple, dar bine căutate, care ar trebui să dea satisfacție. De fapt, ele ne creează și nouă confuzii în aceeași măsură ca și unor SM ale UE, când, la solicitarea acestora de a se analiza noi propuneri privind modul de depășire a dificultăților lor de finanțare, se răspunde practic la un alt subiect. Ca exemplu putem da subiectul propus discuției în reuniunea Eurogrupului din martie 2020, iar ca rezultat din Consiliul European, ținut după în aceeași lună, s-a finalizat cu totul altceva.

„Solidaritatea” s-a văzut între nordul și sudul UE la Consiliul European desfășurat prin videoconferința din 26 martie 2020, terminată, conform Reuters, în fiasco, decizia fiind înfrântă de pozițiile Germaniei și Olandei deși, înainte de summit, SM ca Italia, Spania, Franța, Portugalia, Irlanda, Luxemburg, Slovenia, Grecia și Belgia au semnat o scrisoare adresată președintelui Consiliului UE, Charles Michel, în care au cerut în mod specific să se „lucreze pentru un instrument de datorie comună” (*need to work on a common debt instrument*), emis de o instituție europeană, prin care să se asigure finanțarea *pe aceeași bază și cu aceleași beneficii pentru toate SM*. Cele două țări amintite mai sus însă nu au ținut deloc cont de planul cerut Comisiei Europene de a veni cu „instrumente financiare noi și adaptate realității”, este

drept la propunerea Italiei și Spaniei, și nici de un proiect de document propus de directorul Mecanismului European de Stabilitate (MES), Klaus Regling, prin care numai această instituție să fie îndrituită să asigure operațiuni de *bail-out* a SM, cu reguli foarte stricte. Reacția premierului Italiei, Giuseppe Conte, a fost mai mult decât vehementă, spunând că „dacă cineva se gândește la mecanisme personalizate de protecție elaborate în trecut, atunci vă spun clar: nu vă deranjați, le puteți ține, Italia nu are nevoie de așa ceva”, aluzia fiind făcută la pozițiile inflexibile ale Germaniei și Olandei.

Să se înțeleagă că *ideea uniunii fiscale este ocolită, dar ea nu poate fi exclusă cu încăpătânarea unui număr mic de SM ale UE*, cele care au fost și încă sunt cele mai mari beneficiare ale integrării europene și introducerii euro. Tocmai de aceea, Philip Stephens, jurnalist și autor respectat în mediile europene, confirmă că, dacă Germania ar fi cea mai lovită țară de dezmembrarea UE, Uniune căreia îi datorează prosperitatea la care a ajuns, atunci tot Germaniei îi revine și „o responsabilitate proporțională pentru stabilitatea UE”. Ca urmare, mulți se întreabă cât mai poate dura „mantra Berlinului”, de a nu accepta o *uniune a transferurilor fiscale*, ca simbol al partajării simultane a beneficiilor și riscurilor integrării europene? Ceea ce este mai puțin evident, dar tratabil, este faptul că, pe fond, UE practică transferuri fiscale sub denumirea a numeroase fonduri (structurale de coeziune, de redresare etc.), prevăzute în bugetul ei de funcționare, alimentat din colectarea unor venituri fiscale ale SM.

*Director științific, Institutul de Economie Mondială

**Profesor dr., director general adjunct, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”

Chiar politica monetară neortodoxă a BCE – relaxare cantitativă (QE) și dobânzi negative – este un transfer fiscal din umbră (shadow transfer union), reprezentat de „muntele de pasive” ajuns acum la 40% din PIB-ul ZE, strâns deja în balanța Target 2 a BCE. Or, acest lucru poate indica faptul că o uniune economică trebuie să admită rolul politicii fiscale în managementul cererii economice, menită să pună economia în mișcare. Lupta pentru stabilitatea euro a SM din ZE constă din faptul că SM care au spațiu fiscal (Germania și vecinii nordici) refuză să îl folosească, iar cei care pledează pentru o expansiune fiscală (grupul țărilor conduse de Franța) nu dispun de spațiul fiscal necesar. Stephens afirmă în lucrările sale că nu a existat nicicând un prilej mai bun precum cel din prezent, ca toate SM ale ZE, de exemplu, să înțeleagă necesitatea punerii în aplicare a reformelor structurale mult evocate și să investească în viitorul Europei. Momentul prielnic este cel al inflației scăzute și al costurilor împrumuturilor aproape de zero. Este greu de explicat de ce gap-ul investițional este la nivel maxim, într-un moment în care există mari și noi oportunități de afaceri determinate de revoluția în comunicații, de schimbarea profilului economic al continentului european în fața schimbărilor climatice, ale digitalizării și inteligenței artificiale.

Christine Lagarde, președintele BCE, adaugă că *redresarea economiei UE postpandemie va fi una „constrânsă” și „incompletă”*, ea va duce la modificări permanente în economia continentului european, chiar dacă punctul cel mai de jos a fost depășit. Credem că *optimismul inițial va fi înfrânt de revenirea infecțiilor, iar revenirea economică va trece în diapazonul anemic prelungit, atât timp cât nu se va acționa în sensul noilor tendințe structurale din economie, determinate de orientarea stimulentei și a măsurilor de relaxare*. Unele segmente economice își vor reveni în alte forme (turismul, transporturile în comun, spectacolele etc.), după cum unele industrii pot fi distruse iremediabil. *Redresarea va fi „transformațională”*, dar, după cum afirmă Philip Lane, economistul șef al BCE, semnele de început ale redresării nu pot fi un semnal bun cu privire la viteza și robustețea ei viitoare. Îndoielile sunt legate de creșterea masivă implicită a datoriei publice și private, care trebuie replătite (spune

Lagarde), dar cu precizarea că politica fiscală și monetară trebuie să conlucreze mult mai bine acum, comparativ cu criza financiară trecută.

Sunt transmise mesaje și mesaje, dar de ce oare nu se pune punctul pe i? Este vorba, probabil, fie de un impas sau o temere în cultura federalistă, fie de o șansă și mai bună de a continua cu critici la adresa unor SM aflate în dificultate și împinse să-și rezolve individual problemele. Într-o recentă analiză¹, tratând „rețeta financiară” propusă de Comisia Europeană (atenție, aplicabilă în anul 2021), s-a reluat emfatică declarație a comisarului Comisiei Europene responsabil cu bugetul UE, Johannes Hahn, de la mijlocul lunii iunie 2020, care sublinia faptul că: „În această perioadă extraordinară (deci excepțională – n.n.), propunerea Comisiei Europene mobilizează, la rândul său, un sprijin fără precedent. Bugetul anual pe 2021 va ajuta sute de mii de oameni, întreprinderi și regiuni să depășească criza și să iasă din criză mai puternici. Pentru ca acest lucru să se concretizeze, avem nevoie de un acord privind bugetul pe termen lung și instrumentul Next Generation EU – un acord care să transmită un semnal de încredere în întreaga Europă.” Am dori să privim cu seriozitate acest text, ca fani ai integrării europene, dar o analiză pe fond pur și simplu ne sperie. Deci, cât de mare este *sprijinul fără precedent* al Comisiei, când vorbim de o piață de 550 de milioane de consumatori, în cele mai diferite ipostaze – de bugetari, patroni, investitori, angajați în sistemul privat de producție a bunurilor și ofertanți de servicii etc. – reduși în declarație la câteva sute de mii de oameni, întreprinderi și regiuni să depășească criza și să iasă din criză mai puternici? Cum să interpretăm înțelegerea *perioadei extraordinare* când excepționalitatea ei și-a produs deja efectele drastice, cunoscute și mereu evaluate, asupra veniturilor populației, creșterii șomajului, falimentului a numeroase firme mici și mijlocii? Despre ce viteză de reacție la urgență putem vorbi, când la granița cunoașterii și a evaluării respectivelor efecte vedem că rețeta însănătoșirii, care „reflectă prioritățile Europei, relevante pentru asigurarea unei redresări durabile”, este amânată cu cel puțin șase luni? La sfârșitul lunii iunie 2020, încă nu se decisese posibilitatea implementării rețetei propuse/promise, întrucât se spunea negru pe alb că

trebuie mai întâi să se ajungă la un acord cu privire la bugetul multianual 2021–2027, pentru ca fondul de relansare sau reconstrucție, indiferent cum i se va spune, să poată fi folosit (la momentul scrierii acestui text, discuțiile se anunțau dificile în contextul în care statele responsabile fiscal nu sprijină acordarea de granturi țărilor cu poziții fiscale precare). Progresul vizibil nu ar trebui redus la doar rebotizarea respectivului fond, ca „Next Generation EU”, obicei pentru care Comisia Europeană excelează: *o altă formă a aceluiași fond!*

Comparând multitudinea de critici cu privire la încetineala reacției UE la asanarea efectelor pandemiei, dezghețată de un acord târziu între Franța și Germania, pe ultima sută de metri ai întinderii la maxim a nervilor unor state membre (SM) din sud, *răspunsul UE rămâne tardiv, zgârcit, amânat, birocratic, badijonat cu restricții viitoare în termenii trecutului, care ne trimit la o nouă perioadă de austeritate cu singurul efect cert.*

SM aflate în mare dificultate și cu nevoi urgente de finanțare din zona euro (ZE) au solicitat în repetate rânduri (inclusiv în reuniunile Eurogrupului) mutualizarea unui instrument comun de finanțare a datoriei, în condițiile în care potențialul lor de creștere economică a fost drastic diminuat de programele de austeritate impuse în cursul crizei financiare. Este motivul pentru care acestea și-au exprimat preferința pentru granturi și nu credite, care le vor împovăra și mai mult la momentul viitor, respectiv atunci când relaxarea regulilor fiscale ale UE va înceta ori vor fi reimpuse, inclusiv pentru perioada pandemiei. Răspunsul UE la această *perioadă extraordinară* nu are *nimic extraordinar* chiar în mărimea fondului de redresare (dacă analizezi alocările, sunt echivalente cel mult cu câteva zeci de km de autostradă în România), iar Banca Centrală Europeană (BCE), singura pregătită să acționeze imediat, ceea ce a și făcut, dincolo de protecția independenței sale de decizie stipulate prin TFUE, este trasă la răspundere de Curtea Constituțională a Germaniei. Adică exact a țării care a condiționat introducerea euro cu asigurarea independenței viitoare a băncii centrale a ZE. Să fie vorba de confuzii sau de translatarea încăpățănării unor SM nordice chiar în zone tabu?

Ne mai rămân de disecat două aspecte. Primul este legat de ce a mai rămas din interesul pentru convergența UE, și așa întreruptă de efectele crizei financiare anterioare, alături de principiile solidarității și coeziunii, când multe SM au rămas cu gustul amar al percepției că fiecare din ele trebuie să se ocupe de ea însăși. Al doilea, oarecum năucitor, are în atenție evitarea sau ocolirea cu orice preț a soluției majore, pe care o aduce în actualitate pandemia sau criza geamănă – a sănătății și economiei – realizarea uniunii fiscale a UE, dacă tot vorbim de oportunitatea creată de efectele pandemiei. În schimb, asistăm la evocarea acelorași argumente prin care unele SM își apără beneficiile integrării și refuză categoric partajarea riscurilor cu SM aflate în dificultate. Dacă ne amintim că atât UE, cât și moneda unică, ca proiecte politice, sunt rezultatul unei voințe politice tari, și de data aceasta există o voință politică tare a unor SM (Germania, Olanda, Austria, Danemarca) de a întârzia nepermis sau chiar de a întrerupe *sine die* avansarea proiectului integrării europene spre etapele care îl pot ține încheiat. SUA a realizat uniunea fiscală cam într-o perioadă de 103 ani, în contextul primei revoluții industriale, iar UE, în condițiile altor trei revoluții industriale și în lumea avansând spre digitalizare și a inteligenței artificiale încă o trenează, după mai bine de 60 de ani.

Abordarea lentă nu mai poate continua

„Sperăm să ajungem la o soluție, chiar dacă drumul nostru este încă lung”, a declarat Angela Merkel la conferința de presă comună de la finele convorbirilor cu Emmanuel Macron. Ambii lideri europeni aveau în vedere ca, la *summit*-ul european din 17–18 iulie, să se ajungă la un compromis în ceea ce privește planul de relansare economică, în valoare de 750 miliarde de euro, propus de Comisie, precum și asupra bugetului pe termen lung al UE. Angela Merkel și, în aceeași măsură, Emmanuel Macron sperau ca la *summit*ul respectiv să convingă țările UE cu reputația de „frugale” (de fapt, zgârcite) – Olanda, Danemarca, Suedia și Austria – că și ele au de câștigat de pe urma planului de relansare europeană. Președintele Macron considera că aceste țări nu au deloc de pierdut. Dimpotrivă, a adăugat el, nu au niciun interes să blocheze planul de relansare, subliniind

că și ele sunt beneficiare ale pieței unice europene. Mesajul președintelui francez a fost întărit și de Angela Merkel, în sensul că o uniune cu prea multe slăbiciuni nu poate ajuta niciun SM.

Ne-am cam săturat să mai cităm din personalități, din cadrul UE și din afara ei, care au atras atenția că destinul UE depinde de depășirea opoziției pentru o Uniune Fiscală. Credem că asupra acestui aspect ar trebui să se exprime și economiști din țară sau reprezentanții României la UE, cu propriile lor minți și interese. *În puținătatea inițiativelor avansate de România*, momentul este binevenit, întrucât pretendem că ne pregătim pentru adoptarea euro, iar handicapul cu care am intrat în criza pandemică, din punctul de vedere al deficitelor gemene, ar trebui depășit prin *curajul de a privi în viitor și nu în greutățile conjuncturii curente*, nefavorabilă și altor multor din SM cu derogare. Dacă suntem împiedicați de o „oarecare rușine” față de partenerii noștri europeni, ar fi bine să privim cu seriozitate cum și de ce ne-am produs această rușine. Am pledat mereu că apartenența noastră la UE însemna însușirea unei noi culturi economice, iar dacă s-ar fi întâmplat acest lucru, adoptarea euro nu ni se mai părea un prag greu de trecut. Am preferat să *ne ascundem după alte argumente, în special cel al neputinței sau al costurilor trecerii la euro*, când orice proiect, mai ales politic, *are costuri și riscuri implicite, care trebuie asumate*, dacă se dorește un rezultat așteptat. Unde ar fi fost lumea de azi, dacă ar fi rămas blocată în costuri sau riscuri, este o întrebare care nu mai trebuie să rămână retorică.

Avem nevoie de recurs la istorie, întrucât cel mai bun argument se găsește în documentele scrise și nu comentariile asupra acestora, făcute oricum, mai ales când am dori ca România să aibă, în primul rând, o abordare politică a necesității realizării uniunii fiscale. Abordarea politică trebuie să îmbrace argumentarea economică și, din acest punct de vedere, toate măsurile luate la nivelul UE – ca răspuns la pandemie și efectele ei economice – încearcă parcă să ne îndepărteze de acest obiectiv, tocmai când avem cea mai bună oportunitate de a-l discuta mai intens și a decide soluția. Analizând relaxările de la regulile Pactului de Stabilitate și Creștere (PSC): (1) efortul național depus de SM pentru a

preîntâmpina efectele întârzieri deciziilor la nivel comunitar (efort comun atât al SM cu dificultăți mari de finanțare, dar și al acelor cu resurse neîngrădite de restricțiile PSC); (2) acceptarea ajutorului de stat ca formă și de salvare a unor companii (bail-out); (3) întârzierea ajungerii la soluții la nivelul UE, reflectând pierirea până la respingerea propunerilor chiar ale SM membre ale Eurogrupului, toate acestea par să fi avut rolul de a ne îndepărta și mai mult de obiectivul uniunii fiscale. Percepția dominantă, explicit susținută de unele SM, a fost și rămâne că *fiecare țară trebuie să-și gestioneze propriile probleme*. Lucru care s-a întâmplat în fapt. *Și atunci cum rămâne cu principiile conlucrării în cadrul UE?*

Tratatul de la Roma, prin care a fost instituită Comunitatea Economică Europeană (EEC) și semnat la 25 martie 1957 de către Franța, Germania de Vest, Olanda, Italia, Belgia și Luxemburg, ar fi bine să fie recitat în cheia lui istorică, întrucât toate celelalte tratate ulterioare – de la Maastricht (când a fost reformulată denumirea celui de la Roma în Tratatul de instituire a Comunității Europene sau Tratatul CE), Nisa (prin care s-au consolidat toate tratatele ulterioare într-un singur document în cadrul căruia Tratatul CE a rămas, totuși, o secțiune de sine stătătoare) și Tratatul de instituire a Uniunii Europene (1993 – TFUE), *au ca bază legală Tratatul CE*, principala sursă a legislației comunitare. Acest ultim aspect, foarte important în ceea ce privește ce tratat le inspiră și le legitimează pe toate celelalte, precum și modificarea făcută – trecută ușor cu vederea în zilele noastre – de scoatere a cuvântului „economică” din prima formulare a Tratatului de la Roma, denotă necesitatea continuității proiectului de integrare europeană, așa cum a fost gândit politic, la 12 ani după încheierea celei mai mari conflagrații mondiale. O citire atentă a preambului Tratatului de la Roma (atenție, devenit de instituire a Comunității Europene), se constată că, practic, el statuează de la bun început uniunea politică, bine consemnată în cuvinte îngrijite, acceptabile la momentul respectiv, când cu greu se putea vorbi de o reconciliere istorică între Franța și Germania, iar suferințele pe urma nazismului erau încă vii în celelalte state semnatare.

Să reținem, din versiunea franceză, câteva determinări, dorințe și preocupări ale statelor

semnatare, care dau dimensiunea politică a comunității și prin ce poate fi ea încheagată și apărată: „*DÉTERMINÉS à établir les fondements d'une union sans cesse plus étroite entre les peuples européens, DÉCIDÉS à assurer par une action commune le progrès économique et social de leurs pays en éliminant les barrières qui divisent l'Europe, ASSIGNANT pour but essentiel à leurs efforts l'amélioration constante les conditions de vie et d'emploi de leurs peuples [...] ENTENDANT confirmer la solidarité qui lie l'Europe et les pays d'outremer, et désirant assurer le développement de leur prospérité, conformément aux principes de la Charte des Nations Unies, RÉSOLUS à affermir, par la constitution de cet ensemble de ressources, les sauvegardes de la paix et de la liberté, et appelant les autres peuples de l'Europe qui partagent leur idéal à s'associer à leur effort*”. Excluderea ulterioară a cuvântului „economică” din sintagma comunitate economică europeană ne redă sensul că resursa și instrumentul liniștirii socialului european, după carnagiul făcut de cel de al Doilea Război Mondial, sunt progresul economic constatat, armonizat al tuturor SM prin care să nu se mai nască pretenții declanșatoare de conflicte.

Să revenim la *Raportul celor 5 președinți*, elaborat în 2015, când o evaluare a consecințelor modului de tratare a crizei financiare a dat de gândit asupra a ce ar trebui făcut pentru avansarea proiectului integrării, constatându-se că *Uniunea Economică și Uniunea Financiară* (nici aceasta din urmă finalizată) *erau insuficiente pentru coerența funcționării proiectului, din arhitectura sa inițială lipsind Uniunea Fiscală și Uniunea Politică*. Se pare că modul curajos în care elaboratorii proiectului au încheagat o viziune pentru evoluția UE în noile condiții ale globalizării a speriat politicienii UE deși, de raportul menționat Consiliul European a luat notă în iunie 2015 și și-au propus să îl examineze în toate dimensiunile lui, cu ajutorul instituțiilor comunitare competente. S-a mai auzit ceva de acest raport care, deși era dedicat consolidării UEM, se referea la toți cei patru piloni ai UE, adică și la Uniunea Fiscală și la Uniunea Politică?

Uniunea Financiară era privită ca un garant al integrității monedei unice – euro – cu partajarea riscurilor SM ale ZE între sectorul public și

cel privat, iar acest lucru însemna finalizarea Uniunii Bancare, lansarea Uniunii Piețelor de Capital și consolidarea Comitetului European pentru Risc Sistemic (CERS). În acest plan s-au făcut pași, din păcate încă nefinalizați, discordia fiind dată tot de partajarea riscurilor. Uniunea Fiscală era privită ca un instrument puternic de sustenabilitate a UEM (în prezent, el este util la nivelul întregii UE), prin armonizarea fiscală și identificarea de noi resurse fiscale autentice comunitare, care să poată crea fondurile necesare unor transferuri fiscale spre unele SM atunci când era nevoie (atenție, nu credite!). Abordarea în această viziune avea propunerea creării unui Consiliu Fiscal European (din păcate, doar cu rol consultativ) și instituirea unei funcții/instrument comun de stabilizare macroeconomică, ocolind – tot din păcate – esența Uniunii Fiscale, acceptarea federalismului și concentrarea cu obstinație asupra unui instrument bugetar simplu în sine – se vorbea la început de o „capacitate investițională”, devenită apoi un „instrument bugetar de convergență și competitivitate” –, dar extrem de condiționat la acordare, ca și un împrumut/credit cu scadență.

Criza financiară și, de regulă, conceptul de a da împrumuturi condiționate SM aflate în dificultate au scos în evidență faptul că (vezi cazul Greciei și al Irlandei) programele de redresare, pentru a se avea acces la fondurile de stabilizare, nu erau „o alegere” a împričinaților, ci un fel de protocoale de „predare necondiționată”, încheiate cu rezultate mai bune sau mai puțin bune. Și în condițiile crizei pandemice, determinate de un factor exogen, subzistă astfel de intenții, fără să fie avute posibilele agravări ale dificultăților unor SM. Înclinația ca Fondul de redresare al UE să fie distribuit ca împrumuturi a fost criticată de FMI prin vocea economistul șef Gita Gopinath, întucât acesta „nu va promova revenirea economiei” (declarație dată revistei germane „Der Spiegel”, iunie 2020), dacă nu va fi acordat în principal sub formă de granturi. Poziția FMI pare să se fi înțeles măcar parțial, în condițiile temerilor de expansiune a deficitelor bugetare și a datoriei publice, mai ales în cazul SM cu spațiu fiscal redus (în cazul României, executivul comunitar a alocat, prin proiectul încă neaprobat², suma de 19,626 miliarde de euro sub formă de granturi și suma de

---

11,580 miliarde de euro sub formă de împrumuturi).

Euro – un proiect politic la pătrat

Poate ar fi bine ca necesitatea Uniunii Fiscale pentru UE să fie analizată tocmai prin prisma criticilor la adresa euro din etapele incipiente ale acestuia. Se poate începe cu Ashoka Mody³, economist și profesor, fost director adjunct la Departamentul de cercetări europene din cadrul FMI, cu lucrarea *EuroTragedy, A Drama in Nine Acts*, publicată în 2016, mult după convulsiile instituționale ale UE pentru stabilizarea euro, și terminând cu comentariile multiple ale unor premianți Nobel, Nouriel Roubini sau Paul Krugman. Mody face o interesantă și documentată retrospectivă a apariției euro, începând însă cu argumentul economic al viziunii bipolare asupra cursurilor de schimb și trecând prin discuțiile politice dintre Franța și Germania imediat după momentul căderii Zidului Berlinului (Mody, 2016). La acel moment se considera că flotarea cursurilor de schimb devenise o normă globală, context în care Stanley Fischer, pe atunci director adjunct al FMI, propunea că și un sistem de cursuri de schimb fixe în cadrul unei uniuni monetare avea sens, dar problema reală era cum se poate aplica un regim de cursuri de schimb intermediar, exact situația UE de azi, cu o ZE cu o singură monedă și SM cu monede naționale, regim care nu este nici fix și nici flotant.

Istoria a demonstrat beneficiile fiecărui regim, bine sintetizate de economiști ca Barry Eichengreen și Peter Temin. Regimul de cursuri fixe este bun în situațiile de calm, când el creează, prin modul în care se conduc tranzacțiile internaționale, un sens de stabilitate complementară. În vremuri grele însă, acest regim agravează problemele de instabilitate, regimul de curs flotant fiind mai adecvat pentru restabilirea echilibrelor. Totuși, cei doi au susținut că problema reală a unui regim intermediar este faptul că guvernele nu au putut să-și respecte un astfel de angajament, acesta fiind testat numai de piețele financiare. Robert Mundell și Peter Kenen au venit cu o clarificare mult înaintea concluziilor lui Eichengreen și Temin, respectiv că regimul cursurilor de schimb are nevoie de o *supra-autoritate monetară*, cu elemente de sustenabilitate puternice,

pentru a face față unei eventuale instabilități economice și financiare. Criza euro a demonstrat acest lucru cel puțin din punctul de vedere al intervenției BCE, prin politica monetară neconvențională, a relaxării cantitative (QE).

În etapa incipientă a euro, în raport cu scopul proiectului politic al integrării s-a pus problema dacă o uniune monetară asigură pacea europeană. Subiectul a fost omis în dezbateri la summit-ul Consiliului European de la Haga (2014), axat pe securitatea nucleară, deși comunicatul a reafirmat protejarea păcii de către participanți, dar fără o legătură directă cu uniunea monetară. Subiectul a fost clarificat ulterior de președintele Franței, Georges Pompidou, care, văzând poziția îndoielnică a Germaniei față de moneda unică, a scris cancelarului Helmut Kohl că euro nu era o simplă problemă economică, ci una de *moralitate comunitară*, care trebuie susținută de voință politică adecvată. Ce bine ar fi fost dacă această *moralitate comunitară* susținută de Pompidou ar fi fost permanent prezentă în mintea liderilor europeni, atunci când era nevoie de substanțierea principiilor solidarității și coeziunii, dar mai ales când era nevoie de pilonul fiscal al euro prin acceptarea unei federalizări!

Despre ce era vorba, aflăm că refrenul „pacea în Europa are nevoie de o uniune monetară” a fost acceptat odată cu soluționarea „mantei Berlinului” sau a cancelarului Kohl, care a cerut foarte multe „detalii tehnice” în legătură cu proiectul euro. Kohl, sub influența, curios, a doi proeuropeni, unul fiind Karl Otto Pöhl, președintele Bundesbank (membru important în Comitetul Delors) și cel de al doilea, Robin Leigh-Pemberton, guvernatorul Băncii Angliei, dar dintr-o poziție mai conservatoare (ceea ce se va vedea la obținerea permanentă, de către Marea Britanie, a unui rabat la contribuția la bugetul de funcționare al CEE și a derogării de la euro) a reiterat faptul că o uniune monetară europeană nu poate funcționa decât în *condiții specificate tari (under tightly specified conditions)*, care trebuie clarificată. Poziția de neîncredere a lui Kohl venea și din dorința implicării pasive a Germaniei în proiectul „Single European Act” (SEA), pe care l-a semnat în 1986. Unificarea Germaniei a pus o mare presiune pe funcționarea vechiului Sistem Monetar European (EMS),

dominat de politica monetară a Bundesbank, prin creșterea dimensiunii economice a Germaniei și adoptării unei politici economice contracționiste (costuri) pentru asimilarea noilor landuri din fosta Germanie Democrată.

După decembrie 1992, când la Maastricht liderii europeni au decis crearea EMU, s-a convenit ca această uniune economică și monetară să vină în întâmpinarea unor noi provocări în fața unor SM, create de evenimente economice și politice. Era momentul ca, prin crearea unei autorități monetare unice – BCE – odată cu crearea euro –, să se diminueze dominanța monetară germană, care crease deja probleme de dezechilibre economice între SM prin funcționarea ESM. Mai mult, așa cum integrarea europeană a fost instrumentul necesar de a reduce influența unei Germanii mai puternice în contextul Războiului Rece, reunificarea ei necesita un avans în integrarea economică și politică a Europei. Mody⁴ afirma că, prin moneda unică, s-a urmărit eliminarea incertitudinilor create de ratele de schimb ale monedelor SM, în paralel cu o mai bună ancorare a unei Germanii reunificate în UE, adică reducerea dominanței ei în afacerile monetare. Modul cum au fost urmărite aceste obiective au fost contrazise de influența puternică a Germaniei în designul EMU și atenția pe care ea trebuia să o acorde stăvilirii presiunilor inflaționiste. Criteriile de la Maastricht și ulterior PSC sunt de inspirație germană, prin prisma a ceea ce se urmărea prin ele, respectiv ținerea în afara ZE a SM cu inflație ridicată și asigurarea că SM din ZE vor evita politici fiscale inflaționiste iresponsabile. Același lucru explică, în opinia lui Mody, formularea strictă a mandatului unic al BCE ca fiind cel al stabilității prețurilor.

Designul de sorginte politică a euro, în primul rând ca o nouă relaționare economică și politică a Franței și Germaniei, în condițiile pericolului unei Germanii și mai influente ca urmare a unificării, și, în al doilea rând, prin condiționalitățile de responsabilitate politică impuse guvernelor SM din ZE, se pare că și-a pus amprenta pe percepția „fundamental eronată” asupra a cum s-a introdus moneda unică, respectiv contradicția dintre o politică monetară unică „bună pentru toți” și suveranitatea națională asupra politicilor fiscale la discreția, mai degrabă, a luptelor politice interne ale SM. Criza financiară a impus, în urma consul-

tărilor dintre Comisia Europeană (care și-a negat expertiza economică) și FMI, cunoscutele programe de austeritate SM aflate în dificultate, dar respectarea austerității fiscale a SM care au primit asistență s-a dovedit că a accentuat și a prelungit slăbirea creșterii economice a respectivelor SM. Cu astfel de constatări, confirmate de experți FMI (Kenneth Rogoff și echipa), se impuneau căi de îmbunătățire a guvernantei din cadrul ZE, conduse, din păcate, de *politically unaccountable technocrats* (Mody). În același registru a fost judecată și independența față de politic a BCE, cu întrebarea dacă ea nu a adâncit deficitul democratic în cadrul ZE, alături de programele de austeritate (de fapt, programe de *bail-out* specifice și individualizate) decise doar de SM care formează troika scalară, în schimbul asistenței financiare primite. De aceea, *drumul spre Uniunea Fiscală are nevoie de o legitimitate democratică la nivelul UE* (implicarea Parlamentului European), iar acest lucru trebuie să dubleze eforturile de credibilitate a adâncirii integrării europene în ochii cetățenilor europeni, actori ai UE.

Se poate constata că actualul drum, extrem de sinuos pentru a se oferi asistență financiară – cu probleme de presiune politică, legitimitate și reguli fiscale prea individualizate corespunzătoare unor situații concrete – în cadrul UE, trebuie înlocuit cu ceva mult mai funcțional, unic reglementat pentru toate SM, ca răspuns imediat la dificultățile economice și financiare pe care le pot întâmpina. Dovada peremptorie este că o asistență financiară din partea FMI este mult mai rapidă decât una din partea UE, ca să nu mai spunem că, poate printr-o Uniune Fiscală bine reglementată, riscul de dezechilibre economice dintre SM devine mai mic, ceea ce ar asigura mai consistent sustenabilitatea monedei unice prin pilonul fiscal comunitar, față de cel suveran.

Ne atrage atenția o concluzie prea semnificativă a analizelor lui Mody (poate cea mai completă legată de „istoria tragică a euro”), pe care o vedem acum și foarte gravă prin prisma evenimentelor gestionate în perioadele de criză a ZE. Textual, Mody ne spune că euro s-a născut printr-o „fereastră istorică îngustă” (*narrow historical window*) a unui compromis eșuat, îmbrăcat într-o retorică proeuropeană falsă, slăvind pacea și unitatea. Erorile recunoscute, cu *sotto voce* în ceea ce

privește soluțiile aplicate în perioadele de criză a ZE, și doar ușor atinse în discursurile care ar trebui să dea încredere în scopul reformelor de care are nevoie UE, descriu drumul greșit al integrării prea mult influențat de interese politice vremelnice, care s-ar putea constitui într-o tragedie a proiectului politic european. În mod mai puțin legitim s-a ajuns la un model european centralizat, prea autoritar, dar nu acolo unde ar trebui, iar filosofia de care are nevoie integrarea europeană ar fi o relaxare a actualelor legături prea strânse, dispuse prin dictatul unor SM în beneficiul unei ordini ceva mai liberale (problemă ridicată de premierul britanic David Cameron la vremea când a aprobat referendumul pentru Brexit).

Avem însă *un mesaj mult mai apropiat în timp*, cam de aceeași natură, în care se spune că *nu unele SM trebuie să decidă în numele altora, ci UE în ansamblul ei, ca instituție*.

Concluzii sau pașii de aprofundare a cercetărilor

Uniunea Fiscală este întipărită în ADN-ul UE, respectiv înscrisă în tratate, ca urmare trebuie ajuns la ea. Dacă o piață unică are nevoie de o monedă unică, așa cum Paul Volker, fost șef al FED, spunea cu decenii în urmă că *o economie globală are nevoie de o monedă globală*⁵ (Pop, Ioan-Franc, 2012–2014), atunci ar trebui să dăm crezare ministrului de Finanțe german, Olaf Scholz⁶, care precizează într-un interviu dat publicației „Die Zeit” (Scholz, 2020), că „a common problem requires common resources”. Toate analizele scot în evidență că de la euro încoace diferențele sau dezechilibrele dintre SM din ZE se adâncesc, creându-se o falie din ce în ce mai tensionată între statele din Nord și cele din Sud. Deși recunoscută această realitate și confirmată de studii empirice valoroase, soluțiile nu se caută în combinarea mai bună a teoriei zonelor monetare optime cu practica. Se recunoaște politic și tehnic că UE și ZE au nevoie de reforme. Ele sunt mereu amânate din considerente legate de climatul politic național al SM ale UE, iar insistențele pe acestea alimentează forțele centrifuge, care divizează UE, euroscepticismul și alunecarea spre populism, naționalism economic, radicalism.

O interpretare sinceră a argumentului climatului politic este menținerea puterii prin a da

satisfacție electoratului, după cum efectul evocării climatului politic intern a dus la schimbări structurale politice interne, *mai puțin pro* proiectului de integrare europeană. Încăpățânările unor lideri politici ale SM din Nord, pe care integrarea i-a adus în stadiul de „a fi cu sacii în căruță”, au alimentat destabilizarea socială în SM greu afectate de crize. Orientarea reproșurilor (uneori a invectivelor) pe greșelile responsabililor de politici economice și natura umană din țările respective a întărit comportamentul superior al SM care au susținut și susțin că trebuie, în primul rând, aruncarea cauzelor dificultăților economice ale unor SM doar pe „indisciplina” guvernelor lor și a comportamentului cetățenilor. Ca urmare, ceilalți nu au nicio vină, nu vor oferi gratuități, iar revenirea în matcă a SM cu probleme economice (datorii suverane mari) este problema lor, iar soluțiile trebuie să aibă un cost pentru acestea: finanțări strict condiționate și returnabile, reforme dureroase prin programe de austeritate, mai toate încrâncenând politicul și socialul împotriva UE.

Dacă vorbim de salvarea unității UE, așa cum menționa Charles Michel la încheierea Consiliului European, din luna iulie 2020, cu un cost one-off de 750 miliarde euro, sub forma de împrumuturi și granturi, problemele vor începe de abia de acum. Pașii istorici curajoși făcuți – relaxarea criteriilor PSC, posibilitatea ca UE să se împrumute ea însăși și ca entitate în folosul tuturor SM și acceptarea ca o parte din fondurile de redresare să fie granturi –, fără declararea permanenței acestor decizii în guvernarea UE, își vor pierde rapid efectul. Se va constata (a câta oară?) că regimul fiscal și regulile de guvernare economică au nevoie de o reformare urgentă. Suspendarea relaxărilor de orice fel din regulile fiscale și menținerea lor așa cum au fost clădite până acum, va determina un nou val de austeritate asupra multor SM, cu consecințele cunoscute.

Consultările lansate de Comisie pe procedurile de reformare a UE, în diferite etape, ar trebui să nu mai deraieze (Fabbrini, 2020), iar constatarea că politica monetară neortodoxă a BCE, deși de succes (Horvath, Voslarova, 2017)⁷, nu poate fi continuată la infinit. Aceasta înseamnă că a sosit momentul ca expedientele de până cum să fie înlocuite, în mod necesar, cu o reală combinație între politica monetară și cea fiscală a ZE (Posen,

Ubide, 2014⁸; Bini Smaghi, 2015⁹; IMF, 2016). Nu se știe de câte ori politica monetară a BCE va mai scoate ZE din criză și, implicit euro, beneficiile ei ar putea să fie depășite de lipsa activelor de cumpărat, riscul bulelor financiare, instabilitatea financiară și, mai ales, de scăderea apetitului pentru reforme reale. În legătură cu ultimul aspect, care trebuie luat în serios, Fabbrini mai spune că, la unificarea Germaniei (1990), regimul fiscal german a experimentat dificultățile aducerii împreună a noilor landuri, ceea ce a determinat ca landurile bogate (Bavaria, Baden-Württemberg și Hessen) să-și consolideze opinia că solidaritatea dintre landuri a redus, practic, din responsabilitățile landurilor sărace.

Politica monetară neconvențională, asupra căreia dezbaterile dintre economiști sunt departe de a clarifica efectele ei pe termen lung, își poate pierde din eficacitate dacă problemele structurale ale ZE nu „sunt atacate de la rădăcină”. Acest lucru incumbă responsabilitatea guvernelor SM în ceea ce privește consolidarea finanțelor publice, creșterea productivității muncii, îmbunătățirea competitivității, a potențialului de dinamizare a economiilor, adică aproximativ cam tot ce ține de reformele structurale. Din păcate, este greu de convins electoratul de necesitatea lor, iar a insista pe ele înseamnă restructurări politice, unele total neconvenabile pentru proiectul politic european. Putem afirma că *o uniune fiscală a devenit acum un demers foarte dur*, dar ar trebui să privim, dincolo de relaxările în responsabilitatea SM, la cauzele – la nivelul UE – care au denaturat comportamentul implicit comunitar, conform tratatelor, într-o tendință de introvertire a unor SM spre apărarea propriilor interese. Ea este cauza unei abordări minimaliste, dar și dure, în regulile fiscale ale UE sau ale ZE, iar combinarea lor cu constrângeri fiscale tot mai mari, dictate de țările din Nord, „cele mai egale decât cele din Sud”, în fața tratatelor, a devenit o normalitate.

După cum se știe, TFUE nu conține o clauză de bail-out comunitară (deci niciun fond comun utilizabil în acest sens), ceea ce înseamnă că *uniunea fiscală va presupune o schimbare în tratat*. Forța realităților a împins UE spre un prim pas, cel al creării Mecanismului European de Stabilitate (ESM), pe care, în opinia noastră, îl considerăm doar un expedient, dacă propunerile pentru

finanțarea redresării economice postpandemie au fost respinse inițial. ESM acordă împrumuturi cu constrângeri stricte, care duc de fapt la noi tensiuni în fiscalitatea unui SM debitor, suveranitatea ei în domeniul respectiv trecând sub controlul creditorului, până când caracteristicile bugetului național nu se înscriu în criteriile pactului fiscal. Prin neajunsurile lui, ESM nu poate aduce avantajele unei uniuni fiscale. Deciziile sale sunt supuse scrutinului parlamentelor naționale cu drept de veto, ceea ce induce confuzii în percepția sănătății finanțelor unui SM pe piețe financiare. Fondurile de care dispune ESM sunt limitate, dacă nu insuficiente. Prin ele nu pot fi salvate concomitent două SM de mărimea Italiei sau Spaniei (un exemplu la zi). Considerat un pas spre uniunea fiscală, ESM nu o poate înlocui în avantajele ei, iar acest mecanism și realitățile pornite din accentuarea dificultăților economice ale unor SM nu fac, practic, posibilă pe această cale formula unui buget centralizat pentru reale transferuri fiscale. Carlo Cottarelli¹⁰, director în cadrul FMI la Departamentul de Afaceri Fiscale, citat de Thomas Fazi și Guido Iodice (2016), sugera că o uniune fiscală pentru cazul UE ar trebui să se bazeze pe trei piloni: (i) constrângeri mai puternice pentru SM cu deficite bugetare și datorii în ceea ce privește gestiunea finanțelor publice (de altfel, o cerință în criteriile de la Maastricht, oricum acceptată); (ii) un buget central/unic al UE, capabil să asigure împotriva riscurilor partajate, inclusiv cu rolul inițial de a reduce diferențele între indicatorii macroeconomici ai unor SM; (iii) armonizarea politicilor nonfiscale, lucru înțeles dacă vorbim de uniunea bancară și asigurarea unui „fiscal backstop” care să nu permită contagierea dintre băncile sistemice. Rezultă că trecerea la o veritabilă Uniune Fiscală a UE are nevoie de o cale neconvențională și integrată, nu prin combinarea măsurilor și instrumentelor create la fel de ad-hoc ca până acum.

Ceea ce este relevant pentru o trecere la o veritabilă Uniune Fiscală este *necesitatea disciplinei fiscale, asigurate prioritar la nivelul tuturor SM aflate în dificultate, iar această dificultate nu trebuie pusă exclusiv în responsabilitatea umană a guvernării dintr-un SM sau altul, ci mai degrabă, așa cum afirmă Fazi și Iodice, „stabilizatorilor automați care sunt dincolo de a putea fi controlați de guvern”*.

România are de rezolvat problema deficitelor gemene, ca o responsabilitate proprie de luat în serios ca partener politic al UE și ca demers *pentru o pregătire sustenabilă a convergenței economiei pentru adoptarea euro*. Așa cum *pledăm pentru partajarea în egală măsură a beneficiilor și riscurilor integrării*, ca principiu al ajungerii la un buget centralizat al UE, tot așa trebuie să *partajăm responsabilitățile pentru o economie proprie sănătoasă, care să nu pună alte SM în dificultate*.

Și o ultimă constatare, cea a numărului mai mare de autori, specialiști, economiști din SM cu dificultăți, ale căror idei converg spre necesitatea trecerii la o uniune fiscală. Faptul nu trebuie interpretat decât ca o concentrare de preocupări și propuneri pentru o soluție permanentă, care să rezolve peren și mai bine diferențele/dezechilibrele economice între SM ale UE, cu care nu se mai poate continua, dacă vrem ca declarația unității UE să nu rămână o simplă expresie protocolară. Daniele Schilirò¹¹, profesor la Department of Economics, University of Messina, Italia, a analizat, în multe dintre lucrările sale, regulile și instituțiile EMU în perioadele de criză, inclusiv prin prisma politicilor aplicate în ZE, care s-au dovedit limitate în efecte. Rezumă că succesul în depășirea dificultăților economice de către multe SM ale ZE are nevoie de *economic solutions and political arrangements in order to complete the institutional system of the EMU*, Uniunea Fiscală fiind parte a soluțiilor. Luis de Guindos, vicepreședinte al BCE, declara, nu mai târziu de iunie 2020, că dacă *„we had completed the banking union, progressed towards a genuine capital markets union, and if we had had a common budgetary instrument for the euro area, the shock would have been more contained”*, cu referire la efectele crizei pandemice. Cu o lună înainte de disputatul Consiliu European din iulie 2020, tot el afirma că singura cale de a evita asimetriile în care au căzut SM ale UE, din cauza crizei pandemice, era să fi avut un singur/unic răspuns de la nivelul UE. Credem că aluziile trebuie luate în modul cel mai serios în aceste vremuri.

Pentru realizarea Uniunii Fiscale, UE ar trebui să reediteze un studiu similar celui făcut de *Comitetul pentru Studiul Uniunii Economice și*

Monetare, cunoscut și sub denumirea „Comitetul Delors” (1988–1989). Un comitet de studiere a Uniunii Fiscale, condus de o personalitate de talia lui Jacques Delors, nu ar face decât să aprofundeze mandatul celui alt comitet prin orientarea clară a voinței politice, în acord cu o EMU complet instituțională, eliberată de compromisurile inițiale care, din păcate, au dus ZE spre o înfundătură prin distorsionarea obiectivelor și monopoluri nedorite.

Facem referire la comitetul sus-menționat, pentru că el a apărut într-un moment în care proiectul european de integrare, la acea vreme Comunitatea Economică Europeană (CEE), bătea pasul pe loc de ceva ani, iar la orizont se anunțau schimbările terminării Războiului Rece, o oportunitate pe măsura unei provocări pe care CEE nu o putea pierde. Credem că Uniunea Fiscală se impune cu necesitatea observării din nou, a bătutului pasului pe loc, moment analizat și dezvoltat de autorii acestui articol¹² (Pop, Ioan-Franc, 2019), ca unul dintre cele mai mari pericole ale unei UE ale cărei SM s-au introvertit sub efectele crizei financiare și a modului cum a fost gestionată la nivel comunitar, adică de maniera „scapă cine poate”.

Credem de asemenea că, potrivit învățăturilor uitate ale crizei financiare, dubla criză – pandemică și economică – a repetat inițial același tipar al acțiunii imediate a fiecărui SM, întrucât modul de gestiune la nivel comunitar nu numai că a întârziat, dar a fost și supus unui dialog dur și conservator din partea aceluiași SM, care au privit din nou ca erori de guvernare înglodarea în dificultăți ale altor SM. Compromisul Macron-Merkel s-a impus cu greu în final, după înțelegerea cu întârziere că *UE a ajuns la o relaționare în care fiecare SM depinde de sănătatea celorlalte SM și că toate SM, adică UE în ansamblul ei, pot fi influențate în rău de starea precară a unuia dintre SM*. Respectivul compromis a adăugat semnificativ la „sâmburii” discreți ai unei Uniuni Fiscale viitoare, pentru care este nevoie de lansarea proiectului în înțelesul lui adevărat. *Dacă, evident, se dorește salvarea Uniunii din această stare a tensiunilor dintre Nord și Sud și să se facă față, ca un veritabil actor global, schimbărilor care se anunță.*

Este de înțeles că realizarea Uniunii Fiscale este un proces, posibil îndelungat (opinie pe care nu o agreăm în contextul cunoscut), dar cu cât va fi început mai repede, cu atât *discursurile politice pentru o Uniune mai puternică și unită* (auzite de ani buni!) ar deveni credibile. UE are nevoie *acum de încrederea tuturor SM* într-un proiect care le poate lega funcțional mai strâns, tocmai pentru a deveni mai rezilientă și preventivă în mod egal pentru toate SM. Germania, marele câștigător al integrării europene, trăiește consecințe similare altor SM aflate în dificultate, care nu pot fi puse pe seama unor erori de guvernare, așa cum a pretins în repetate rânduri în cazul altor SM. Conform datelor Oficiului German de Statistică – Destatis, Germania a înregistrat, în perioada ianuarie-iunie 2020, un deficit bugetar de 3,2% din PIB (51,6 miliarde de euro!), *primul din ultimii opt ani*, comparativ cu un excedent de 2,7% în aceeași perioadă a anului 2019. Contractarea PIB-ului în al doilea trimestru din 2020, față de trimestrul precedent, a fost de -10,1%, iar exporturile au cunoscut un recul de 20%. Este exemplul cel mai elocvent al efectelor relaționării, de care aminteam mai sus, între SM ale UE și care pledează pentru avansarea proiectului unei uniuni fiscale.

Bibliografie selectivă

Curtin, D., *Challenging Executive Dominance in European Democracy*, The Modern Law Review, 2013, Vol. 76(5).

Fabbrini, S., *Europe's Future: Decoupling and Reforming*, Cambridge University Press, 2019.

Fabbrini, S., *Fiscal regimes and equality among states*, Social Europe, iunie 2020.

Fabbrini, S., *Intergovernmentalism and its limits*, Comparative political studies 2013, 1003.

Fabbrini, S., *Why We Should Be Wary Of Proposals To „Parliamentarise” EU Decision-Making*, Social Europe Journal, 10 august, 2015.

Fazi, Th., *The Battle for Europe*, Pluto Press, 2014.

Fazi, Th., *The EU's banking union: a recipe for disaster*, ianuarie, 2016

Fazi, Th.; Iodice, G., *La battaglia contro l'Europa*, Fazi Editore, 2016.

Fazi, Th.; Iodice, G., *Why further integration is the wrong answer to the EMU's problems: the case for a decentralised fiscal stimulus*, într-un proiect cu care s-a participat la Premiul „Reforming the EMU”, 2016.

Georgiou, C., *Economic governance in the EU after the Eurozone crisis: a state of affairs*, Report prepared for transforming Europe, iunie 2017.

Horvath, R.; Voslarova, K., *International spillovers of ECB's unconventional monetary policy: the effect on Central Europe*, Applied Economics, 2017.

Ioan-Franc, V. *Un seule Europe unie pour les prochaines générations d'Européens. Quelques questions que nous inquietent*, Conferința internațională Economic Complexity: A More United Iberian Peninsula for Stronger Europe, RACEF, Portugalia, 18–22 iunie 2019.

Juncker, J.-C., *Statement ahead of the European Council*, 18–19 decembrie, 2014.

Komlos, J., *Principiile economiei într-o lume postcriză*, Centrul de Informare și Documentare Economică – Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”, Academia Română, 2019.

Lentsch, E., *Report on the institutional consequences of fiscal and economic integration measures*, 2017.

Mody, A., *EuroTragedy, A Drama in Nine Acts*, FMI, 2016.

Pop, N.; Ioan-Franc, V., *Spre o Monedă Globală – vol. 1 Preliminarii, vol. 2 Calea posibilă, vol. 3 Realități și constrângeri*, Editura Expert, București, 2012–2014.

Pop, N.; Ioan-Franc, V., *Zona euro, consecințele pasului bătut pe loc*, Academica (I–II), septembrie-octombrie 2019

Posen, A.; Ubide, A., *Introduction in Rebuilding Europe's Common Future*, PIIE Briefing 14–5, 2014.

Sandoval Velasco, M. del C., *Asymmetric intergovernmentalism in the responses to the Eurocrisis and the role of Germany*, Annual Conference, Bilbao, Spania, 8 septembrie, 2015.

Schilirò, D., *Changes in Eurozone Governance after the Crisis and the Issue of Growth*, International Journal of Social Science Studies, 2014.

Schilirò, D., *Distretti e quarto capitalismo. Un'applicazione alla Sicilia*, Editura Franco Angeli, 2010.

Schilirò, D., *Rules, Imbalances and Growth in the Eurozone*, in R. Mirdala, R.R. Canale (eds.) Economic Imbalances and Institutional Changes to the Euro and the European Union (International Finance Review, Volume 18, Emerald Publishing Limited, 2017.

Scholz, Olaf, *Wir können in die Vollen gehen*, interviu cu Peter Dausent și Mark Schieritz, Zeit Online, 19 mai 2020.

Schwarz, M., *A memorandum of misunderstanding – the doomed road of the European stability mechanism and a possible way out: Enhanced cooperation*, Common Market Law Review, 2014, Vol. 51(2), pp.389–423, 389.

Smaghi, L.B., *What the history of the Bundesbank might teach the ECB*, Financial Times, 2015.

Tabellini, G., *The main lessons to be drawn from the European financial crisis*. VoxEU, septembrie 2015, <http://voxeu.org/article/main-lessons-be-drawn-european-financial-crisis>.

Touati, M., *Quand la zone euro explosera*, Editions du Moment, Paris, 2012.

Weeks, J., A „Hamiltonian moment” for Europe, Social Europe, iulie 2020.

Young, B., *The German debt blindspot in the European crisis*, Social Europe, aprilie 2020.

***Consiliul European: Documentele *summit*-ului din iulie 2020.

***EuroCrisis Response and the EU Legal Order: Increased Institutional Variation or Constitutional Mutation? *Eu Const*, 434, p. 450.

***European Commission (2012), *A blueprint for a deep and genuine economic and monetary union: launching a European debat*’, November.

***European Commission (2015), *Completing Europe’s Economic and Monetary Union*, June. POLITICO Live blog Day 1-4: EU summit on budget, coronavirus recovery fund.

***International Monetary Fund (IMF): 2014 Article IV Consultation with the Euro Area Concluding Statement of the IMF Mission, 19 June, 2014.

***International Monetary Fund (IMF): World Economic Outlook: Legacies, Clouds, Uncertainties, October, 2014.

***Press release „EU buget 2021: An annual budget focused on European recovery”, 24.07.2020, Bruxelles.

***Using International Law in the Euro Crisis, ARENA Working Papers 2013.

Note

¹ Press release „EU buget 2021: An annual budget focused on European recovery”, 24.07.2020, Bruxelles.

² La data prezentării studiului nostru.

³ Mody, Ashoka – 2016, „EuroTragedy, A Drama in Nine Acts”, FMI.

⁴ Mody, Ashoka, *op. cit.*

⁵ Pop, Napoleon; Ioan-Franc, Valeriu, *Spre o Monedă Globală* – vol. 1 *Preliminarii*, vol. 2 *Calea posibilă*, vol. 3 *Realități și constrângeri*, Editura Expert, București, 2012–2014.

⁶ Scholz, Olaf – 2020, 19 mai, *Wir können in die Vollen gehen*, interviu cu Peter Dausent și Mark Schieritz, „Zeit Online”.

⁷ Horvath, Roman; Voslarova, Klara – 2017, *International spillovers of ECB’s unconventional monetary policy: the effect on Central Europe*, „Applied Economics”.

⁸ Posen, Adam; Ubide, Angel – 2014, *Introduction in Rebuilding Europe’s Common Future*, *PIIE Briefing 14–5*.

⁹ Smaghi, Lorenzo Bini – 2015, *What the history of the Bundesbank might teach the ECB*, „Financial Times”.

¹⁰ Fazi, Thomas; Iodice, Guido – 2016, *Why further integration is the wrong answer to the EMU’s problems: the case for a decentralised fiscal stimulus*, într-un proiect cu care s-a participat la premiul „Reforming the EMU”.

¹¹ Schilirò, Daniele – 2010, *Distretti e quarto capitalismo. Un applicazione alla Sicilia*, Editura Franco Angeli.

¹² Pop, Napoleon; Ioan-Franc, Valeriu – 2019, *Zona euro, consecințele pasului bătut pe loc*, în: „Academica” (I–II), septembrie-octombrie.

Filosofia la Academia Română

Marin Aiftincă*

Este cunoscut că Platon considera filosofia ca fiind cel mai prețios bun, pe care zeii l-au dăruit oamenilor. De aceea, ar putea trece drept curios faptul că, în momentul ivirii sale în cultura noastră, Academia Română nu cuprindea filosofia și ramurile sale conexe, psihologia și pedagogia, între științele chemate în sânul ei. Chiar dacă a avut reprezentanți de anvergură europeană, între membrii fondatori ai instituției academice, aceștia veneau în numele altor discipline ale spiritului. Semnificativ este cazul lui Titu Maiorescu, a cărui personalitate, în care coabitau criticul literar, logicianul, esteticianul și filosoful culturii, a dominat a doua jumătate a veacului al XIX-lea românesc, contribuind imens la diferențierea valorilor și înlăturarea confuziilor axiologice în cultură. Și totuși el a venit în Academie în calitate de literat, nu ca filosof. Același lucru s-a întâmplat ulterior și cu alte figuri proeminente ale domeniului la care ne referim. De altfel, Statutele Academiei nici nu rezervau locuri pentru filosofi. Aceasta nu însemna că filosofia nu avea corespondent în spiritualitatea românească. Ar fi suficient să amintim aici scrierile filosofului „străromân” Aethicus Histricus, care a fost în contact cu mari gânditori ai Greciei acelor timpuri¹; opera filosofică și teologică a lui Nicolae Spătarul Milescu, care publica la Paris, în 1669, lucrarea *Enchiridon sive Stella Orientalis Occidentalis splendens*², fiind prima scriere a unui român tipărită în Occident; în fine, opera, concretizată în lucrări de metafizică, logică și morală, a prințului filosof, Dimitrie Cantemir, ales în 1714, membru al Academiei din Berlin. Dar și de scrierile unui șir de gânditori, adeseori

de formație enciclopedică, care au consolidat suportul metafizic al culturii noastre, sporindu-i autenticitatea. Așadar, erau destule argumente pentru reprezentarea filosofiei în Academie. Faptul că nu s-a întâmplat așa are o explicație clară: întemeierea Societății Academice Române a fost determinată de intensificarea acțiunilor pentru unitatea culturală și politică a românilor și regenerarea societății românești. Ca atare, încă de la început, după cum se știe, rostul Academiei a fost cultivarea limbii, literaturii și istoriei naționale. Evident, corespunzător acestei funcțiuni, au fost primiți specialiștii cei mai valoroși din domeniile adecvate scopului urmărit.

Desigur, menirea Academiei³ s-a amplificat pe parcurs, sub influența expansiunii științei universale și, indiscutabil, a cerințelor de progres ale țării. Este rațiunea care a făcut posibil un fapt semnificativ: la 19 septembrie/1 octombrie 1872, s-a constituit cea de-a treia secțiune academică, numită Secțiunea Științelor Naturii, care avea deja reprezentanți iluștri în această societate savantă. În ceea ce privește filosofia însă, o schimbare de poziție s-a petrecut mult mai târziu, când s-a creat și se manifesta la noi o mișcare filosofică viguroasă, cu ecouri pe măsură în forul academic. Abia în 1935, cu prilejul modificării Statutului, s-a recunoscut filosofiei dreptul de a avea reprezentanți proprii în Academie. Dar și în aceste condiții, ei erau plasați în secțiile de filologie și literatură, istorie, unde alcătuiau subsecții de profil.

Cu toate că filosofia dobândise un prestigiu remarcabil, sprijinit pe creația teoretică și personalitățile care o slujeau, aceasta nu se reflecta și

sub aspect organizatoric. În ciuda faptului că, în perioada 1935–1941, C. Rădulescu-Motru a fost mai întâi vicepreședinte și apoi președinte al Academiei sau că Ion Petrovici a fost ales de mai multe ori vicepreședinte, pentru prima dată, în 1941, un proiect de reorganizare a Academiei rezerva un loc distinct filosofiei într-o secție complexă, numită Secția științelor istorice, filosofice și sociale. După alte combinații de acest tip, filosofia va căpăta cuvenita autonomie, într-o secție proprie, al cărei nume a cunoscut diverse modificări în ultimele decenii, în funcție de atașarea unora sau despărțirea de alte științe, ca psihologia, pedagogia, dreptul. Cea mai nouă asociere s-a produs în 1997, când, pentru prima dată, la propunerea Preafericirii Sale Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, s-a recunoscut teologiei legitimitatea de a fi înființată în Academie, fiind pusă alături de filosofie. Ca urmare, prin eliminarea cuvântului științe, s-a format un nou nume: Secția de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie.

Dacă sub aspect organizatoric lucrurile au stat așa cum am arătat mai sus, atunci ne putem întreba: până la cucerirea unui loc distinct într-o secție, oare filosofia a lipsit complet din preocupările academice? Din capul locului, răspunsul este negativ. Profesioniștii ai gândului filosofic, cărora li s-au alăturat unii reprezentanți iluștri ai altor discipline științifice, care au simțit nevoia de a păși peste granițele strâmte ale specialității lor, au dat ființă ideilor filosofice în forul academic. La numai câteva luni de la întemeierea Academiei, pe 10 septembrie (stil nou) 1872, George Barițiu prezenta, pentru întâia oară la noi într-un asemenea mediu, comunicarea *Teoriile lui Darwin*, în vreme ce savantul englez își trăia ultimii ani de viață. Adept al cercetărilor libere în toate domeniile cunoașterii, Barițiu susținea darwinismul, reliefând rolul său benefic pentru știință și dezvoltarea gândirii filosofice⁴. Sunt de reținut, de asemenea, comunicările marelui învățat A.D. Xenopol, angajat cu argumente filosofice în disputa privind caracterul științific al istoriei. La 3 noiembrie (stil nou) 1905, el susținea comunicarea *Noțiunea valorii în istorie*, polemizând astfel cu germanul H. Rickert, pe o temă „la zi” în axiologie.

Impresionant este șirul comunicărilor ținute de filosofi, acoperind un larg spectru tematic, de la

determinism și indeterminism în perspectiva criticii filosofice, la metafizică și teologie; de la evocarea personalităților de referință ale filosofiei românești și universale, la hermeneutică și dialectică, modern și postmodern în înțelegerea unității dintre „Rațiune” și raționalitate; de la știința și pedagogia națiunii, la rolul educativ al filosofiei – această ultimă temă, abordată într-o comunicare din 18 februarie 1944, a constituit, după 54 de ani, subiectul prioritar al celui de-al XX-lea Congres Mondial de Filosofie de la Boston, din august 1998, la care a participat autorul rândurilor de față. Urmând o regulă de conduită, adoptată în septembrie 1868 și înscrisă în Regulamentul Societății Academice, toate comunicările prezentate sub cupola celui mai înalt for științific și cultural al țării s-au publicat consecvent până în 1948 și intermitent după aceea, în *Analele și Memoriile* secțiilor științifice ale Academiei, constituind, în vâltoarea timpului, o mărturie fără egal a ceea ce a însemnat Academia pentru cultura românească, pentru creația originală.

Ca și în celelalte domenii ale cunoașterii și artelor, Academia a încurajat creația teoretică în filosofie, acordând premii celor mai merituose lucrări publicate. Trebuie să recunoaștem că și aici începutul a fost dificil. Prima lucrare filosofică premiată a fost *Puterea sufletească*, de C. Rădulescu-Motru. În referatul de susținere a cărții pentru premiere, A.D. Xenopol nu-și reprimă tentația, pe deplin justificată, de a sublinia valoarea filosofiei în ansamblul spiritualității unui popor. „Gândirea filosofică – scria el – este culmea gândirii omenești; ea, înălțându-se deasupra faptelor, se desface tot mai mult din lumea reală, căutând să dea acesteia o interpretare ideală, curat omenească, căci omul, în adevărata lui esență, este idee. Cultivarea filosofiei, ca fiind cea mai înaltă îndeletnicire omenească, trebuie deci salutată cu bucurie de către toți cei ce țin ca neamul lor să se urce în regiunile superioare ale culturii, iar părăsirea studiilor filosofice dovedește totdeauna că un popor nu este copt pentru civilizație”⁵. Distinsă, astfel, în 1909, cu Premiul „Eliade Rădulescu”, această scriere a alcătuit, după mărturia autorului, „gestația personalismului energetic”, unul dintre puținele și prestigioasele sisteme filosofice românești. A fost un început continuat apoi până în zilele noastre, când Secția de filosofie, teologie,

psihologie și pedagogie are la dispoziție patru premii, pentru a răsplăti anual cele mai merituose lucrări apărute în domeniile sale de competență.

De-a lungul anilor, Academia a primit în rândurile sale, și a fost onorată prin activitatea lor, filosofi ca P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, Ion Petrovici, Lucian Blaga, Mihai Ralea, Tudor Vianu, Nicolae Bagdasar, Athanase Joja, Constantin Ionescu-Gulian, Dan Bădărău, D.D. Roșca; psihologi ca Florian Ștefănescu-Goangă, Vasile Pavelcu, Alexandru Roșca; pedagogi ca Ion Rădulescu-Pogoneanu, Petrache Poenaru, Onisifor Ghibu, Ștefan Bârsănescu, Stanciu Stoian; teologi ca Dumitru Stăniloae, Dumitru Popescu etc.⁶ În timpul cât au slujit Academia Română, ei au elaborat și au publicat lucrări de referință, care au răspuns obiectivelor științifice urmărite de Academie; au extins sfera disciplinelor de gândire pe care le-au ilustrat; au adus un spor de valoare și autenticitate culturii românești. Dintre aceste lucrări, amintim selectiv, asumându-ne riscul cuvenit, următoarele: *Istoria filosofiei moderne*, cinci volume; *Personalismul energetic* (C. Rădulescu-Motru), cele trei trilogii – cosmogonică, a culturii și a valorilor (Lucian Blaga); *Probleme de logică, Introducere în metafizică, Cercetări filosofice, Teoria valorilor* (Ion Petrovici); *Teoria cunoștinței* (Nicolae Bagdasar); *Estetica*, două volume, *Idealul clasic al omului, Idealism și istorism, Studii de filosofia culturii, Influența lui Hegel în cultura română* (Tudor Vianu); *Destinul omenirii*, patru volume (P.P. Negulescu); *Studii de logică* (Athanase Joja); *Originile umanismului și ale istoriei culturii, Antropologie filosofică, Axiologie și istorie, Metodă și sistem la Hegel, Nietzsche* (Constantin Ionescu-Gulian), *Kant și neokantianismul, Istoria filosofiei contemporane, Limbaj și ontologie. Semiotica și filosofia modernă a limbajului* (Alexandru Boboc), *Explicație și înțelegere, Întemeieri raționale în filosofia științei* (Teodor Dima), *explicarea omului* (Mihai Ralea); *Tratatul de Psihologie experimentală, Psihologia personalității* (Vasile Pavelcu); *Pedagogia practică* (Ștefan Bârsănescu); *Teologia dogmatică*, trei volume (Dumitru Stăniloae) etc. De asemenea au fost traduse lucrări principale din literatura clasică universală. Pilduitor exemplu este munca de benedictin pe care D.D. Roșca a închinat-o traducerii în

limba română a operei lui Hegel. După o perioadă de profunde distorsiuni și ingerințe ale politicului, petrecute în anii dogmatismului comunist, filosofia încearcă să refacă legătura cu marea tradiție din anii interbelici, atât prin creația proprie a membrilor actuali ai Secției de specialitate din Academie, cât și prin îndrumarea cercetării din institutele pe care le coordonează.

O expresie fidelă a contactelor științifice dintre gânditorii români și cei de peste hotare și, în același timp, un semn de recunoștință pentru sprijinul acordat culturii și țării noastre îl reprezintă alegerea ca membri de onoare ai Academiei Române, la Secția de filosofie, a unor distinse personalități de peste hotare. Dintre acestea, reținem numele lui Léon Brunschvicg (Franța), Benedetto Croce (Italia), Charles Upson Clark (SUA), Tomáš Garrigue Masaryk (Cehoslovacia), David Magnusson (Suedia), Pierre Janet (Franța), Constantin Despotopoulos (Grecia), Alexandru Șafran (Elveția) etc. Filosofi, psihologi, pedagogi și teologi străini, precum cei amintiți sau neamintiți aici, au dus faima Academiei Române în lume și, totodată, i-au sporit, prin opera lor, trăinicia întru eternitate.

Momente de strălucită viață academică au fost și sunt ceremoniile de prezentare a discursurilor de recepție la primirea în Academie. Și aici, filosofia are a se mândri cu partea sa de contribuție. Și poate că este suficient să amintim, dintre memorabilele discursuri de recepție rostite de filosofi (nu ne referim, cum am făcut-o pe tot parcursul acestui articol, la cei actuali), pe cel al lui Lucian Blaga, ținut la 5 iunie 1937. El nu a evocat, conform regulii, personalitatea unui nemuritor dispărut fizic, pentru că nu venea în Academie pe locul nimănu. Blaga a elogiat, în discursul său, o altă ființă nemuritoare, fără loc sub cupola Academiei. „Prezența nemuritoare la care mă refer – spunea filosoful – nu este legată de niciun nume, nu râvnește la nicio laudă și este răspândită în spațiul din preajma noastră, cât ține întinderea împăratească a țării. Vreau să vorbesc despre singura prezență vie, încă, deși nemuritoare, nemuritoare deși așa de terestră, despre unanimul nostru înaintaș fără de nume, despre satul românesc”⁷. Cu înaltă vibrație sufletească și profundă originalitate de gândire, Blaga a evocat satul înțeleș ca leagăn al formării sale spirituale și, totodată, ca matrice

stilistică populară, concept pe care, alături de altele, și-a edificat filosofia culturii.

Momentul dramatic trăit de Academie, în 1948, a fost greu de suportat și de filosofie. Poate cel mai greu. Atunci, P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, L. Blaga, Ion Petrovici, Nicolae Bagdasar, cărora li s-au adăugat membri de onoare din străinătate, au fost scoși din Academie. Acea brutală nedreptate a fost reparată, dacă se poate numi așa, redându-li-se titlurile deținute, în 1990, când Academia începea o nouă etapă în existența sa istorică. Tot atunci, Secția de științe filosofice a propus, și a fost acceptată, declararea ca membri post-mortem ai Academiei a unor gânditori care nu și-au ocupat locul cuvenit în această instituție, din cauza prigoanei politice. Este vorba de Mircea Florian, Mircea Eliade, Constantin Noica, Petre Andrei, Emil Cioran, Petre Botezatu, Ștefan Lupășcu etc.

În momentul în care Academia și-a asumat răspunderea coordonării directe a cercetării științifice fundamentale, s-au creat, în domeniile de competență ale Secției de specialitate, Institutul de Filosofie (1948), Centrul de Logică București (1964), Institutul de Psihologie (1950). După ce și-au conturat personalitatea, aceste institute au fost trecute, în 1974, printr-o decizie politică abuzivă, la nou-creata Academie de Științe Sociale și Politice – o alcătuire artificială, pusă sub conducerea superioară a Partidului Comunist. Ulterior, unele au fost desființate. După Revoluția din 1989, Institutul de Filosofie, institutele de cercetări socioumane din Iași și Cluj-Napoca, la fel ca toate celelalte unități de cercetare ce au ținut de Academie, au revenit, din proprie inițiativă, la matca lor. În același timp s-a reconstituit Institutul de Psihologie, care, ulterior, s-a unit cu Institutul de Filosofie și au intrat în Academie, ca și cele amintite sub egida Secției de științe filosofice. Totodată s-a creat Institutul de Teorie Socială, devenind ulterior Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale. Așa se face că, în prezent, cele trei institute din subordinea Secției sunt angajate în realizarea unor programe și proiecte de

cercetare privind istoria filosofiei, logica, filosofia culturii și valorii, filosofia științei, fenomenologie, filosofie politică și socială, psihologie socială și cognitivă, psihologia personalității și educației, psihopedagogie. Pentru realizarea acestor programe, institutele dezvoltă relații de cooperare științifică cu alte entități științifice similare, universități din străinătate, participând la programe de cercetare de nivel european. Rezultatele obținute sunt valorificate în publicațiile Academiei: „Revista de Filosofie”, „Revue Roumaine de Philosophie”, „Revista de Psihologie”, „Revue Roumaine de Psychologie”, „Revista de Teorie Socială”, „Revue Roumaine de Théorie Sociale”, dar și prin numeroase monografii, studii, ediții critice, instrumente științifice de lucru etc.

Înfruntând dificultățile economice, precum și efectele nefaste la care au fost supuse în anii comunismului, filosofia și celelalte discipline reunite în secția de specialitate a Academiei își adună puterile, energiile creatoare, pentru a-și dezvolta personalitatea și a răspunde provocărilor timpului pe care îl trăim.

Note

¹ Vezi: Dr. Nestor Vornicescu, *Aethicus Histricus*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986.

² Nicolae Spătarul Milesco, *Manual sau Steaua Orientului strălucind Occidentului*, ediție, traducere, note, comentarii de Traian S. Diaconescu, Institutul European, Iași, 1997.

³ La 27 martie 1879, Societatea Academică Română se transformă în „Institut național cu denumirea de Academia Română”. Pentru alte detalii, vezi și Dan Berindei, *Istoria Academiei Române (1866–2006)*, Editura Academiei Române, București, 2006.

⁴ Vezi, infra: *Idei filosofice la George Barițiu*, în vol. Marin Aiftincă, *Timp și valoare*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2003.

⁵ *Analele Academiei Române*, seria II, tomul XXXI, 1908–1909, p. 314, București, 2007.

⁶ Din motive lesne de înțeles, nu ne referim aici la membrii în viață ai Secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie și nici la activitatea lor în Academie.

⁷ Dorina N. Rusu, *Discursuri de recepție*, vol. VI (1936–1948), Editura Academiei Române, București, 2005.

Chestiunea pergamentului Marii Uniri și avaturile acestuia

Alexandru Porțeanu*

Este cunoscut faptul că imediat după încheierea Adunării Naționale de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, a fost desemnată o delegație a acesteia care să meargă la București spre a prezenta Rezoluția Unirii Transilvaniei cu România, a o înmâna Regelui Ferdinand, în prezența autorităților Statului Român, a Guvernului Ion I.C. Brătianu și a celorlalte oficialități.

În acest scop, textul Rezoluției, care decreta Unirea, a fost caligrafiat de către un teolog din Sibiu, înzestrat cu îndemânarea necesară, pe un pergament special, cu cerneluri speciale, pregătit cu grijă deosebită, aspectuos, din piele corespunzătoare, finisat, rulat cu atenție și introdus într-un sul de carton confecționat pe dimensiunea conținutului, prezentabil, căptușit pentru protecție, destul de voluminos. Acest pergament, atât de elaborat, urma să fie depus în mâinile Regelui, care personifica Suveranitatea Națională a României, simbolul Întregirii Țării; dobânda astfel o valoare istorică, politică și patrimonială de cel mai înalt nivel al legitimității și reprezentativității sale.

Deplasarea delegației la București a fost însoțită de manifestări entuziaste, largi, pe întregul traseu, culminând cu sosirea și primirea solilor Ardealului în Gara de Nord, în prezența guvernului (13 decembrie 1918), la Palatul Regal, în întreaga reprezentare oficială și națională din Capitala României Întregite. A doua zi, 14 decembrie 1918, a avut loc primirea delegației românilor transilvăneni la Palatul Regal, în Sala Tronului și solemnitatea depunerii pergamentului cu textul Rezoluției Unirii în mâinile Regelui Ferdinand.

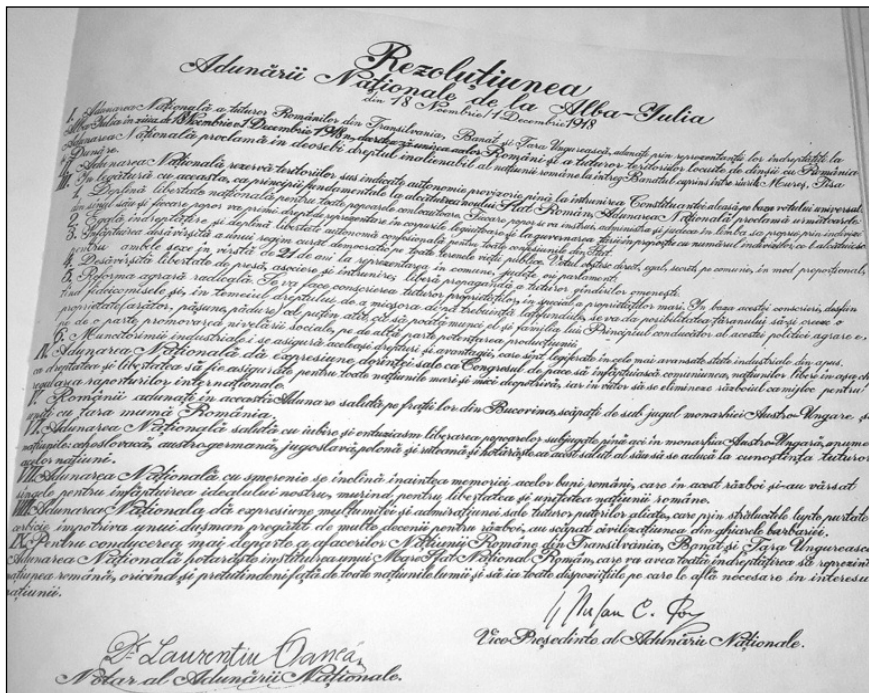
Din acel moment al zilei de 14 decembrie 1918 și până astăzi *nimeni nu a mai văzut pergamentul Unirii*.

În perioada interbelică, pergamentul Unirii a fost evocat în câteva izvoare memorialistice (I.G. Duca, Al. Vaida-Voievod, Ion I. Lapedatu, Miron Cristea ș.a.), în presă și mențiuni ocazionale.

Instaurarea în România a regimului dictaturii comuniste sub hegemonia sovietică a fost însoțită și urmată de cenzurarea, falsificarea și chiar interzicerea istoriei naționale, conform ideologiei Kominternului, care declara România țară imperialistă, ce a anexat teritorii străine. Orientarea kominternistă a durat oficial în România până în 1966, când a fost denunțată, cu remanente ce s-au prelungit, descrescând.

O excepție semnificativă de acest fel, înregistrată la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei, a făcut ca, spre finele anului 1961–începutul anului 1962, aici să fie inițiată (reluată) cercetarea științifică a istoriei Transilvaniei, cu specială privire la istoria Unirii din 1918, în timp ce partidul comunist român continua să se situeze pe pozițiile dogmatice, antinaționale, cunoscute. Aflându-se despre aceste „noutăți”, biroul meu de la Institut a fost frecventat de veterani ai Unirii încă în viață, ca Ion Clopoțel, Enea Grapini, Laurențiu Oanea, Tiron Albani, Vasile Barbu, urmași ai altora.

În proiectele cercetărilor științifice ale Unirii, în perspectiva semicentenarului din 1968, a fost inclus, firește, unul sau mai multe volume de documente. Astfel a ajuns în atenția noastră chestiunea pergamentului Unirii, care nu a fost depistat prin cercetările de până atunci.

În acest cadru ne-a parvenit informația confidențială, pe filiera Eugen Hulea-Ion Clopoșel, conform căreia pergamentul Unirii Transilvaniei și alte documente ale Marii Uniri ar fi fost sustrate de emisari ai uneia dintre Marile Puteri, interesată în acest sens.

Constatarea situației și a chestiunii pergamentului Unirii l-a inspirat pe *Laurențiu Oanea* să-și asume o inițiativă riscantă care, din păcate, a produs efecte negative pe termen lung. Ea consta în „reconstituirea” pergamentului Unirii.

Laurențiu Oanea (1888–1970) a fost avocat, în 1918 a contribuit la organizarea consiliilor și gărzilor naționale în Năsăudul său natal. Conform Procesului-Verbal al Adunării Naționale de la Alba Iulia, în partea introductivă a Adunării Naționale, Laurențiu Oanea a fost desemnat ca unul dintre notarii *ad-hoc* ai acesteia. Notarul Adunării Naționale a fost Silviu Dragomir. În Marele Sfat Național Român ales la Alba Iulia, Laurențiu Oanea a fost ales unul dintre membri. Marele Sfat a avut șase notari în frunte cu Silviu Dragomir.

La Alba Iulia, Laurențiu Oanea a fost doar unul dintre notarii *ad-hoc* ai părții introductive a Adunării Naționale (funcție oarecum decorativă) și membru al Marelui Sfat Național Român. Laurențiu Oanea *nu a fost nicidecum notar al*

Adunării Naționale, titlatură a unei funcții pe care și-a arogat-o în mod abuziv, *post factum*.

În perioada interbelică, Laurențiu Oanea a continuat ca avocat și a devenit politician liberal, senator. În acest cadru de ansamblu, Laurențiu Oanea a obținut autentificarea textului Rezoluției Unirii de către un Notariat de Stat (se pare la acela al Raionului I.V. Stalin din București), cu care a exoperat aprobarea organelor superioare de partid și de stat (CC al PCR și Ministerul de Interne) cu dispoziția ca Arhivele Statului să satisfacă pretenția sa, *fără nicio consultare sau aviz științific al unei instituții de profil* (Academia, Institutul, Universitatea).

Arhivele Statului au primit astfel misiunea confecționării unui pergament caligrafiat cu textul Rezoluției Unirii. *Laurențiu Oanea a adăugat însă falsul* înscrierii semnăturii sale cu mențiunea „Notar al Adunării Naționale”, înaintea semnăturii falsificate (post-mortem) a lui Ștefan Cicio-Pop, vicepreședinte (vezi cele două falsuri în copia Anexa).

În realitate, textul Rezoluției Unirii a fost inclus în Procesul-Verbal al Adunării Naționale, semnat „pentru președinte” de către Teodor Mihali, vicepreședinte, de notarul ședinței, Silviu Dragomir, și ca verificatori, de către Iuliu Maniu

---

și Ioan Suci. **Nu există niciun text distinct al Rezoluției Unirii semnat de cineva.**

În numărul 12/1988 al revistei „Magazin Istoric,” la a 70-a aniversare a Unirii, apărea (p. 18–19) textul intitulat *Am semnat pergamentul Unirii*, extras din însemnările lui Laurențiu Oanea depuse la Muzeul Județean Arad, cu o prezentare introductivă de *Dan Demșea*. În finalul însemnărilor sale, Laurențiu Oanea declara: „Pergamentul Unirii, pregătit de mine în Sibiu, cu care delegația desemnată de Marele Sfat Național avea să prezinte Regelui Ferdinand la București hotărârile Adunării Naționale de la 1 Decembrie stil nou, a fost semnat de vicepreședintele Șt. Cicio-Pop și de mine, ca fost notar al Marii Adunări Naționale”.

Referirea la „pergamentul Unirii, *pregătit de mine în Sibiu*” constituie o *gravă denaturare a adevărului istoric*, în condițiile în care Adunarea Națională a desemnat delegația și elaborarea documentului de către un teolog din Sibiu. Tot astfel, caligrafia teologului din Sibiu era cea originală, vădit diferită față de pastișa caligrafică a falsului confecționat de Laurențiu Oanea. Adăugăm că pentru titulatura documentului este folosit termenul *Rezoluțiunea*, care nu exista în actul original.

Din păcate, exegeza textelor lui Laurențiu Oanea este lipsită de exercițiul metodei critice asupra textelor, fiind orientate spre elogiul sau

chiar apologia autorului. În realitate, artefactul confecționat *pro causa* de Laurențiu Oanea referitor la pergamentul Unirii este unul *apocrif, post factum, tezist*.

Adăugăm faptul că Laurențiu Oanea a fost colaborator al Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PCR.

Cea mai gravă urmare a acestor malversațiuni o constituie faptul că acest fals pergament al Unirii circulă în documentația istorică a Unirii, în istoriografia Unirii, în publicistica istorică referitoare la Unire, fără a fi supus unei examinări critice a autenticității sale. Laurențiu Oanea este fără îndoială un nume de oarecare notorietate al epocii sale, ceea ce nu-l poate absolve de precizările critice necesare.

Recapitulând concluziv cele de mai sus, rezultă că *originalul pergamentului Unirii nu se află în țară*, că acest document a fost supus unor tribulații care i-au deformat și chiar *denaturat forma și semnificația sa reală*. Toate acestea au fost posibile din cauza faptului că România se afla într-un regim politic dictatorial, comunist, de inspirație străină. Este aproape cert că într-un regim politic normal, democratic, asemenea malversațiuni nu ar fi fost posibile.

Învățămintele ce decurg din toate aceste desfășurări rămân permanent valabile, ca o atenționare și exemplificare a dictonului *Historia magistra vitae*.

Marius Iosifescu (1936–2020)

Membrii Secției de științe matematice aduc un pios și respectuos omagiu academicianului Marius Iosifescu, cercetător pasionat care și-a dedicat întreaga viață studiului în domeniile teoriei probabilităților, teoriei proceselor stocastice și analizei reale. Membru titular al Academiei Române din 24 noiembrie 2000, membru corespondent din 9 martie 1991, profesorul Marius Iosifescu a fost vicepreședinte al Academiei Române în perioada 4 martie 2002–27 aprilie 2010.

Marius Iosifescu s-a născut în Pitești, la 12 august 1936. A urmat studii liceale la Pitești și universitare la Facultatea de Matematică de la Universitatea din București; în 1963 a devenit doctor în matematici cu teza *Lațuri cu legături complete cu o mulțime arbitrară de stări*; în 1969 a obținut titlul de *doctor docent*.

A fost consultant la Direcția Centrală de Statistică (1959–1961), asistent la Catedra de matematică a Institutului Politehnic din București (1961–1963), cercetător la Institutul de Matematică și la Centrul de Statistică Matematică ale Academiei Române (1963–1968), șef de secție la Centrul de Statistică Matematică (1968–1975), director al acestui Centru (1976–2001). Din 2001 până în 2020 a fost directorul Institutului de Statistică Matematică și Matematică Aplicată „Gheorghe Mihoc-Caius Iacob” al Academiei Române. A fost invitat să susțină cursuri la Paris (1974, 1991, 1996), Mainz (1977–1978), Frankfurt-am-Main (1979–1980), Bonn (1981–1982), Melbourne (1991), Lille (1997), Bordeaux (1998, 1999).

Marius Iosifescu a desfășurat o intensă activitate științifică, cu deosebire în teoria

probabilităților, teoria proceselor stocastice și analiza reală, cercetări concretizate în peste 150 de lucrări. A continuat și a dezvoltat în mod considerabil teoria proceselor cu legături complete, deschizând noi perspective de aplicare a acestei teorii; a adus clarificări importante în teoria lanțurilor Markov neomogene; a pus în evidență inexistența proceselor Markov multiple cu parametru continuu; a studiat lanțurile de ordin infinit cu o mulțime numerabilă de stări; a reluat teoria metrică a fracțiilor continue, la care a adus noi contribuții prin utilizarea metodelor dependenței cu legături complete; s-a preocupat de aplicarea proceselor stocastice în medicină și biologie.

S-a impus ca un reputat specialist în aceste domenii și s-a bucurat de o binemeritată recunoaștere internațională. Opera sa cuprinde titlurile: *Teoria jocurilor* (1965); *Teoria probabilităților și statistică matematică* (1966); *Elemente de teorie a probabilităților și aplicațiile ei* (1966); *Stochastic Processes and Applications in Biology and Medicine: I. Theory; II. Models*

(1968, 1973); *Random Processes and Learning* (1969); *Finite Markov Processes and their Applications* (1977, 1980, 1988, 2008); *Dependence with Complete Connections and its Applications* (1982, 1990, 2009); *Elemente de modelare stocastică* (1984); *Mică enciclopedie de statistică* (1985); *Metrical Theory of Continued Fractions* (2002); *Modèles Stochastiques* (2008, ed. engleză 2010); *Metrical Theory of Some Continued Fraction Expansions* (2011). A susținut o intensă activitate editorială ca membru în colegiile de redacție ale unor reviste de profil: „Journal of the European Mathematical Society”, „Mathematica” (Cluj) și a contribuit esențial la apariția la un standard înalt a publicației „Revue Roumaine de Mathématiques Pures et Appliquées”.

Marius Iosifescu a fost ales membru al Institutului Internațional de Statistică, al Societății „Bernoulli” de Statistică Matematică și Probabilități, al Societății de Matematică din SUA, al Societății de Matematici Industriale din Paris. A fost distins cu Medalia de bronz a Universității din Helsinki (1975) și cu Ordinul „Palme Académiques” (1993). I s-au conferit decorațiile prezidențiale Ordinul Național Pentru Merit în grad de Mare Cruce, în 2000, și Ordinul Național Pentru Merit în grad de Ofițer, în 2011.

Acad. Marius Iosifescu a fost un excepțional profesionist și un rafinat om de cultură. Dispariția sa este o grea pierdere pentru comunitatea științifică matematică și pentru Academia Română. Îi vom păstra o vie amintire.

Dumitru Oancea (1941–2020)

Academia Română anunță stingerea din viață, la vârsta de 79 de ani, a profesorului dr. Dumitru Oancea, strălucit reprezentant al școlii românești de chimie fizică, membru corespondent al Academiei Române din anul 2009.

Dumitru Oancea a urmat studiile liceale la Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung Muscel (1955–1959) și universitare la Universitatea din București, Facultatea de Chimie (1959–1964). A obținut titlul de *doctor în chimie* la aceeași universitate, în 1972, sub îndrumarea academicianului I.G. Murgulescu, cu teza *Cinetica unor reacții ion-dipol*. A fost preparator, asistent, șef de lucrări, conferențiar și profesor (din 1994) la Catedra de chimie fizică a Facultății de Chimie a Universității din București. Între 2004–2008 și 2008–2012 a fost decan al Facultății de Chimie, iar din 2012, profesor emerit la aceeași facultate. În calitate de decan, sarcină îndeplinită cu pricepere, devotament și eleganță, a reșezat pe baze moderne studiul chimiei la Universitatea din București.

A urmat studii postdoctorale la Universitatea din Pittsburg, SUA (1973–1974) cu prof. E.M. Arnett și a colaborat ulterior cu prof. L. De Maeyer de la Institutul „Max-Planck” pentru Biochimie Fizică din Göttingen (1990, 1992) și cu prof. H. Gg. Wagner de la Institutul de Chimie Fizică al Universității din Göttingen (1993, 1996).

A introdus și a predat cursuri noi pentru studenții Facultății de Chimie: *Cataliză omogenă*, *Cinetica reacțiilor enzimatiche*, *Cinetica reacțiilor catalitice*, *Cinetica reacțiilor complexe*, *Modelarea reacțiilor enzimatiche*, *Prelucrarea numerică a datelor experimentale în chimie*, *Protecția împotriva exploziilor*, *Modelarea proceselor*

chimice, Termodinamica și cinetica reacțiilor complexe.

Dumitru Oancea a abordat numeroase domenii de cercetare: cinetica reacțiilor chimice în soluție, studiul echilibrelor cu transfer de proton în medii apoase și neapoase, cinetica reacțiilor chimice în sisteme eterogene, cinetica reacțiilor catalitice, cinetica reacțiilor explozive în fază gazoasă și în faze condensate, cinetica reacțiilor enzimatiche și a reacțiilor de schimb ionic.

Din anul 1976, în colaborare cu un grup de cercetători din Institutul de Chimie Fizică al Academiei Române, a inițiat un program de cercetare nou, referitor la procesele de combustie explozivă a amestecurilor combustibil-aer și a materialelor energetice condensate, program solicitat de o comisie națională întrunită pentru a analiza unele explozii din industria chimică. A creat, astfel, o puternică școală de cercetare în domeniul reacțiilor care decurg în regim exploziv.

A publicat peste 200 de lucrări științifice și a condus 14 teze de doctorat. A fost distins cu Premiul „Gheorghe Spacu” al Academiei Române (1987), Diploma de Onoare, conferită de Prefectura Municipiului București (2009), Medalia „Gheorghe Spacu” acordată de Societatea de Chimie din România (2009). Este *cetățean de onoare* al comunei Vulturești, Argeș (2007).

A publicat în calitate de coautor *Chimie. Principii și aplicații* (1998), *Aplicații ale analizei termice* (2016) și este autor al lucrării *Modelarea*

cinetică a reacțiilor catalitice (1998). Cărțile publicate, clare și riguroase, au o largă audiență, nu numai printre chimiștii fizicieni, fiind utile tuturor celor interesați de studiul chimiei.

Membrii Secției de științe chimice aduc un pios omagiu profesorului Dumitru Oancea. Va rămâne în amintirea noastră prin tot ceea ce a făcut pentru chimia românească, prin figura luminoasă și căldura relațiilor interumane. Dumnezeu să îl odihnească în pace!

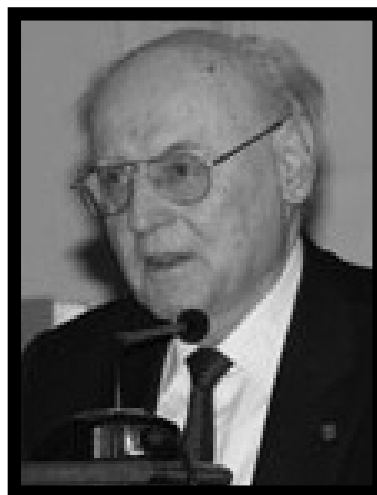
Petre T. Frangopol (1933–2020)

Membrii Secției de științe chimice aduc un pios omagiu profesorului Petre T. Frangopol, membru de onoare al Academiei Române.

Petre T. Frangopol a urmat studiile liceale la Constanța și pe cele universitare (Facultatea de Chimie Industrială) la Politehnica din Iași (1956). A urmat apoi cursurile postuniversitare de radiochimie și aplicații ale tehnologiilor nucleare la Facultatea de Fizică din cadrul Universității din București (1957). În 1968 a susținut teza de doctorat *Radicalii liberi din clasa diaril azotului*, la Politehnica din Timișoara. A făcut studii postdoctorale în Canada (1969–1970), SUA (1970–1971), *Dozentenstipendium Humboldt* (1972). A lucrat în Laboratorul de chimie organică al Institutului Politehnic din București (1958–1964) și în cadrul Institutului de Fizică Atomică (1957–1994). A stimulat dezvoltarea chimiei biofizice și a biofizicii în România prin programul de cercetare științifică pe care l-a inițiat și l-a coordonat (1978–1992). A fost profesor la Facultatea de Fizică a Universității „Al.I. Cuza” din Iași (1990–1998), la Universitatea „Vasile Goldiș” din Arad (1998–1999), la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1999–2002), la Universitatea Politehnica din București (2002–2004).

Petre T. Frangopol a fost consilier la Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (2002–2010) și la Institutul de Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei” (din 2007). Între anii 2007 și 2013 a făcut parte din Comisia prezidențială pentru analiza și elaborarea politicilor din domeniile educației și cercetării.

A fost membru în colegiile editoriale la două reviste internaționale și redactor-șef al „Revistei de politica științei și scientometrie”. A abordat

următoarele domenii de cercetare: radioizotopi, radiofarmaceutice și compuși organici marcați, scintilatori organici, radicali liberi organici stabili, markeri de spin, modificarea structurii și funcțiilor biomembranelor sub acțiunea unor anestezice locale. A introdus în premieră românească arheometria. A fost invitat să prezinte conferințe la numeroase universități și institute din lume (SUA, Canada, Franța, Japonia, Germania, Italia, Federația Rusă, Turcia, Grecia, Croația etc.). Rezultatele cercetărilor sale au fost publicate în 220 de articole.

Ca profesor universitar, Petre T. Frangopol a introdus noi direcții de cercetare (prima secție de fizică medicală într-o universitate din România și a doua de biofizică la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași) și a dezvoltat disciplina chimia suprafețelor și chimie coloidală la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. A editat seriile de cărți anuale „Seminars in Biophysics”, „Current Topics in Biophysics”, „Archaeometry

---

in Romania” și volumul *workshop*-ului *Pentru excelență în știința românească*.

La 24 octombrie 2012 a fost ales membru de onoare al Academiei Române. Petre T. Frangopol s-a implicat activ în politica științei și în studiul scientometriei la Academia Română, prin publicarea celor șapte volume *Mediocritate și excelență – o radiografie a științei și a învățământului din România*. În 2004 a publicat cartea *Elite ale cercetărilor din România: matematică – fizică – chimie*, iar în 2018 a fost coordonatorul volumului *Istoria Chimiei Românești*, editat de Academia Română.

Personalitatea puternică a profesorului Petre T. Frangopol a influențat nu numai biochimia și biofizica din țara noastră, prin lucrări de anvergură cu impact internațional, ci și întregul sistem de cercetare, prin seria de volume *Mediocritate și excelență – o radiografie a învățământului din România*. A fost prezent și activ în toate dezbaterile privind soarta învățământului superior și a cercetării românești, a fost un om al Cetății, iubit și respectat.

Exemplul de implicare pe care ni l-a oferit va dăinui și îl vom urma. Dumnezeu să îl odihnească în pace!

Dumitru Dobrescu (1927–2020)

A încetat din viață prof. Dumitru Dobrescu, personalitate științifică a României, creator de școală și de instituții în domeniul farmacologiei, membru corespondent al Academiei Române din anul 1992. A fost medic și farmacist, practicant alopatic și homeopat, profesor de farmacologie.

Dumitru Dobrescu a absolvit Facultatea de Farmacie din București (1949) și Facultatea de Medicină din București (1958). A urmat stagii de documentare în farmacologie la Praga și Bratislava (1963) și de specializare în farmacologie la Bruxelles (1965–1966), și-a continuat perfecționarea în SUA (1973). A primit titlul de doctor în medicină (1965) și de doctor docent în științe medicale (1972).

A fost intern la Spitalul „Brâncovenesc”, la Spitalul de Urgență din București (1947–1949), farmacist și șef de laborator clinic la Spitalul Militar din Brașov (1950–1951), cercetător la Centrul de cercetări speciale pentru plante medicinale (1951–1953).

Preparator, asistent universitar, șef de lucrări la Catedra de farmacologie a Facultății de Medicină din București (1953–1967), conferențiar (1967–1973), profesor (1973–1997), șef al Catedrei de farmacologie din cadrul Facultății de Farmacie din București, medic specialist (1961), medic primar (1969), Dumitru Dobrescu a fost decanul Facultății de Farmacie din București (1972–1981 și 1990) și directorul Institutului pentru Controlul Medicamentului și Cercetări Farmaceutice (1990–1993 și 1997–1998).

A pus bazele conceptului de „farmacoepidemiologie”, descris în volumul *Farmacoterapie*, distins cu Premiul Academiei Române. A elaborat conceptul de „farmacologie ecologică”, pentru

reducerea poluării mediului intern cu medicamente. A conceput și a tipărit prima carte din literatura internațională de farmacologie homeopată (2007, tradusă în limbile engleză și franceză). Este autorul primei cărți de *Gerontofarmacologie* (1995).

Autor a peste 220 de lucrări de cercetare științifică, publicate în țară și în străinătate, și a 12 brevete de invenție, Dumitru Dobrescu a introdus în România Cursul universitar de farmacie clinică, printre primele din Europa, și Cursul universitar de homeopatie. A avut o bogată activitate de organizare și de conducere: ca decan al Facultății de Farmacie, a organizat și a condus lucrările de amenajare a facultății în actuala clădire, a înființat și a condus Laboratorul de microproducție de medicamente al facultății.

Dumitru Dobrescu a fost inițiatorul și autorul proiectului de Ordonanță de Guvern, al organigramei și al principiilor de organizare și funcționare a Agenției Naționale a Medicamentului (1993), cea mai importantă acțiune din cadrul reformei din domeniul medicamentului și de integrare în

---

Uniunea Europeană. A fost inițiatorul Comitetului pentru Protecția în Cercetarea Biomedicală (1992), aflat sub egida Academiei de Științe Medicale. A fost expert pentru medicamente al Organizației Mondiale a Sănătății (1973–1978); membru (din 1991), președinte al Secției de științe farmaceutice (1991–1995) și vicepreședinte (1991–1995) al Academiei de Științe Medicale, vicepreședinte (1973–1987) și președinte (1987–1998) al Societății de Științe Farmaceutice, vicepreședinte al Uniunii Societăților de Științe Medicale din România (1973–1991), membru al Comisiei Superioare de Diplome, apoi al Comitetului Național de Acreditare din cadrul Ministeru-

lui Învățământului (1981–1998), membru al Academiei Regale de Farmacie din Spania (1987), al Academiei Naționale de Farmacie din Franța (1988), al Societății Europene de Farmacie Clinică (1990). A primit titlul de *doctor honoris causa* al Universității de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” din Iași (1994) și al Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca (1997) și a fost decorat cu Ordinul Național „Steaua României” în grad de Cavaler (2002).

Academia Română aduce un pios omagiu celui care a fost Dumitru Dobrescu, personalitate a farmacologiei din România.

Alexandru Surdu (1938–2020)

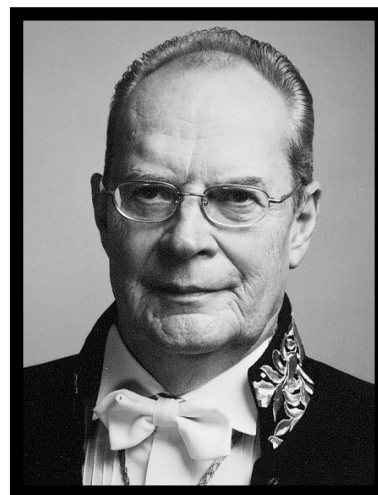
Mircea Dumitru

Membru corespondent al Academiei Române

Îndoliată și îndurerată familie,
Preasfinția Voastră, Episcop-vicar patriarhal,
Varlaam Ploieșteanul,
Domnule vicepreședinte al Academiei
Române, Răzvan Theodorescu,
Distinși membri ai Academiei Române,
Cuvioși și Cucernici Părinți,
Întristată adunare,

Conducem pe ultimul său drum pământesc pe acela care a fost un excepțional om de știință, filosof și logician, vicepreședinte al Academiei Române și președinte al Secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie a Academiei Române, director al Institutului de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu Motru” al Academiei Române, iubit coleg și prieten, profesor și mentor al unui lung șir de generații de studioși, Alexandru Surdu. Suntem aici pentru a exprima regretele noastre profunde și condoleanțe familiei îndurerate și pentru a aduce, totodată, un ultim omagiu aceluia care, prin valoarea sa profesională și umană, a contribuit în mod esențial, pentru mai mult de o jumătate de secol, la dezvoltarea și consolidarea cercetării din domeniile filosofiei și logicii în România.

La trecerea sa în eternitate, un om lasă după sine amintirile vieții și faptelor sale în mintea și sufletul aceluia care l-au cunoscut – familie, prieteni, colegi. Toate aceste amintiri, însă, sunt, odată cu petrecerea anilor, perisabile și trecătoare, convingându-l că ființa sa este legată de natura efemeră și pieritoare a fiecăruia dintre noi. Dar faptele care

s-au obiectivat în instituțiile cu care se împletesc viețile noastre, cărora le-am dat viață și substanță nu pier definitiv. Ele sunt mult mai durabile, poate chiar nepieritoare.

Privită astfel, viața lui Alexandru Surdu a fost exemplară și pilduitoare. Alexandru Surdu a trăit cu fervoare și cu ardoare idealul dascălului care își închină viața școlii și formării personalității tinerilor studioși, slujindu-și cu pasiune și cu o iubire arzătoare vocația sa de cercetător, cu o prezență neobosită în discuțiile cu confrății, oferindu-le rute noi de cercetare în domeniile pe care le-a cultivat și le-a dezvoltat cu deosebită competență: logica, istoria filosofiei, metafizica și ontologia, epistemologia, filosofia psihologiei.

Născut la Brașov pe 24 februarie 1938, Alexandru Surdu a fost profesor în cadrul

Facultății de Filosofie a Universității din București, în perioada 1992–2007, unde a predat filosofie modernă și filosofie contemporană și profesor, până la dispariția sa, la Facultatea de Psihologie a Universității „Titu Maiorescu”. A devenit în 1993 membru titular al Academiei Române și președinte al Secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie a Academiei Române. Din 1997, a fost directorul Institutului de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române.

Academicianul Alexandru Surdu a avut o activitate prodigioasă de-a lungul căreia a publicat numeroase cărți și studii, dintre care amintim *Logica clasică și logica matematică* (1971); *Elemente de logică intuiționistă* (1976); *Neo-intuiționismul* (1977); *Actualitatea relației gândire-limbaj*; *Teoria formelor prejudicative* (1989); *Șcheii Brașovului* (Monografie etnologică) (1992); *Pentamorfoza artei* (1993); *Elogiul filosofiei românești* (discurs de recepție la Academia Română) (1994); *Vocații filosofice românești* (1995); *Contribuții românești în domeniul logicii în secolul XX* (1999); *Gândirea speculativă* (2000); *Filosofia modernă. Orientări fundamentale* (2002); *Confluente cultural-filosofice* (2002); *Filosofia contemporană* (2003); *Mărturiile anamnezei* (2004); *Rumänische Beiträge zur modernen Deutung der Aristotelischen Logik* (2004); *Istoria logicii românești* (coord.) (2006); *Aristotelian Theory of Prejudicative Forms* (2006); *Filosofia pentadică I, Problema Transcendenței* (2007); *Teoria formelor logico-clasice* (2008); *Filosofia pentadică III* (2014); *Pietre de poticnire* (2014); *La porțile împărăției* (2016); *Comemorare Titu Maiorescu, vol. I* (2017); *Comemorare Titu Maiorescu, vol. II* (2017); *Ordinul Cavalerilor Marmațieni* (2020); *Gânduri despre Lucian Blaga* (2020); *Comentarii la rostirea filosofică* (2020); *Filosofia pentadică IV. Teoria Ființei* (2020); *Moderne aristotelische Forschungsergebnisse in Rumänien* (autor și coordonator) (2020).

În 1996 a obținut Premiul Uniunii Scriitorilor pentru critică, istorie literară și eseu „Octav Șuluțiu”, iar în anul 2004 a fost distins cu Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de Cavaler.

Format în marea tradiție a școlii de filosofie de la Universitatea din București, dar și alături de acad. Athanase Joja și de Constantin Noica, școli și personalități ale căror idealuri și realizări academicianul Alexandru Surdu le-a cultivat întreaga sa viață și le-a dezvoltat și dus mai departe, ilustrul nostru confrate și-a legat destinul său academic și cărturăresc de Academia Română, pe care a slujit-o cu credință și devotament.

Pentru familie și pentru cei apropiați, rămâne, în urma trecerii în eternitate, amintirea faptelor vieții de fiecare zi, de cele mai multe ori, cu farmecul lor inefabil, cu nostalgia clipelor de bucurie, iubire și tandrețe, clipe care nu se pot povesti, dar pe care le simțim și le prețuim ca fiind comoara adâncă din sufletele noastre.

Pentru comunitatea profesională și științifică în care te-ai consacrat și căreia, într-o viață plină și îndelungată, i-ai oferit roadele muncii de creație susținută, rămân faptele tale culturale. Academicianul Alexandru Surdu se prezintă la „judecata de apoi” a confrăților săi cu o operă remarcabilă, consistentă și durabilă, dezvoltată în câteva zeci de volume originale sau editate și coordonate și în mai multe sute de articole și studii. Specialist cu o unanimă recunoaștere în logică, istoria filosofiei și filosofie românească, academicianul Surdu a adus contribuții originale deosebite, dintre care vom menționa aici doar câteva, care definesc profilul logicianului și filosofului pe care-l comemorăm azi: construirea unui sistem filosofic original care are în centrul său conceptul de pentadă, interpretări ale silogisticii aristotelice, studii despre logica matematică clasică și despre intuiționismul logico-matematic, studii de istorie a filosofiei și de filosofie românească, traduceri și comentarii ale dialogurilor platoniciene, ediții critice ale operelor lui Mihai Eminescu, Titu Maiorescu, Lucian Blaga și Ștefan Odobleja, și multe, multe altele.

Am avut privilegiul, bucuria și șansa de a-l cunoaște direct, de a-i fi apropiat și de a fi, în momentele cruciale ale existenței mele profesionale, sprijinit și ajutat direct de academicianul Alexandru Surdu. Tocmai de aceea port în mine o recunoștință pe care am datoriat să o mărturisesc

---

aici, în mod public, și amintirea de neșters a unui om deopotrivă blând, cumpătat și înțelept, dar și delicat și iubitor, cu un puternic simț al umorului, a unui om cu un farmec aparte și cu un deosebit cult al prieteniei, în acel sens superior pe care Aristotel îl conferă acestei relații profund și esențial umane, atunci când ea se bazează pe afinitățile care izvorăsc din virtuțile egalilor.

Academicianul Alexandru Surdu a trăit o viață împlinită; dar ne-a părăsit, totuși, atunci când mai avea atâtea să ne ofere nouă tuturor, confracților și colaboratorilor Domniei Sale. Ne lasă nouă, tuturor, o operă puternică și valoroasă, admirată și

apreciată de către confracții săi, care îi vor cinsti memoria și îi vor continua cercetările.

Mergi cu bine în eternitate, iubite și venerate dascăl al atâtor generații de filosofi, eminent cercetător, profesor și mentor neprețuit al tuturor aceluia pe care i-ai înconjurat cu generozitate și competență desăvârșite, ajutându-i să se împlinescă!

Dumnezeu să-l odihnească și să-l aibă în paza Sa, iar noi să-l pomenim și să-i păstrăm, vie și neștersă, amintirea! Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească!

Mircea Păcurariu (1932–2021)

Academia Română anunță cu profund regret trecerea la cele veșnice, în ziua de 13 ianuarie 2021, a academicianului Mircea Păcurariu.

S-a născut la 30 iulie 1932, în localitatea Ruși, județul Hunedoara. În perioada 1971–2002, Mircea Păcurariu a fost teolog și profesor titular de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, care a devenit, începând cu anul 1991, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din Sibiu. A fost decan al Facultății în perioada 1992–2000 și profesor consultant până în anul 2021.

Specialist eminent în istoria Bisericii Ortodoxe Române, profesorul Păcurariu a inițiat o susținută activitate de cercetare, concretizată în numeroase lucrări publicate în țară și străinătate, care aduc în prim-plan prezența activă a Bisericii în istoria și în cultura neamului românesc. Este autorul a peste 850 de studii, articole și recenzii apărute în publicații bisericești și laice din România și din spațiul european, care abordează teme diverse din cuprinsul aceluiași univers tematic, atractive pentru publicul contemporan. Prelegerile susținute în cadrul unor manifestări teologice și culturale au avut un impact puternic

asupra participanților prin rigoarea argumentelor, claritatea structurii și originalitatea abordării subiectelor.

Părăsind cele pământești, academicianul Mircea Păcurariu lasă în urmă un gol imens în comunitatea academică și în cultura românească. Personalitatea lui va rămâne un reper în memoria studenților și a celor care l-au cunoscut.

Dumnezeu să-i odihnească sufletul bun, generos și blând!

Eminenți cărturari care ne-au părăsit

Doina Păuleanu (1948–2020)

Narcis Dorin Ion*

În dimineața zilei de 23 decembrie 2020, o veste teribilă a străbătut mediul virtual: Doina Păuleanu a încetat din viață, ucisă de virusul nemilos al zilelor noastre. Mă împac greu cu gândul că a dispărut cea care se confunda, în plan cultural, cu ținuturile Mării, cea care a fost, în ultimul sfert de veac, reperul fundamental al Constanței în domeniul muzeografiei și al istoriei artei, cea căreia urbea și autoritățile județene nu i-au fost întotdeauna cei mai buni prieteni, cea care n-a mai avut bucuria de a vedea lansată ultima monografie, închinată lui Oscar Han. Album monografic monumental, așa cum ne obișnuise, la care autoarea lucrase, în anul ce se încheie atât de trist, cu pasiunea care i-a definit mereu activitatea și căruia i se potrivește de minune o dedicație regăsită în altă carte a sa, cea închinată ctitoriilor regale de la Mare: „Pe durata redactării acestei cărți (ca și a celor deja scrise), l-am privat pe soțul meu de companie, cedându-i în schimb, cu deplin altruism, problemele casei; am fost răsplătită, pe parcursul redactării, de torsul sporadic și veghea neconținută ale Contesei, minunata mea pisică albă persană”.

Crescută și educată într-un mediu elevat, în care și-a venerat părinții (tatălui, inginerul Leon-tin Păuleanu, fiica i-a închinat cartea de debut), absolventă, ca șef de promoție, a Colegiului Național „Andrei Șaguna” din Brașov și, ulterior, a Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București (cu profesori străluciți și eminentei colegi, în promoția 1971), Doina Păuleanu și-a urmat vocația în acest domeniu,

dedicându-se vieții muzeale (și a făcut-o plenar la Constanța, păstorind, reclădind și apărând muzee de artă), celei universitare (generații de studenți s-au adăpat de la nesecatul său izvor de cunoștințe) și, nu în ultimul rând, cercetării, marea sa pasiune. O patimă de maturitate – mi-a mărturisit de mai multe ori –, al cărei rezultat edit va putea fi apreciat mai detașat acum, după trecerea sa, când ne vom da seama că fără acribie, fără documentare la sursa primară (arhivele și bibliotecile i-au fost prieteni fideli), fără talentul de a recrea o poveste sau o biografie, de a evoca o lume, fără ajutorul celor dragi, al numeroșilor săi prieteni și colegi, Doina Păuleanu nu ar fi putut crea o operă ce va înfrunta, în mod cert, timpul.

În ceasul de necrezut al despărțirii, un sumar bilanț al vieții, activității și operei Doinei Păuleanu ne arată golul imens lăsat în cultura română.

Muzeografia română – căreia Doina Păuleanu i-a dedicat cu pasiune viața sa, luptând, timp de treizeci de ani, din postura de director al Muzeului de Artă din Constanța, pentru salvarea, valorificarea și cunoașterea unui patrimoniu cultural și artistic inestimabil – rămâne mult mai săracă și vor trece decenii bune până va mai putea apărea, la țărmul Mării Negre, cineva care să închine o viață artei și culturii Dobrogei, la acest nivel de mistuire intelectuală.

Simpla enumerare a cărților cu care Doina Păuleanu a îmbogățit cultura română definește plenar profilul de savant al celei pe care o socotesc și astăzi, mai mult ca oricând, cea mai inteligentă și cultivată doamnă din muzeografia românească a ultimilor treizeci de ani: *Oscar Han. Un artist și epoca sa*, 2020; *Peninsula misterioasă. Incursiuni în istoriile Constanței*, 2019; *Viața tăcută a naturii. Flori, fructe, delicatose și obiecte în pictura modernă românească*, vol. I 1846–1916, 2016, și vol. II 1916–1946, 2018; *Grupul celor patru*, 2012; *Catalogul Muzeului de Artă Dinu și Sevastia Vintilă, Topalu*, 2012; *Pictori români la Balcic*, 2012; *Cazinoul din Constanța. Boemă, loisir și patrimoniu european la Marea Neagră*, 2011; *Singularitate și reconstrucție imaginară. Pictori români în Bretania. 1878–1940*, 2010; *Moscheea Regală „Carol I”. 1910–2010*, 2010 (coautor Virgil Coman); *Catedrala „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” Constanța*, 2008 (coautor Virgil Coman); *Pictori români la Balcic*, 2008; *Constanța. 1878–1928. Spectacolul modernității târzii*, două volume, 2005 (răsplătită cu Premiul „George Oprescu” al Academiei Române); *Balcicul în pictura românească*, 2004; *Constanța. Aventura unui proiect european*, 2003.

Iată cum o erudită brașoveancă a putut trata, aproape exhaustiv, istoria Constanței, a orașului, a județului, a Dobrogei, în toate aspectele sale: artă, urbanism, civilizație, dezvoltare culturală, patrimoniu, monumente de arhitectură, viață socială. Tuturor le-a închinat lucrări temeinice, ale căror concluzii se bazează pe ani de cercetări în arhive, unde a descoperit mărturiile nașterii și devenirii urbei de la malul Pontului Euxin. În același timp, Doina Păuleanu nu a uitat nici cealaltă chemare

lăuntrică, spre istoria artei, realizând monografii peste care nu se va putea trece: a redescoperit Balcicul, l-a reintegrat în istoria picturii românești, a mers pe urmele pictorilor români în Bretania, a evocat *Grupul celor patru*, a căutat să explice „viața tăcută a naturii”, pe parcusul unui secol de artă, toate acestea în sinteze de proporții, editate admirabil de Monitorul Oficial. Multă vreme, urmașilor într-ale cercetării (câți vor mai fi, de va mai interesa pe cineva aceste teme!) le va fi refuzată plăcerea de a descoperi lucruri noi și toți vor fi nevoiți să constate că, pentru istoria modernă a ținuturilor de la Mare, punctul de pornire a oricărei cercetări serioase este temeinica operă a Doinei Păuleanu.

Doina Păuleanu a avut alături un om cu totul special, neconsolatul său soț, domnul inginer Zaharia Georgescu – Bebe, pentru cei care i-au cunoscut în atmosfera aristocratică, de muzeu, a casei din Constanța –, care a înțeles plenar flacăra ce ardea în sufletul de artist al celei cu care, din păcate, timpul nu a mai avut răbdare. Și tot alături (chiar dacă locuia la Brașov) i-a fost, timp de peste șapte decenii, mama, pe care Doina Păuleanu a salvat-o în atâtea situații disperate și căreia Dumnezeu i-a hărăzit cruda soartă ca, la un secol de viață, să trăiască acum clipa cumplită a despărțirii de fiica mult iubită.

Am cunoscut-o pe Doina Păuleanu în urmă cu două decenii și, de atunci, ne-a legat, îndrăznesc să spun, o prietenie fără reproș, până la finalul atât de trist al zilei de azi. Ca un mai tânăr coleg de breaslă, i-am admirat inteligența strălucită, cultura vastă, patima pe care o pune în rezolvarea unor situații disperate ale patrimoniului artistic pe care îl administra, opera pe care a clădit-o, cărămidă cu cărămidă, cu răbdare și devotament, sufletul cald, pe care l-am descoperit în atâtea situații particulare, de neuitat. Când, în primăvara anului 2019, i-am propus o colaborare la monografia despre *Regele Carol I. Ctitorul României moderne*, pe care am editat-o la Muzeul Național Peleş, Doina Păuleanu, mare admiratoare a regilor și reginelor României, căroro le-a închinat o remarcabilă lucrare (*Regalitatea și Marea*, lansată și la castelul Pelișor, în 2015), a răspuns cu spontană bucurie, redactând un text valoros despre

---

Ctitoriile regelui Carol I la Marea Neagră, ce completează fericit evocarea întâiului nostru suveran.

În primăvara anului 2020, pe parcursul redactării monografiei despre Oscar Han, a venit rândul meu să îi fiu, cumva, de folos Doinei Păuleanu, cu materiale și fotografii inedite despre momentul inaugurării, în 1933, a statuii regelui Carol I de pe terasa Castelului Peleş, operă a eroului cărții sale, sau despre Balcicul atât de iubit al reginei Maria, portretizată și ea de marele sculptor, în 1932, într-un bust amplasat pe malul mării. Am făcut-o cu bucuria de a fi prezent la nașterea unui monument livresc închinat lui Oscar Han, pe care Cronos nu i-a mai îngăduit autoarei să îl vadă lansat așa cum se cuvine. Și mai păstrez amintirea unui gând care s-a materializat la 23 decembrie 2020, ziua în care Doina Păuleanu trecea în eternitate: inaugurarea, în fața Muzeului de Artă Constanța, a bustului reginei Maria, opera lui Oscar Han salvată de la Balcic și păstrată la muzeu timp de decenii. Soclul acestui

monument are o placă de marmură, al cărei inspirator mă mândresc că am fost, sugerându-i neuitatei noastre prietene – când mi-a cerut un sfat, în 13 noiembrie –, reproducerea înscrisului de pe un monument interbelic al reginei Maria, de la Sovata, și trimițându-i imediat fotografia de epocă pe care o păstrez în colecția mea. Mă bucur că a prins contur acest vis al Doinei Păuleanu și că gândul nostru a fost urmat, dar nu pot deplânge îndeajuns nedreptatea ca inițiativa acestei restituiri istorice să nu fie prezentă la momentul inaugural. Remarcăm inițiativa autorităților locale ca, de azi înainte, Muzeul de Artă din Constanța – instituția cu care cea plecată la Domnul s-a identificat în ultimii 30 de ani – să poarte numele „Doina Păuleanu”, ca un semn de apreciere a contribuției sale culturale pe aceste meleaguri.

Divinitatea a avut, însă, alt plan pentru Doina Păuleanu, chemând-o într-o lume mai bună, unde sufletul său blând va urma un drum lin, în pace și lumină.

Constantin Rezachevici (1943–2021)

Ion Andrei Țârlescu*

Profesorul Constantin Rezachevici s-a născut la 26 ianuarie 1943, la Iași. A urmat cursurile Facultății de Istorie a Universității din București, absolvite în 1965. A lucrat apoi, neîntrerupt, timp de 41 de ani, la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române, străbătând toate treptele de la cercetător principal în 1997 până în 2006, anul pensionării. Din 2007 a continuat activitatea în calitate de cercetător științific I la Centrul pentru Patrimoniul Românesc din cadrul Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu” al Academiei Române. Doctor în științe istorice cu teza *Radu Șerban și epoca sa* (1978), laureat al Premiului „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române pe anul 1978, Constantin Rezachevici a fost specializat în istorie medievală. A publicat mai multe volume, între care *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc în Evul Mediu* (1998) – înființând astfel prima Catedră de balcanistică din cadrul Universității bucureștene –, *Rolul românilor în apărarea Europei de expansiunea otomană Secolele XIV–XV, Evoluția unui concept în contextul vremii* (2001); *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova 1324–1881, I, Secolele XIV–XVI* (2001) și peste 300 de studii consacrate acestei perioade, a participat la elaborarea unor fundamentale volume colective (între care volumul V al tratatului academic de *Istoria românilor*, 2003), contribuțiile sale impunându-se prin bogăția surselor (interne

și externe), rigoarea și meticulozitatea documentării. A fost, de asemenea, editorul multor documente interne și externe (*Cronica Moldovei de la Cracovia. Secolul XIII – începutul secolului XVII*, 2006 etc.)

„Un om printre oameni”, așa se considera. „Am cercetat și am scris în domeniul istoriei medievale românești, o epocă, oricum, cu mult mai întinsă și mai dificilă decât cea modernă, de circa un secol, sau decât cea contemporană, de câteva zeci de ani. Oamenii își caută adesea rădăcinile, pentru a se simți împliniți în cunoașterea de sine. Este un fenomen universal [...]. Istoria e o știință vie, modelează gândirea, caracterele, îmbogățește cultura generală. Cunoașterea istoriei unui popor de către sine, dar și de către celelalte neamuri este *primul indicator al locului pe care îl*

---

*Cercetător științific, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu” al Academiei Române

---

ocupă pe plan universal. Principala trăsătură a istoriografiei de azi este lipsa de coordonare proprie, ca să nu zic de haosul în care se desfășoară.

Totuși, după 1989, tinerii au prilejul să ia contact direct cu alte istoriografii, au acces la universități prestigioase externe. Dar, în continuare, tinerii de astăzi nu prea intră în arhive, fără de care cercetarea oricărei perioade e de neconceput. Numai că documentele medievale necesită cunoștințe speciale de paleografie, limbi slave, latină, greacă etc. Istoricul medievist, dar nu

numai, trebuie să se bazeze pe izvoare documentare, iar ipotezele sale este necesar să urmeze un curs al credibilității. A încerca să construiești o teorie ipotetică despre un fapt istoric, ignorând izvoarele vremii, e ca și cum ai încerca să construiești o clădire începând de la etajul întâi. Istoriografia fiecărei epoci are specificul ei”, mărturisirea istoricului în discuțiile sale.

Istoricul Constantin Rezachevici a încetat din viață la data de 9 ianuarie 2021.

Dumnezeu să-l odihnească!

Ianuarie

15 ianuarie: Ziua Culturii Naționale a fost sărbătorită de Academia Română împreună cu Filarmonica „George Enescu”. Ziua Culturii Naționale a fost marcată pentru prima dată la 15 ianuarie 2011 și reprezintă data nașterii poetului național al românilor, Mihai Eminescu. Despre importanța acestei sărbători culturale și despre rolul ei simbolic în păstrarea și cultivarea identității naționale au vorbit:

– acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, *O zi tristă a culturii naționale;*

– acad. Eugen Simion, președintele Secției de filologie și literatură a Academiei Române, *Ziua lui Eminescu, Ziua Culturii Naționale;*

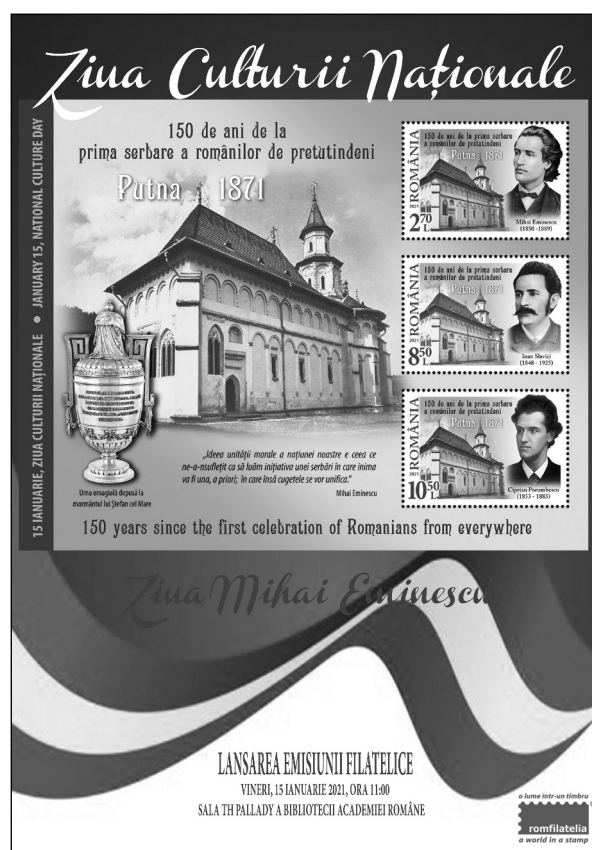
– acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, *Artă și statalitate în spațiul premodernității românești.*

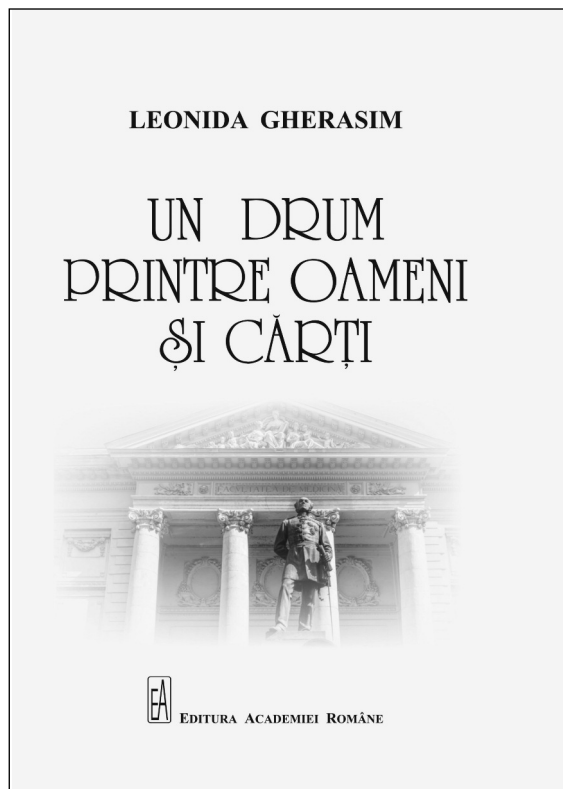
Din cauza pandemiei de Coronavirus, evenimentul a fost înregistrat și difuzat în data de 15

ianuarie 2021 la Televiziunea Română, pe postul TVR 3, și la Trinitas TV. Concertul a fost difuzat de Radio România Muzical.

15 ianuarie: Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române găzduiește expoziția documentară „Vreme trece, vreme vine”, dedicată aniversării a 171 de ani de la nașterea poetului Mihai Eminescu și celebrării Zilei Culturii Naționale. La vernisajul expoziției au luat cuvântul acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, prof. ing. Nicolae Noica, membru de onoare al Academiei Române și directorul general al Bibliotecii Academiei, prof. univ. Ioan Cristescu, directorul Muzeului Național al Literaturii Române. Acad. Eugen Simion, președintele Secției de literatură și filologie a Academiei Române, a transmis un mesaj înregistrat.

Vernisajul expoziției a fost urmat de lansarea de către Romfilatelia a emisiunii poștale „150 de ani de la prima serbare a românilor de pretutindeni”, desfășurată la Mănăstirea Putna, în anul 1871. Emisiunea poștală reprezintă un omagiu adus implicării în mișcarea unionistă a poetului Mihai Eminescu.

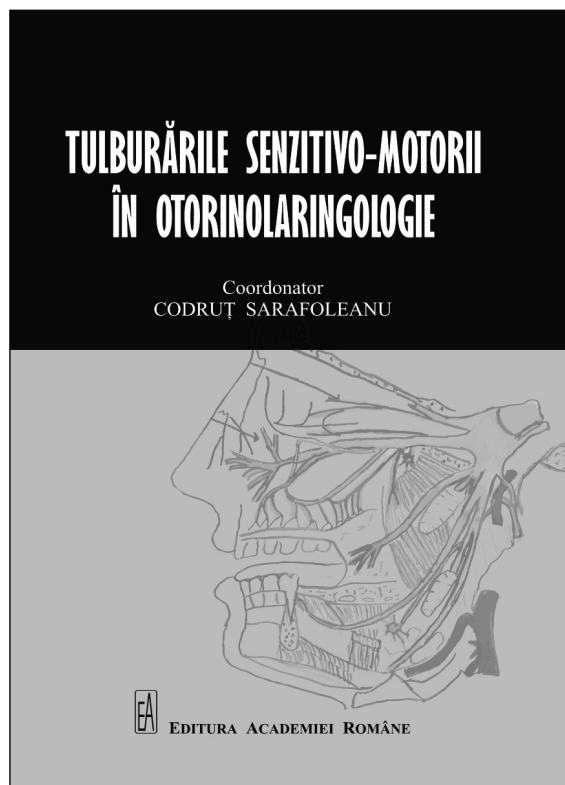

UN DRUM PRINTRE OAMENI ȘI CĂRȚI

Leonida GHERASIM

Cartea a apărut la Editura Academiei Române, cu ocazia aniversării a celor 90 de ani de viață și peste 60 de ani de carieră medicală. Este o carte pentru toți. Mulți dintre cei care i-au fost ucenici și-au scris aici gândurile și simțirile anilor de ucenicie.

Cartea cuprinde și gândurile prietenilor profesorului Leonida Gherasim, membru de onoare al Academiei Române, – unii academicieni, alții recunoscuți de lumea largă – gânduri despre un om care nu le-a fost doar prieten, nu doar maestru, ci și călăuză de suflet.

TULBURĂRI SENZITIVO-MOTORII ÎN OTORINOLARINGOLOGIE

Coordonator: Codruț SARAFOLEANU

Volumul acoperă patologia nervilor cranieni care frecvent sunt afectați de boli otorinolaringologice sau de patologii infecto-inflamatorice, tumorală sau vasculară de graniță (baza de craniu, esofag, mediastin etc). Treisprezece capitole acoperă o patologie diversă cu nuanțe multiple care necesită un algoritm diagnostic clar și pragmatic. Lucrarea cuprinde o iconografie bogată și relevantă din cazuistica diversă și complexă a Clinicii ORL a Spitalului „Sfânta Maria”.

Monografia se adresează medicilor specialiști și rezidenți în specialitatea ORL dar poate fi utilă și în medicina de familie, neurologie, gastroenterologie, recuperare medicală și chiar medicina muncii.

**MIȘCAREA NAȚIONALĂ
A ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA
ÎNȚRE 1849–1918**

DOCUMENTE

Vol. VII/2

15 iunie 1863–25 octombrie 1865

Colecția de documente privind Mișcarea națională a românilor din Transilvania, caracterizată de acad. Camil Mureșanu drept „o cronică și o epopă a Risorgimento-ului națiunii moderne”, a ajuns la volumul VII/2. Editorii și-au propus să continue tematica din volumul VII/1 dedicat Dietei de la Sibiu, prima în care românii au avut majoritatea reprezentanților.

Volumul VII/2 însumează 264 de documente istorice inedite și editate. Materialul a fost selectat din arhive interne (Alba, Arad, Bistrița, Brașov, Cluj, Timiș) și din străinătate (Budapesta, Viena), din ziarele epocii, din ediții critice de documente, din corespondența părintelui presei românești transilvane (primită și transmisă), George Barițiu. În prezentul volum au fost incluse și documente din arhiva Protopopiatului ortodox român Săliște. Lucrarea pune în circuitul științific rapoarte, memorii, corespondență, protocoale, reclamații, petiții, informări, solicitări, propuneri, manifeste electorale, circulare, redactate în limbile germană, maghiară și română.

**ÎNCEPUTURI DE MODERNIZARE
A ȚĂRILOR ROMÂNE**

Ștefan OLTEANU

Lucrarea confirmă, cu dovezi recente ale cercetării științifice, în special arheologice, opinia domnitorului Dimitrie Cantemir referitoare la starea social-economică a Țărilor Române aflate în prag de „modernizare”, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și primele decenii ale secolului următor. Expresia: *Dacia Vetus et Nova* (*Dacia Veche și Dacia Nouă*) face diferența dintre tehnicile de exploatare și prelucrare a rezervelor miniere novatoare, expuse în documentele vremii.

Academia Română
Institutul de Istorie „George Barițiu”
din Cluj-Napoca

**MIȘCAREA
NAȚIONALĂ A
ROMÂNILOR DIN
TRANSILVANIA ÎNȚRE
1849–1918**

**DOCUMENTE
VOL. VII/2**

15 iunie 1863 – 25 octombrie 1865

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

ȘTEFAN OLTEANU

**ÎNCEPUTURI
DE MODERNIZARE
A ȚĂRILOR ROMÂNE**

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de Dicționarul explicativ al limbii române – DEX (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – DOOM (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â”, și „sunt”, în grafia limbii române ([www.acad.ro/ alte-Info/pag_norme_orto.htm](http://www.acad.ro/alte-Info/pag_norme_orto.htm)).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF, sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele trebuie să fie alb-negru fără coloane evidențiate cu alte culori.

De asemenea, dacă există scheme nu trebuie să aibă evidențieri în alte culori.

Dimensiunile unui articol trebuie să fie 5–6 pagini calculator, corp 12 și 3–4 ilustrații.

Redacția revistei „Academica“
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București,
tel: 021.318.81.06/2712, 2713

**Abonamentele la revista „Academica” se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica”, serviciul difuzare (Ioana Tălpeanu)
sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,
Trezoreria sector 5, București.
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 36 lei.**

ISSN 1220-5737 84 PAGINI

PREȚUL 3 lei